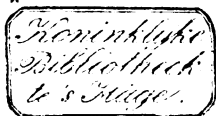


GESCHIEDENIS
VAN
DE GEMEENTEN

DER
PROVINCIE OOST-VLAANDEREN,

DOOR
Frans de Potter en Jan Broeckaert.



Eerste reeks. — Arrondissement Gent.

VIJFDE DEEL.

Merelbeke, Merendre, Moerbeke, Moortzele, Munte, Nazareth,
Nevele.

GENT,
DRUKKERIJ C. ANNOOT-BRAECKMAN, KOORNMARKT.

1864-1870.

NEVELE.

I.

BESCHRIJVING VAN HET DORP. — Deze gemeente, eene der schoonste en belangrijkste van de provincie, grenst ten noorden aan Landegem en Hansbeke, ten oosten aan Landegem en Vosselare, ten zuiden nog aan Vosselare, en ten westen aan Meigem en Poesele. Zij ligt op twee uren afstand van de stad Gent, en werd bij de inlijving dezer gewesten aan de Fransche Republiek, eene der kantons hoofdplaatsen van het departement der Schelde. Nevele had op 31 December 1866 eene bevolking van 5508 zielen, waaronder 525 ingeschrevene behoeftigen, en 676 huizen (1). Ten tijde van SANDERUS waren er twaalf wijken; thans zijn er zes, die de namen dragen van *Ham*, *Hoosche*, *Kerrebroek*, *Peperhol*, *Sprietmolen* en *Veldeken* (2). De gemeente

(1) De bevolking bedroeg in 1801, 2988 zielen, waaronder 66 ingeschrevene armen.

(2) Oude plaatsnamen :

In 1550 *Ten Bossche*, *Neder-Daesdonk*, *Wastijnen*.

1400 *Blasersdriesch*, (groot 200 roeden); *Hoflant*, *Hoosche*, *Legelaere*, *Meulestrate*.

1425 *Driesch* (bij 't kerkhof), groot 420 roeden (aldus nog in 1661); *Moerstrate*.

1500 *Bogaertsackers*, *Brabantstrate*, *Broukarts bedelf*, *Coudeghem*,

heeft eene uitgestrektheid van 1346 hectaren, of, volgens oude meting, 1000 morgen.

In eene Latijnsche charter van het jaar 1072 wordt deze gemeente *Nivela* geheeten; in 1084, 1096, 1122, 1227 en 1255 vindt men ze aangeduid onder de benaming van *Nivella*; in 1162 schreef men reeds *Nevele*, doch in de meeste oude charters, *Nivelle* of *Nivelles*, waarnaar men dit dorp somtijds met het Brabantsche stadje *Nivelles* (Nijvel) verward heeft. Uit die verwarring is ontstaan, zegt kanunnik DE SMET, dat de oude dichter JEHAN LE NIVELLOIS als een Brabander werd beschouwd, terwijl de menigvuldige Flandrieismen, die in zijne schriften voorkomen, bewijzen dat hij een Vlaming, en dus van deze gemeente herkomstig was.

MONE, in zijne *Untersuchungen zur Geschichte der Teutschen Heldensage*, beweert, dat het woord *Nevel* (Fransch : *brouillard*) het oude *niv* of *nov* tot wortel heeft. — CORREMANS, in l'*Année de l'ancienne Belgique*, zegt dat *Nevel* en *Nevelheim* bij de oude Belgen eenen waterput beteekenden, waaruit dampen opstegen, en waar omheen serpente, en ander ongedierte, dat bij de vochtigheid leeft, hun verblijf gekozen hadden. — MONNIER, in zijne *Etudes sur les noms des villes, bourgs et villages du département du Nord*, leidt *Nivelles* af van het Neder-Latijnsche *noa*, *noia*, *neia*, *mocras*, en stelt het gelijk met de zeer gemeene vormen *Noyelles*, *Nielles*, *Nesle*. — Een ander schrijver vindt den vorm van *Nivelles* in verschillende plaatsen van het Waalsch gewest en van Frankrijk, tot in provinciën waar de invloed van

Doerenkine, Ham, stede 't Haenkin, Hecke, cleynen en grooten Hoel, stede ten Hulle, Hoogerapt, thecken ter Danstrate, Sent Jansstrate, Kerrebrouc, Meighembrouc, Oesche, Oosbroeck, s Popen couterken, Poucken, Puweputten, bachter Scuere, Ursmeuene, Varenacker, Vossenbergh, Vrijspoel, Watervliet, Wincle.

1347 *Oossche Brouck, Brouckelkins.*

1375 *Boschstrate, Claeyspoel, Couckelare, Cattlestrate, Gaverstrate.*

1623 *Schamps cautere.*

1730 *Oude Eeckbulk; Melkmuile (bosch).*

de taal der Germanen zich niet, of althans maar zeer weinig, heeft kunnen doen gevoelen, en noemt, onder andere, op : *Nivelle*, afhangende van Montauban (departement der Tarn en Garonne); *les Nivelles*, te St.-Martin aan de Ocre; *la Nivelle*, te Meung aan de Loire; *Nivelle*, te St.-Privé-St.-Mesmin; *Nivelles*, eene gemeente van het Noorder-departement; *Nivelle*, aan de Maas, te Lixhe (provincie Luik). Hetzelfde woord duidt eene kleine rivier aan, de *Nivelle* of *Nivonne*, in Spanje, in welk land ook eene rivier onder den naam van *Nive* gevonden wordt.

Te Nevele leidt men den naam dezer gemeente af van de dampen, die hier weleer uit de stilstaande wateren zouden opgestegen hebben : Nevele lager liggende dan de meeste aangrenzende dorpen. Het komt ons echter met Dr BUDDINGH en met den kanunnik DE SMET voor, dat Nevele bloot als eene samen-trekking van *nieuwe la* of *loo* (nieuw water) te beschouwen is, eene afleiding die op nog vastere gronden zal blijken te staan, wanneer men in overweging neemt dat de meeste der bovengenoemde plaatsen, zoo niet alle, bij een water gelegen zijn.

De landbouw en vee-teelt waren te Nevele reeds vroeg in bloei; zelfs de fruitteelt moet hier in de middeleeuwen het voorwerp eener bijzondere zorg geweest zijn, daar wij in de XV^e eeuw melding gemaakt vinden eener Nevelsche peersoort, die eene zekere vermaardheid genoot; in het *Jaarregister van Gent*, van 1448, leest men bladzijde 71 : « verkocht vier manden keyserpeeren, drie manden peren van huwiers, vier « manden craypeeren ende twee manden *Nevelsche surreelen*. »

De *Oostbroek* (vroeger *Hoosbroek*), was van onheuglijke tijden eene gemeene weide, ten dienste van der ingezetenen paarden en vee. In 1565 werd op de aldaar grazende dieren, ten verzoeken van het Nevelsche magistraat, en met toestemming des konings, eene belasting gelegd van 8 stuivers voor ieder paard, 4 stuivers voor elke koe of rund, en 2 grooten voor ieder zwijn, voor een tijdverloop van zes jaren, ten einde met de opbrengst dier belasting den reeds in 't begin der XVI^e eeuw

aangeduiden kasseideweg, benevens eenige straten en bruggen in Nevele te vernieuwen en te onderhouden (1).

(1) « De raedslieden seoninx van Castillien, van Leon, van Arragon enz.; den bailliu, schout, meyer oft ander officier van Nevele, saluut. Wy hebben ontfanen de supplicatie van hoochbailliu, onderbailliu, ontfanghere, amptman ende scepenen der stede van Nevele, metgaders Willem Wittenvronghele, Jacob van der Steene, Jan Schamp, Joos de Caesteker, Lieven Humate, Pieter van der Meersch, Jan Wittenvronghele, Jan Bove, Mr Anthennis van den Driesche, Mr Jan Hughebaert, Philips de Roosemont, Franchoy's de Wilde, filius Franchois, Willem van der Beke, Franchoy's de Wilde, filius Vincents, Pieter de Splentre ende ander ghemeene inzetene ende poorters der stede van Nevele, inhoudende hoe dat de voorn. stede es een oude vermaerde plaetse, daer men noodzaekelic onderhouden moet de cautsien, diverse bruggen ende straeten, de welcke de voornoemde stede van allen ouden tijden onderhouden ende ghemaect heeft, dienende also wel voor de suppleanten, als allen anderen aldaer frequenterende ende passerende, de welcke nu zeere vergaen, ghebroken ende ghead zijn, zo dat de ghelaede waghens daerover ende daer deure niet passereen en connen, en bijdien den suppleanten van noode es die van nieus te mackene, ende omme daertoe den besten middel te vindene, ten minsten grieve van den suppleanten ende ghemeene insetenen der voorn. stede, dewelcke zeer tachter es ende daerup diverse convocatie ghehouden hebbende, zo hebben zy gheadvisceert te belastene de beesten ende bedrijvers van den Oostbrouck, wesende eene ghemeene weede, competerende de suppleanten ende de voorn. ghemeene insetene, ende niemandt el, die daerup haerlieder beesten drijven ende pastureren, zonder cost, te wetene : van eicken perde acht stuvers ende van elcke koe oft rent vier stuvers, ende van elcken verckene twee grooten, den termijn van zes jaeren, twecke loopen zoude ten advenante van vier ponden thien schellingen grooten tsiaers, ofte daerontrent tot viventwintich ponden grooten ende bet, omme de penninghen daerof commende temployeren in de noodzaekelicke refectie, maecken ende onderhouden van de voorn. bruggen, cautsien ende quade straten, ende nieuwers el. Dewelcke belastinghe ende ommestellinghe de suppleanten niet en zouden durven ofte willendoen zonder daertoe thebben ons lettren van octroye.... Waeromme wij, aengesien de saecken voorscreven, u ontbieden ende bevelen van seoninx wegghen daertoe commiterende by desen, cyst noodt, dat ghy up dat u blijkt dat de meeste ende ganste partie van den voorscreven inwoonderen ende gheghoede gheconsenteert hebben ende alsnoch consenten in de voors. belastinghe te kennen gheeft, dat wy hemlieden hebben ghegheven octroy ende consent van ons voors. heeren wegghen, tweck wy hem ooc in dat cas gheven by desen onsen lettren, te exigierne ende ontfane van elcke beeste zo voorseit es totten vulcominghe van de voors. somme van viventwintich ponden grooten ofte daerontrent.... Ghegheven te Ghendt... den xxv^e Aprilis XV^e drientsestich. »

(Prov. Arch.)

De Oostbroek, die eene uitgestrektheid van 11 hectaren heeft, bleef tot omtrent 1846 onbebouwd. De oudburgemeester Loontjes, ontwerper van het armenhuis, bekwam van den gemeenteraad oorlof om dien grond, waar niets dan slecht gras en onkruid groeide, door en ten voordeele van gemeld gesticht te laten ontginnen en beploegen. Toen hij dit voorstel deed, haalde eenieder te Nevele de schouders op, en men was algemeen van gevoelen dat de moeite vergeefs zoude geweest zijn, en geld en tijd daaraan moesten verspild worden. Goed beleid, aanhoudende iever, proefnemingen van verschillenden aard maakten deze voorspelling evenwel tot logen, en de schier nuttelooze Oostbroek werd herschapen in eenen weelderigen akker, die de beste vruchten oplevert, en eene waarde verkreeg van 80 tot 90,000 frank.

Behalve den Oostbroek waren, tot in de XVI^e eeuw, de *Legelare-* en *Blasiusdriesch* insgelijks gemeene weiden.

De grond dezer gemeente is niet op alle plaatsen uit dezelfde bestanddeelen samengesteld. Over het algemeen is hij van zeer goeden, vruchtbaren aard; zelfs daar, waar hij zandig is, bekomt men schoone oogsten, dewijl hij, laag gelegen, van droogte minder te lijden heeft. Het vruchtbaarste gewest is het Veldeken; ook de Ham, de Wulf- en Peperhoek brengen vruchten van eerste klas op. Langsheen de vaart, van Landegem naar Meigem, is de bodem of turf- of zandachtig. Over het algemeen wordt de landbouw hier voortreffelijk uitgeoefend; op de Gentse graanmarkt, waar gewoonlijk de beste tarwe wordt aangetroffen, is één gedeelte onder den naam van « Nevelsche markt » bekend. De bodem is hier wel met hout beplant, maar overigens plat, en niet zeer rijk aan meerschen. Aanzienlijke hofsteden zijn hier niet: op de grootste telt men slechts vier of vijf paarden.

De tienjarige statistiek, op last der regeering in 1846 opge maakt, geeft voor Nevele op: 156 hectaren 16 aren bezaaid met tarwe; 1 heet. 85 ar. met spelt; 8 heet. 85 ar. met maste luin; 297 heet. 45 ar. met rogge; 24 heet. met gerst; 67 heet.

04 ar. met haver; 5 hect. 12 ar. met boonen; 29 hect. 22 ar. met boekweit; 8 hect. 09 ar. met koolzaad; 64 hect. 55 ar. met vlas; 4 hect. 56 ar. met beetwortels; 14 hect. 47 ar. met wortels; 108 hect. 85 ar. met aardappelen; 87 hect. 15 ar. met klaver. Er waren 54 hect. 09 ar. weide en meersch; 56 hect. 47 ar. boomgaard; 15 hect. 06 ar. tuin; 45 hect. 70 ar. bosch.

In gemeld tijdvak waren er te Nevele 144 paarden en veulens, 8 ezels, 925 koppen hoornvee, 96 kalvers, 179 woldieren, 467 verkens en 144 geiten. Ter vette waren 161 koppen vee, 5 kalvers en 258 verkens; 12 koeien werden als trekdiereu gebezigd.

Het getal loontrekkende dienstboden bedroeg 152 mannen en 92 vrouwen, wier dagloon, sedert 1850, tot fr. 1-10 voor de eersten, en 62 centimen voor de tweeden, zonder voeding, beliep. Dit loon is thans 15 tot 18 frank in de maand, voor de mannelijke, en 12 tot 14 frank in de maand, met de voeding, voor de vrouwelijke dienstlieden.

De landen golden van 5000 tot 4000 frank, in eigendom, en van 80 tot 100 frank in pacht, per hectare. In 1867 gold het land, gemiddeld, 5500 frank de hectare, bij verkooping, en 80 frank, zelfde maat, bij verpachting.

In schier al de oude documenten over Nevele vindt men deze plaats onder de benaming van stad aangeduid : « *Stede ende lande van Nevele.* » Deze plaats was, inderdaad, niet alleen hoogst belangrijk door de heerlijkheid, van welke zij de zetel was, maar ook ten aanzien van de nijverheden, die er uitgeoefend werden. Een onzer oudste en nauwkeurigste kroniekschrijvers zegt, dat er te Nevele gedurende de middeleeuwen *ambachten* en *gilden* zijn geweest, evenals in beslotene steden. De bevestiging hiervan vinden wij gedeeltelijk in de keure van Nevele, waarin verscheidene bedrijven aangeduid zijn. Wij achten dit stuk al te belangrijk om het hier niet gedeeltelijk weer te geven. De regelen die betrek hebben op twist, schuld en rechterlijk vervolg zullen gepaster in het tweede hoofdstuk, alwaar van de rechterlijke inrichting zal gesproken worden, cene plaats vinden.

« *Dit zyn de cueren, rechten ende prevelegien van der stede ende vrijhede van Nevele.*

« Eerst dat alle de ghene die backers ende brauwers zijn binnen der vrijhede ende lande van Nevele, dat zy backen ende brauwen ghelijck dat men in vrien steden doet, up den penynck, ende waert by also dat zy tzelve niet en daden, ende dat zy daerinne bevonden waren van also menigher maniere van broode ofte van biere, dat ware op de boete van thien schellijnghe parisys ende tbroot verbuert.

« Item alle de ghene die natte mate hauden, dat zy gheven vulle mate ghelijck dat men in vrien steden doet, ende also diewels als zy daer inne bevonden waren, dat zy 't niet en daden, dat ware op de boete van thien schellijnghe parisys ende de mate verbuert.

« Item alle de ghene, die ghewichte hauden, dat zy die gheven ghelijck also men in vrien steden doet, ende waert by also dat te cleene ware ende zy daerinne bevonden worden, dat ware up de boete van x s. p. ende tghewichte verbuert, also diewels alst ghebuerde.

« Item alle deghene die drooghe mate hauden, dat zy gheven gherechtiche mate, also men schuldich es te ghevene, ende waert by also dat de mate bevonden ware dat zy te cleene ware, dat ware op de boete diere toe staet, dats drie ponden parisys.

« Item alle deghene die wijn tappen, dat zy gheenen wijn vercoopen en zullen zonder fueren ⁽¹⁾ boven den vijf stooopen, up de boete van drie ponden parisys.

« Item zo wie binnen der stede ende vrijhede van Nevele bier vercoopt, ende hy dat ontseght, ende indien bevonden wordt dats boven den vijf stooopen in zijn huus heeft, dats up de boete van thien schellijnghe parisys.

« Item zo wie binnen der vrijhede dobbelspel ofte queespel

(1) « Zonder fueren, » buiten tijd van fooren of jaarmarkten?

haudt, dat es up de boete van xx sch. p., die daer inne bevonden waren by nachte, oft by daghe dat es de boete van x sch. p., also diewels ende zo menichwaerven als zy daerinne bevonden werden. Ende voort alle deghene, die bevonden werden die ghe-dobbelt ofte ghequeect hebben, dats up de zelve boete, ghelijck den ghenen diet dobbelspel hauden.

« Insgelijcx die keghelspel hauden up de verbuerte van ghelijcke boeten.

« Item dat niemandt binnen der vrihede quaede herberghe hauden en zal, by dache noch by nachte.

« Item dat niemandt ballynghe noch fugitiven husen noch hoven en zal, by daghe noch by nachte.

« Item dat niemandt der stede, erfve en onthauwe noch en onteurte up de boete, die daer toe staet, dats up de boete van tzestich ponden paris.

« Item dat niemandt, by daghe noch by nachte, gheruchte maken en zal in zijn ghebuerte, up den ban van eenen jare, ende up een ledt (1).

« Item dat niemandt doen en zal noch driven in den Oostbrouck onlovelicke ende onnuttelicke beesten, dats te wetene stieren, beeren, sueghen, culpaerden ofte ongherijnghe verkenen, up de boete die daer toe staet, dat es x sch. p.

« Item dat niemandt binnen den Oostbrouck halen en zal theen noch tanderen, noch gheenderander haut, het en sy by consente van schepenen, up den ban van eenen jare.

« Item dat niemandt en delve noch putten en make up den Leghelare noch up Blasiusdriesch, noch in den Oostbrouck, hy en vulle die binnen derden daghe, ende by also dat hy tzelve niet en doet, ende daerinne bevonden ware, dats up de boete van x sch. p.

« Item dat niemandt in den Oostbrouck, noch op den Leghelare, noch up Blasiusdriesch, hauden en zal beesten, die hy niet

(1) *Up een ledt*, op verlies van een *lid* van den vinger.

schuldich en es te haudene, ten ware een vleeschhauwere van binnen der vrihede, die mach er up hauden vijf hoofschapen vander eender maeret tot der andere. Ende voort waert by also dat yemandt vander vrihede begheerde te hebbene een vierendeel van eenen schape, zoo moet de vleeschhauwere een schaep slaen.

« Item dat niemandt meer beesten inden Oostbrouck en doe, dan zinen taux....

« Item dat de ghene, die noch paerden noch coeyen en hauden, die moghen hauden drie gansen ende een (gh)eeendt; ende die contrare dede, dat ware up de boete van x sch. p.

« Item dat de rybauwen ende rybauwessen, hoeriers ende putiers trecken uter vrihede van Nevele, binnen zonneshine, ende waert zoo dat zy boven dien daer binnen bevonden worden, dat ware up haer upperste cleet, also diewels als zy daerinne bevonden worden.

« Item dat niemandt ribauwen noch ribauderessen, hoeriers noch putiers en herberghe, ende waert dat also yemandt dade, dat ware up de boete van xx s. p. also diewels ende menichwaerf als zy daerinne bevonden worden.

« Item die vleesch blazen, dats op de boete van x sch. p.

« Item die meer beesten hauwen dan huerliederen taux, dat es up de boete van x sch. p.

« *Noch ander vrihede van binnen* (1). — Item als de tarwe gheldt xlviii sch. p. thalstere, dan zo moet dwittebroot van vier miten weghe drie vierdommen.

« Item ende het tarwebroot dat men weghe ghebacken van vier miten, vijf vierdommen ende een loot.

« Item als de rogge geldt xiii s. vi d. thalstere, met ii s. p. daerinne gherekendt van den halstere van backene, zo moet tbroot van eenen grooten weghe lxxvi vierdommen, comt in ponden acht pondt ende een half, omme den grooten.

(1) *Nevele-binnen* : de gemeente Nevele alléén, zonder de andere, tot de heerlijkheid behorende dorpen.

« Ende alzo ghesmaldeelt, te minderen ende te meerderen in advenante van dat elc gheldt (1). »

Nopens den verkoop van vee, in de heerlijkheid van Nevele, vinden wij in het *Registre der smalle renten*, van het jaar 1578, nog de volgende verordeningen bepaald :

« Sijn voorts alle laten, wonende binnen desen lande ende heerlichede van Nevele, zo wanneer zy eenighe beesten up tvoorn. landt ofte heerlichede vercoopen, danof schuldich te betalen den tol binnen veerthien daghen naer de zelve vercoopinghe, te weten, voor elcken inext of ruïn, xii d. p.; voor elcke meerre, vi d. p.; voor elcken osse, stier, coe, rendt ofte calf, iv d. p.; voor elck veerkin ofte vigghen ii d. p., ende voor elck schaep, ii d. p. Ende indien danof iemandt bevonden wordt in ghebreke van de zelve tollē te betalen binnende voornoemde veertien daghen, es schuldig de boete van drie ponden parisis, achtervolghende naer uutwijsen der preheminentie ende tvermoghen dezer heerlichede; hoewel alle ingesetenē ende poorters, wonende binnen der stede ende vrijhede van Nevele, negheene van den voorn. tollē schuldich en zijn, nemaer zijn danof ooc gepreserveert vrij. »

Onder de in Nevele uitgeoefende nijverheden was het gemaal vanouds eene der voornaamste. Gelijk in alle groote heerlijkheden behoorde het recht om graan te malen hier uitsluitelijk aan den heer, die ofwel zelf de molens oprichtte, en in cijnspacht of leen uitgaf, ofwel mits zekere jaarlijksche rent, aan eenen anderen het recht verleende om eenen molen te bouwen. De kroniek der abdij van Drongen vermeldt reeds onder het jaartal 1259 den *Oostmeulen*. Tot in de XVIII^e eeuw bestonden er te Nevele maar twee : een koornwindmolen, die in 1561 voor de som van 1157 pond 18 schellingen 9 deniers groote herbouwd werd, en een paardemolen, die in de

(1) *Bouck van der personen by namen ende toenamen*, enz. 1569, bl. 42-44 (Papieren van Nevele. — Prov. Arch.)

XVI^e eeuw in de ammanij stond. Beide werden in 1578 voor 60 pond groote in het jaar verpacht, welke som in 1640 tot 1100 gulden geklommen was. In 1659, evenwel, bedroeg de pacht prijs der twee molens slechts 800 gulden 's jaars.

Nog vinden wij, met betrekking tot de molens, dat met het leen te Rietgaver, onder ander vermogen, gepaard ging, « *toorenen maelen ter meulen van Nevele, naest mijns heeren hof van Nevele, ende den sack die er oppe hanct; ende waert dat den mulder meer multer naeme dan het xvi^e vat, dat waere van alsulcke verbeurte als naer costuyme in gelijken geuseert...* »

Tegenwoordig zijn te Nevele vijf windmolens, drie brouwerijen, eene stokerij, twee olieslagerijen, twee suikerijfabrieken, eene bloeiende tabakfabriek en drie ameldonkmakerijen.

Dat hier oudtijds een barrière-recht geheven werd, blijkt uit de oude rekeningen der heerlijkheid van Nevele, waaruit men ziet, dat reeds in de XIV^e eeuw « *het recht ende baten van der cautside* » verpacht werd. — In 1575 bedroeg de pacht prijs hiervan 15 pond parisis.

Op hetzelfde tijdstip werd ook het mestrappen op de straten verpacht voor eene som van 4 pond groote 's jaars; de pachter was gehouden iederen zaterdag de « *nieuwe kassijde te vaghen,* » en het mest te verzamelen op een daartoe aangeduid stuk gronds in de Kattestraat.

Het meten der granen op de reeds in de XIV^e eeuw ingestelde weekmarkten, gemeenlijk onder de benaming van *strekelen* (strijken) aangeduid, werd in 1580 voor de som van 29 pond 8 schellingen groote verpacht. Nadien verloor die markt veel van haar belang, aangezien de verpachting van het meetrecht in 1774 nog slechts de som van 2 pond groote opbracht. Er was hier eene bijzondere, de zoogezegde « *Nevelsche maat,* » ingevoerd.

De boterwaag, insgelijks den heer van Nevele toebehoorende, werd in 1774 voor de som van 21 pond 1 schelling verpacht.

De zwijnsmarkt dagteekent ten minste van de XV^e eeuw; wij vinden ze voor de eerste maal aangeduid in het denom-

brement van een leen te Nevele, van den jare 1462 (1).

Van de jaarmarkten bestond er reeds eene in de XIV^e eeuw; zij werden in 1796 vastgesteld op den eersten dinsdag der maand September en den eersten dinsdag van Juni. Bij besluit van 7 Frimaire 1801 werd de wekelijksche markt door den prefect van het departement der Schelde veranderd op den 8 Frimaire, en zoo voort van zeven tot zeven dagen. — De bijnaam van *Forentiers*, dien de ingezetenen van Nevele voortijds droegen, schijnt aan deze jaarmarkten ontleend te zijn, en werd vermoedelijk door Fransche of Waalsche bezoekers op die van Nevele toegepast, hetzij deze zich op hunne eigene jaarmarkten of op die van andere plaatsen door bijzonder schoone of talrijke kramen plachten te onderscheiden.

Onder de herbergen van Nevele zijn er, die van vele eeuwen dagteekenen. Oude renteboeken der heerlijkheid noemen *den Inghеле*, op de dorpsplaats, in het jaar 1500; *de Croone* en *de Rooze* worden vermeld in de kerkrekeningen van 1547. De *Haen* en *St. Huibrecht* zijn insgelijks oude herbergen.

In de *Roos* werd op laatstgemeld tijdstip de kerkrekening aan het magistraat, de geestelijkheid, de klerken en notabelen der gemeente overgelegd, en had de maaltijd plaats, die gewoonlijk te dier gelegenheid gegeven werd. Toen woonde er de onderbaljuw van Nevele, Lieven Bultinck. — Eenige jaren nadien had gemelde vergadering in *de Kroon* plaats. De *Gazette van Gend* van 29 October 1767 deelt de aankondiging mede van den verkoop dezer herberg, toenmaals het eigendom van Jacob van Brussel, en waaruit wij zien, dat *de Roos* was « eene schoone hostelrye ofte herberge, » waarmede te gelijk verkocht werd « het octroy van Hare Majesteyt, verleend aen « het ridderlyk gilde van den heiligen Sebastiaen; » er was

(1) «Den ouden wal, groot iie vyftich roeden, luttel min of meer, ende plach toe te behoorne van auden tyde Janne den Zutter, tselve mijn voors. leen weghende ende lyt hebbende met waghen ende peerden over de *Zwijnsmarct* toter straten, sonder my eenich recht breeder te vermetene anden zelve grondt vande *Zwijnsmarct* vors.... »

(*Leenen van Nevele*. — Prov. Arch.)

« commoditeyt voor twintig peerden, » en het huis bekwaam tot allerhande nijverheden, hetzij brandewijnstoken of brouwen. Na deze verkoopning werd *de Roos* gedurende ruim twaalf jaren tot stokerij en brouwerij gebruikt, en vervolgens weder als herberg, onder haren ouden titel, heropend. — *De Swaen* en *de Pauw* vinden wij genoemd onder het jaartal 1576; de waardin uit den *Pauw* was in 1720 en 1787 gekend en in de plakbrieven aangeduid onder de benaming van *la belle Hôtesse*.

De kermis van Nevele wordt gevierd op den zondag na 't feest van St.-Jans-Onthoofding; de kleine, te Sinksen.

In de vorige eeuw werd een ontwerp gemaakt om Nevele te verbinden met Gent, door eenen weg, voor welken de wethouders en ingezetenen van Nevele, Poesele, Lootenhulle en andere naburige gemeenten in 1764 aan het bestuur der kastelnij van den Oudenburcht de kasseiding vroegen. Het schijnt nogtans, dat dit eerst omtrent het jaar 1790 uitgevoerd werd (1).

Een andere steenweg werd van Nevele naar Gent gelegd in het jaar 1806, langs Vosselare, St.-Martens- en Maria-Leerne, Deurle en Laathem, en van hier langs de groote baan van Kortrijk voort naar Gent. Het aandeel, dat Nevele ter bestrijding van de kosten dier baan betalen moest, beliep tot 19,195 frank. De geheele weg kostte 43,978 frank.

De steenweg van Nevele naar Lootenhulle werd gelegd in 1857.

In de middeleeuwen, en mogelijk ook later, had Nevele eenen « wegmeester » die in de uitoefening van zijn ambt door twee « gezellen » geholpen werd.

Tot heden (1867) is Nevele nog aan het spoorwegnet des lands niet verbonden. Het valt buiten kijf dat de handel en nijverheid dezer aanzienlijke gemeente uit dien toestand veel te lijden hebben. Sedert jaren wordt dan ook naar middelen gezocht, om ze op te beuren uit dien staat van verlatenis, die de ontwikkeling der gemeente in den weg staat. Zoo is reeds een ontwerp opge maakt om Nevele declachtig te maken van de voordeelen

(1) Plan, berustende in het Provinciaal Archief, te Gent, N^o 60 en 61.

eener spoorbaan, die van Oudenaarde naar de Hollandsche grens zoude loopen, langs Kruishoutem, Deinze, Nevele, Zomergem, Eckloo, en verder. Er is ook sprake, den spoorweg van Duinkerke naar Lichtervelde, (over Diksmuide) voort te trekken langs Wingene, Ruiselede, Nevele, St.-Denijs-Westrem naar Gent. — Mochten beide plannen al spoedig in uitvoering gelegd worden!

Nevele wordt doór de volgende beken besproeid :

De *Poekebeek*, die van Wingene komt, en door Ruiselede, Pocke, Lootenhulle, Vinkt, Meigem en Poesele naar Nevele vloeit, waar zij aan den westkant binnenstroomt, en zich van daar naar het oosten richt. Vroeger liep deze waterloop verder, onder den naam van *Oude Kalene*, naar Landegem, Merendre en Vinderhoutc, in welke laatste gemeente zij zich met de Lieve verenigde. Deze beek werd, op verzoek der aangelande eige narep, krachtens een octrooi, verleend door de schepenen van Gent den 10 Maart 1412, bevaarbaar gemaakt (1).

De visscherij in de Poekc, en de tol der schepcn, die er in voeren, was omtrent 1579 verpacht voor eene som van 9 pond parisis (2). Dezelfde waterloop werd in 1674 volgens

(1) « *De aenghelande aen de Caelne gheven te kennen an schepenen van der Keure der stede van Ghend, dat sy groote prejuditie lijden an hunne landen, mits de Caelne verslijckt sijnde, men het waeter niet en can afleeden tot de Lieve, waer op schepenen verleenen hun octroy tot de verdiepinghe, behelsende : Dat de Caelne sal ghecuyst ende verdiept worden ten coste van de aenghelande, daer in begrepen de borgers van Ghend, naer de grootte van hunne meerschen ende gronden, de selve Caelne beginnende in de prochie van Nevele aen den Wael (*), ende also nederwaerts in de prochie van Landeghem, Merendre, Dronghene ende Vinderhoutc tot in de Lieve.... dit om te vaerene van de Caelne tot in de Lieve. Actum den 10 Maerte 1412.* »

(Jaarregister van Gent bl. 32. — Sted. arch.)

(2) « Item ontfaen van Jooris Danins als overnemere gheweest van Jacob van den Steene de jonghe, ix ponden parisijs, ende dat over twijfste jaar pachts van zessen ghevallen te kersavonde XV^e LXXVIII van der *Visscherie* in de Poucque te Nevele, metgaders *den tol van den schepen* die passeren lanx der voornomde riviere, de welcke de zelve Jacob alzo by der haulche ghepacht hadde.... »

(Rekening der heerlijkheid van Nevele van 1579, bl. 50. — Prov. Arch.)

(*) De Waal, te Nevele den Kom geheeten. De Poekc en Kalene vloeiden daar samen.

koninklijk octrooi opnieuw verdiept en bevaarbaar gemaakt, ten koste der gemeenten Nevele, Vosselare, Poesele, Lootenhulle, Landegem en Merendre.

De *Neerschuurbeek*, die van Hansbeke komt en de grens uitmaakt tusschen Nevele, Poesele en Lootenhulle; zij eindigt te Poesele in de Poeke;

De *Reigersbeek* of *Kandelbeek*, ten zuiden van Nevele, thans een zeer onbeduidende waterloop, die vroeger gemeenschap had met de Leie, te Deinze, en met de Poekebeke, te Nevele;

De *Meerbeek*, die de grens vormt tusschen Nevele en Meigem, en in de vaart van Schipdonk uitwatert;

De *Hulbeek*, ook *Kalene* genoemd, die ten oosten de grens uitmaakt met Vosselare, maar ook weinig belang oplevert;

De *Hoosche beek*, ter wijk Hoosche, die ook in de Schipdonksche vaart uitwatert.

Vroeger had Nevele eene vaart, gekend onder den naam van *Oud Vaardeke*, die naar Schipdonk vloeiده, en ingenomen werd door de nieuwe *Vaart van Deinze naar Schipdonk*, gegraven in 1846, die het dorp van Nevele doorsnijdt en zich voort naar Landegem richt.

De *Wagenbrug*, over de Poekebeek, bestaat reeds van in de XV^e eeuw. Wij lezen in het *Ontfangbouck der abdij van Drongen*, van 1585, nopens deze brug het volgende: « Anno 1441 in Novembri was de (Waghe)brugghe nieuw ghemaect, ende koste int geheel viii pond xviii schellingen x grooten. » De monniken van Nevele moesten, volgens zekere oude overeenkomst, het derde deel betalen in al de kosten van herbouw en herstelling dezer brug.

Over de Poekebeek ligt ook de zoogenaamde *Kapellebrug*, die ten jare 1719 werd afgebroken om doortocht te laten aan een schip, bevracht met arduin, dat dienen moest voor de herstelling des kerkgebouws.

Behalve de brug over de Vaart naar Schipdonk, dicht bij de dorpsplaats, heeft men nog eene over de Kalene, die de *Kernmelkbrug* heet.

Eigenlijk gezegde kasteelen schijnen er te Nevele vroeger, evenmin als heden, geweest te zijn. De heer De Leu, thans schepene van Gent, bewoonde er een naast de kerk, tot in 1854; het was door den laatsten amman van Nevele, met name Carbonele, deels gebouwd op de overgeblevene muren van het heerlijke kasteel, of de gevangenis, waarover breedvoeriger in het volgende hoofdstuk zal gehandeld worden. De heer De Leu, die het van zijnen vader had geërfd, verkocht het ten jare 1854 aan kloosterzusters, die er eene school openden.

Het eenige thans te Nevele bestaande kasteel behoort toe en wordt in den zomer bewoond door den heer Mulle van Ter Schuren, van Tielt, die het gebouw ten jare 1862 bijna geheel uit den grond vernieuwde.

Het fraai gemeentehuis van Nevele werd ten jare 1855 naar het plan van den bouwmeester KAREL 't KINDT gebouwd.

Het onderwijs schijnt hier vroeger ook veel verzorgd te zijn geweest. In de kerk, voor St.-Mauritsaltaar, hebben wij den grafzerk aangetroffen van zekeren Jan d'Huyvetter, burgemeester, koster en « *vermaerd schoolmeester*, » in de vorige eeuw overleden. — Ter gemeenteschool van Nevele worden sedert 1850 ook de kinderen aanvaard van het naburige Vosselare.

Het gemeentearchief van Nevele is uiterst arm: wij hebben er een register der wettelijke akten der heerlijkheid het Poeksche, in Nevele, en een ander bevattende de kerkrekeningen van 1708-1785 aangetroffen. De meeste bescheiden zijn sedert eenigen tijd aan het provinciaal archief te Gent overgeleverd door den heer baron Gilman van Zevenbergen, te Antwerpen, gehuwd met eene afstammeling van de heeren Du Bois van Nevele; zij bestaan voornamelijk in oude leenboeken, registers van erfelijke renten, rekeningen der voormalige heerlijkheid van Nevele, van de XV^e tot de XVIII^e eeuw; eenige rekeningen der « stad » Nevele van de XVI^e eeuw; een register der « toecompste van landen, » enz. voor de jaren 1594-1598; wettelijke akten van de XVI^e tot de XVIII^e eeuw; de kerkrekeningen van Nevele van 1629 tot 1631; de armenrekeningen van 1566,

1575-1577. Ter greffie van de Rechtbank van eersten Aanleg te Gent worden mede een groot getal documenten aangaande Nevele bewaard; in het gemeentearchief van Zomergem hebben wij een Ferieboek der zich in Nevele bestrekkende heerlijkheid van Poesele, van de XVIII^e eeuw, gevonden, en ten huize van mevrouw de weduwe Minne, te Nevele, een groot getal papieren, van de voormalige griffie voortkomende. Men heeft ons ter plaatse verzekerd, dat er ten jare 1850 in het bovenvermeld kasteel, nevens de kerk, gedurende twee dagen een vuur onderhouden werd met oude papieren en perkamenten, tot de voormalige heerlijkheid van Nevele behoord hebbende....

II.

HEERLIJKHEID. — Er zijn weinige oudadellijke geslachten in Vlaanderen geweest, van welke zoo vele leden bekend gebleven zijn als van dat der oorspronkelijke heeren van Nevele. Wij moeten er bijvoegen dat ook weinige, buiten hen, zulken hoogen rang gedurende de vroege middeleeuwen in dit gewest bekleeden mochten.

De oudstbekende der heeren van Nevele, die den naam dezer gemeente voerden, is *Adam van Nevele*, die in 1067 leefde; in 1096 vinden wij eenen *Wouter van Nevele*, die ter eerste kruisvaart trok, en waarschijnlijk na dien krijg van den graaf van Vlaanderen zijn geslachtswapen: een rood kruis op een zilveren veld, tot belooning van uitstekende ridderdaden verkreeg; in 1155 en 1184 ontmoeten wij eenen anderen *Wouter*, en in 1181 eenen *Gijzelbrecht van Nevele*; na dezen komt *Willem van Nevele*, vermeld in eene oorkonde van 1190. Rogier van Kortrijk, III^e diens naams, kastelein van genoemde stad, in 1198 overleden, was gehuwd met *Beatrice van Nevele*, en liet eene dochter na, Maria van Kortrijk, vrouwe van Nevele, die de

echtgenoot werd van Everaard-Rudolf, bijgenaamd den Jonge, kastelein van Doornik, weduwnaar van Ida van Edingen, en die ten jare 1231 overleed (1). Uit zijnen eersten echt was een zoon gesproten, Arnout, kastelein van Doornik en heer van Mortagne; uit den tweeden, twee zonen, namelijk Michiel, en Rudolf van Mortagne, heer van Nevele en kastelein van Kortrijk. Deze laatste trad in huwelijk met Joanna van Bethune, dochter van Willem en van Elisabeth van Pontrohart, en die in 1287 reeds weduwe was.

Hun zoon Wouter, heer van Nevele en kastelein van Kortrijk, was in 1284 in den echt getreden met Joanna van Beveren, gezeid van Diksmuide, vrouw van Pamele, dochter van Dirk, heer van Diksmuide en Beveren, en van Margareta van Beveren. Bij deze gelegenheid werd hun door genoemden Dirk het vrij gebied van Poescle opgedragen, hetwelk, aan de heerlijkheid van Nevele gevoegd, daarmede tot aan de opheffing der leenroerigheid vereenigd bleef. Genoemde Wouter stond in 1285 aan Beatrice van Kortrijk, weduwe van Willem, graaf van Vlaanderen, het vruchtgebruik af der heerlijkheid van Warcoing, voor eene som van 3000 pond parisis, welke hij haar schuldig was. — Een andere *Wouter van Nevele* werd in 1297, te zamen met Robrecht, oudste zoon des graven van Vlaanderen, Jan van Poelare en eenige andere edellieden, door den officiaal van den bisschop van Doornik in den ban geslagen, doch na een beroep bij den paus van die kerkelijke straf ontheven.

Willem (volgens sommigen, Robrecht), zoon van Wouter en van Joanna van Beveren, heer van Nevele, trad in 1313 in den echt met Sophia van Beaufort, vrouw van Grammene, Uitbergen en Schiervelde, in 1331 overleden, en in de Minderbroederskerk te Gent begraven. Zijne zuster Joanna van

(1) In eene charter van den jare 1244 wordt door zekeren Wouter de Linge, heer van Nevele, en zijne vrouw Isabella, zekere gift aan de St.-Michielskerk te Gent gedaan. Vermoedelijk had genoemde edelman alsdan de heerlijkheid van Nevele in leenpand.

Mortagne, gezeid van Nevele, trouwde met Zeger van Gavere, heer van Boclare.

Willem, zoon van Willem en van Sophia van Beaufort, knoopte eene echtverbintenis aan met Wilhelmina van Halewijn, vrouw van Lichtervelde; Gwijde, de tweede zoon, stierf in 1529 en werd in den grafkelder zijner moeder begraven.

Vermelden wij, al eer tot de andere geslachten over te gaan, welke de heerlijkheid in bezit hebben gehad, de overige leden der familie van Nevele, die ons uit de oude schriften bekend zijn : *Boudewijn van Nevele*, in 1237; *Roeland van Nevele*, gehuwd met Maria, dochter van den heer van Wervik, in 1244. In 1297 en 1312, *Willem van Nevele*, ridder, neef des graven van Vlaanderen, die hem met verscheidene gewichtige zendingen vereerde, en die, met *Wouter van Nevele*, tot het gevolg van Gwijde van Dampierre behoorde, dat op bevel van den koning in Frankrijk gevangen werd genomen; *Otto van Nevele*, in 1507; *Gillis van Nevele* en *Jan van Nevele*, in 1500; *Wilhelmina van Nevele*, echtgenoot van Jan van Vlaanderen, gezeid *Drincam*, bastaard van Lodewijk van Male; *Willem van Nevele*, heer van Uitbergen, in 1563, en die den 18 Mei 1532 aan den graaf van Vlaanderen de heerlijkheid van Reninghelst verkocht (1); *Zeger van Nevele*, voogd van *Jacob'en Catharina*, kinderen van *Jan van Nevele*, en gehuwd met Catharina van Roeselare, in 1581.

De laatstgenoemde *Jan van Nevele* werd in 1557 vermoord door Jan van Hauwenzele en Jan van Stoutzele; *Simoen*, broeder des slachtoffers, ontving er den wettelijken mondzoen voor (2).

(1) « Une lettre par ou.... que damoiselle Marguerite, femme de Guillaume de Nevele, et Guillaume (de Nevele), vendirent à Jean de le Delft, receveur du comte de Flandre, au nom du comte, le chateau, bassecourt et seigneurie de Reninghelst, le 8 Mai 1532. »

(Hs. ontleding eeniger (meest verdwenen) charters der graven van Vlaanderen, opgemaakt in de XV^e eeuw, en toebehoorende aan M. Gust. VAN HOOREBEKE.)

(2) *Zoendingeboec van 1537*. — Stadsarchief van Gent.

Een *Hector van Nevele*, raadspensionaris der stad Gent, maakte zich in 1570 plichtig aan moord op Jan de Kempe, en werd uit dien hoofde door de schepenen van Gent veroordeeld om « te cleedene Sente Niclause te Ghend wel ende tamelicken « met goede cleedinghe ende voedinghe also ghecostumeert « es binnen Ghend, tote den daghe van heden; ende dit « ter feeste van Senter Clause nu eerst commende, an de « vornomde cleedinghen ghewrocht van lettren, dat hi dese « cleedinghen geeft ter eeren van scepenen, omme dat hi « ongheloyrsaem was haren verbode. Voort so wijsden scepe- « nen (*hem*) te ghevene een goed vat wijns van Sente Jhans « (*Johannisberg?*), omme dit te deelne den aerme in de hospita- « len van Ghend, ende an den huusarmen in Sente Mertijns- « avonde eerstcommende(1). »

Voorts vinden wij nog: *Philippina van Nevele*, dochter van *Willem van Nevele* (1564), heer van Oosthove, in Wervik (1588), gehuwd met Geeraard van Steenhuize (2); *Jan van Nevele*, die in 1597 een proces had uit te staan tegen Jan, heer van Laval en Gavere, nopens de grensscheiding van des laatstvermelden heerlijkheid van Vinderhoute; *Lodewijk van Nevele* (zoon van *Hector*), die ten jare 1400 een huis kocht op de Burchtstraat, te Gent; *Daneel van Nevele*, den 3 Februari 1419 in den echt getreden met Catharina...., en gehuisvest te Gent, in de Oudburcht(3). Omtrent dit tijdstip leefde ook eene *Yolenda van Nevele*, gehuwd met Raas van Lederne, wier dochter Margareta van Lederne een huwelijk aanging met Jan van Wondelgcm.

(1) *Zoendinboec van 1570* (23 februari), bl. 4v.

(2) « Gerard de Tolnare, f de Jean et de Marguerite de Steenhuze, acheta 120 liv. 11 s. de rente aux deux vies de Rogier et Gérard de Tolnare, ses enfans, de messire Gérard de Steenhuze, seigneur de Zweveghem et dame *Philippine de Nevele*, hypothequé sur le tiers de la seigneurie d'Oosthove en Wervicq, appartenant à ladite dame de Nevele. 4 Mars 1588. »

(Voormeld Hs., toebehoorende aan M^r GUST. VAN HOOREBEKE.)

(3) « Kenlic zij dat van den gheschille dat gheweest heeft tusschen Gheeraerde vanden Dale en Thomas van Zomergheem alze van eenen huuse dat zy ghe-meene hebben, staende ten voorhoofde in douderborch, tusschen meester *Daneels van Nevele* an deen zijde ende Pauwels huus van Meessene.... »

(*Jaarregister van 1427* bl. 77 v.)

En eindelijk : *Margareta van Nevele*, echtgenoot van Pieter de Cupere, overleden omtrent 1413; zij lieten eene dochter achter, Elisabeth, gehuwd met Gillis Schoutheeten; — *Jan van Nevele*, die Catharina van Deinze ten altaar leidde, en achterliet : *Pieter, Jan, Percheval, Jacob, Michiel, Maria* en *Claudina van Nevele* (1423); eene andere *Margareta van Nevele*, gehuwd met Jacob van Winckel, in 1428; *Philip van Nevele*, in 1430 en 1490; *Lodewijk van Nevele*, ook in laatstgemeld jaar, en in 1420 *Willem van Nevele*, heer van Lichtervelde; eerste echtgenoot van Margaretha, vrouw van Boekhout.

De heerlijkheid van Nevele schijnt door het huwelijk van eene erfdochter des oorspronkelijken geslachts in eene andere familie overgegaan te zijn (1). Eene *Margareta van Nevele* was in het begin der XIV^e eeuw gehuwd met *Jan*, ridder, heer van Longueval en Ham, en liet eene dochter na, Margareta van Longueval, gestorven in 1369, en die omtrent den jare 1314 in den echt was getreden met Jan van Gavere, heer van Etikhove en Kérimez, kastelein van Kortrijk, kinderloos overleden in 1333. Deze laatste Margareta trad vervolgens in den echt met Jan van Gistel, heer van Woestijne (2).

In de hoogergemelde handschriftelijke ontleding van een aantal charters der graven van Vlaanderen, die vroeger te Rupelmonde bewaard werden, vinden wij er eene, heden of verloren of verdoold geraakt, die gewag maakt van de pacht der heerlijkheid van Nevele, aan Margareta, vrouw van Boelare, bij vonnis van het parlement van Parijs, in 1334 toegevozen (3). Waarschijnlijk zal deze omstandigheid de aanleiding

(1) De oudste heeren van Nevele droegen tot wapen : « *d'argent à la croix de gueules*.

(2) « Wij, Jan van Ghistele, heere van der Wostinen ende van Nevele, doen te weten, » enz. — Zie onze monographie van Poesele.

(3) « Copie faite sous le scel d'un sergent du Roi, d'un arrest avec les lettres exécutoires prononcées par la court du Parlement l'an 1334, sur un appel fait par Jean, seigneur de Longueval, du jugement donné par les hommes jugeant au chateau de Gand, contre le dit seigneur de Longueval, au profit de Marguerite, dame de Boelare, pour le bail de l'héritière de la terre de Nevele, laquelle était fille du seigneur de Longueval. »

(Hs. toebehoorende aan Mr GUST. VAN HOOREBEKE).

gegeven hebben om verscheidene geschiedschrijvers, waaronder CARPENTIER, in zijne *Histoire de Cambrai et du Cambrésis*, te doen vooruitzetten, dat de heerlijkheid van Nevele weleer ook aan het geslacht van Boelare heeft toebehoord.

Jan van Gistel, heer van Woestijne, en Margareta van Longueval, verkochten den 8 Juli 1548 het *Schoutheetdom van Kortrijk*, en den *Nevelldriesch*, terzelfde stad, aan den graaf van Vlaanderen (1). Margareta van Longueval stichtte ook eene dagelijksche misse in de kerk der ridders van St. Jan, te Gent, « voor haere ziele, haere ouders ende M^r Ghijselbrecht van Enghien. Haer naercommers en wilden deselve niet betalen, « waerom mer Jan van Munte, rudder van St.-Jans ordre, oude « commandeur in Vlaenderen, ende meer andere van het « Tempelhuys in Ghendt, procedeerden jeghens mijnheer Jan, « rudder, heere van Fosseux ende van den lande van Nevele, den « welken sijn proces te Parijs verloor, ende ghedwongen (*was*) « deselve messe ende dienste te bezetten eeuwelijck ende erfse- « lijk (2). » Jan van Gistel en Margareta lieten geene kinderen achter, en werden in het bezit der heerlijkheid door eene andere jonkvrouw van Nevele opgevolgd, die een huwelijk had aange- gaan met voornoemden Jan, heer van Fosseux, gouverneur van Artois en van het Bouloneesche, omtrent 1546 (3). Deze lieten, onder andere kinderen, achter: Jan de Fosseux, heer der gemelde plaats, van Nevele, Hauteville, Wimes, enz., gouverneur van Guise en Bohaing, vervolgens van St.-Quentin. Als zijne echtgenootte wordt opgenoemd Catharina, vrouwe van Arly, Boubers en

(1) « Lettre de commission de Louis de Flandre, adressée à Jean van der Meersch, bailli de Bruges, par laquelle il commet ledit bailli de prendre le werp et deshéritement de l'*écoutetie de Courtrai* et du *Nevelldriesch* à Courtrai, lors appartenant à la dame de Nevele, et furent deshérités ladite dame Marguerite de Longueval, dame de Nevele et de la Wastine, et messire Jean de Ghistelles, seigneur de Wastine et de Nevele, de la dite *escoutetie* et *Nevelldriesch* à Courtrai, et le comte de Flandre adhérité, l'an 1548 le 8 Juillet. »

(Hs. van M^r GUST. VAN HOOREBEKE).

(2) Opschrift van den grafsteen in de kapel der Tempeliers te Gent.

(3) De familie de Fosseux droeg tot wapen : *de gueules à trois jumelles d'argent*.

Fontaine, die hem acht zonen en drie dochters schonk, van welke de oudste zoon, Jan geheeten, heer van Nevele en Fosseux, raadsheer en kamerling van den hertog van Burgondië, gouverneur en kapitein-generaal van Artois werd. Hij trouwde met Joanna de Preure, dochter van den heer van Preure, in het Bouloneesche, en die, na het overlijden haars echtgenoots, eene tweede maal in den echt trad met Jan van Comene, ridder. Hij had slechts twee dochters van het eerste bed, Joanna en Bonne de Fosseux, waarvan eerstgenoemde de heerlijkheden van Nevele, Fosseux, Wimes, Hauteville, enz. overbracht aan Jan, heer van Montmorency, Escouën, enz., haren echtgenoot. Bonne de Fosseux, weduwe van Jacob de Craon, maakte evenwel aanspraak op het derde deel der door hare ouders nagelatene heerlijke goederen, waaruit een langdurig proces ontstond, dat ten jare 1448 eindigde met een door de schepenen van Rijsel uitgebracht gewijsde, volgens hetwelk aan Bonne de Fosseux het door haar gevorderde recht op een derde der voormelde heerlijkheden erkend werd, onder beding, dat dit gedeelte door Jan van Montmorency voor de som van 6000 goudstukken mocht ingekocht worden. Deze afstand had dan ook eenigen tijd nadien plaats.

Jan van Montmorency, zoon des voornoemden en van Joanna de Fosseux, deed in 1452 aan den graaf van Vlaanderen, hertog van Burgondië, hulde over het land van Nevele; hij trad in den echt met Gudula Vilain, uit het geslacht der adellijke familie van Gent, dochter van Jan, ridder, heer van Huise, Burcht, Zwijndrecht, en van Gudula Raes, vrouw van Pamele. Hij volgde den hertog van Burgondië in 1455 naar Atrecht, ter sluiting van het vredetraktaat met Frankrijk, en nam in 1465 met zijnen broeder Lodewijk van Montmorency, heer van Fosseux, deel aan den veldslag te Monthléry, onder Karel den Stoute, om welke reden hij door zijnen vader geheel onterfd werd. Zie hier wat wij nopens hem vinden in het *Bouck van der personen van Nevele*, van de XV^e eeuw:

« Up den XVI^{en} in Spurele int jaer duust vier hondert vijf

« ende tzestich so quam mer Jan van Montmorrencey, ruddere,
« heere van der stede ende lande van Nevele, uuter orloghe
« van der stede van Ludeke, daer hij was met minen heere van
« Charoloys. Ende min heere van Nevele voornompt brachte
« alle zine lieden mede, die met hem in de voorseyde oorloghe
« waren; ende up den voorseyden dach, als mine voorseyde
« heere van Nevele, quam binnen sinen Bailliu, gheheeten
« Gillis van den Kerchove, metten schepenen van der stede ende
« vrihede van Nevele..... ende meer ander persoonen ten
« willecomme van minen heere ghinghen minen heere ghesel-
« schap hauden te sijnder maeltijt, te Jans hanen; daer hebben
« de voors. Bailliu ende schepenen binnen ende buten, dienaers
« ende cleercq gheconsentert alle jaerwaerheden, dachwaer-
« heden ende alle andere wettelicke angaende, den voorseyden
« heere te doen zonder mijns heeren cost den tijdt van zesse
« jaren lanc gedurende..... »

Jan van Montmorency overleed den 26 Juni 1477, oud 55 jaren, en werd in de kerk van Nevele begraven. Zijne echtgenootte Gudula Vilain, kanunnikerse te Maubeuge, werd na het overlijden haars broeders vrouw van Huise, Burcht en Zwijndrecht, en overleed ten jare 1485.

Van de kinderen, nagelaten door Jan van Montmorency en Gudula Vilain, volgde in het bezit der heerlijkheden van Nevele, Fosseux, Burcht, Zwijndrecht, Huise, enz. op : Jan van Montmorency, gehuwd met Margareta van Hoorne, weduwe van Philip van Hoorne, heer van Houtkerke, en die ten jare 1518 stierf. Na hen vinden wij Philip van Montmorrencey, tevens heer van Wine, Hubermont, Liedekerke, Montigny, Vimy, enz.; eerst bestemd tot den priesterlijken staat, verliet hij het geestelijk kleed nadat zijn oudere broeder Jacob op eene reize naar het H. Land overleden was, en omdat zijn oudste broeder zonder kinderen bleef. Hij ging een huwelijk aan met Maria van Hoorne, oudste dochter van Frederik van Hoorne, heer van Montigny en van Philippina van Melun, en stierf in 1526.

Jozef, zijn zoon, heer van Nevele, Hubermont, Huise, St.-Leu,

en evenals zijn vader voor een vierde deel van de heerlijkheid van Montmorency, trad ten jare 1525 in den echt met Anna van Egmont, oudste dochter van Florens, graaf van Buren en Leerdam, en heer van IJsselstein. Hij verkocht zijn deel in de heerlijkheid van Montmorency, benevens de heerlijkheid van St.-Leu en een ander leengoed, ten jare 1527 aan Anna van Montmorency, voor de som van 26,870 pond, en overleed vroegtijdig te Boulogne, in 1530; zijne weduwe ging een tweede huwelijk aan met Jan, graaf van Hoorne, heer van Weert en Altena, en liet de heerlijkheid van Nevel achter aan eenen zoon uit haar eerste bed, Philip van Montmorency, ook graaf van Hoorne en Meurs, baron van Altena, heer van Weert, geboren in 1526, en in den echt getreden met Walburga, gravin van Nicunaar.

Philip van Montmorency trad in dienst bij Karel V, die hem tot edelknaap zijner spijskamer benoemde en in verscheidene gewichtige krijgsaangelegenheden benuttigde. Opvolgenlijk was hij kapitein van de schutters der lijfwacht bij Philip II, koning van Spanje, en vergezelde, in deze hoedanigheid, den vorst op zijne reizen naar Duitschland, Italië, Spanje en Engeland. Bij de terugkomst droeg de koning hem het beheer op over Gelderen en Zutphen, sloeg hem te Antwerpen, in 1555, tot ridder van het Gulden Vlies, en benoemde hem tot bevelhebber der Nederlandsche vloot en tot zijnen kamerling. Hij onderscheidde zich in den veldslag van St.-Quintin (1557), aan het hoofd van 3000 Burgondiërs, nam een roemrijk deel aan den veldslag van Grevelingen, en maakte zich nog verdienstelijk bij de verdediging van Luxemburg en het beleg van Doullens. Na het sluiten van den vrede, te Câteau-Cambresis den 5 April 1559 geteekend, keerde hij terug naar België, waar de ontevredenheid tot muiterij dreigde over te slaan. Datzelfde jaar nam hij deel aan het gedenkwaardig kapittel der Gulden-Vliesridders, te Gent gehouden; in 1560 aan het kapittel derzelfde orde, te Toledo, en in 1562 met de graven van Egmond en van Mansfeld en den prins van Oranje, aan de kroning des konings der Romeinen, te Francfort. Vervolgens werd hij naar

Doornik gezonden ten bevrediging van de aldaar nopens den godsdienst uitgeborstene onlusten, en trad, op 's konings bevel, in den Staatsraad.

Philip van Montmorency, graaf van Hoorne, schijnt der hervorming gunstig te zijn geweest; de twijfel hieromtrent wordt schier geheel en al weggenomen door zijne houding tegenover de Geuzen, en ook door het gedrag zijner weduwe, die den Calvinisten nadien eene groote verkleefdheid en bescherming bewees. Philip van Montmorency was, met Lamoraal, graaf van Egmond, een der beroemdste mannen uit dit tijdvak, die hunne politieke zwakheid of ontrouw aan de bevelen des konings bitter hebben geboet. Beide, zoo men algemeen weet, werden door Philip II aan het uitsluitelijk behoud van den katholieken godsdienst in de Nederlanden geslachtofferd. Wij bedoelen, namelijk, het bloedige drama, dat te Brussel den 9 September 1567 in het hotel des hertogs van Alva aanving, en dat met de onthoofding van Egmond en Hoorne, den 5 Juni 1568, op de Groote Markt van gemelde stad eindigde. Laatstgenoemde bekende op de strafplaats, dat hij schuldig was voor God, maar den koning niet beleedigd en alleen in het belang zijns vaderlands gehandeld had. Met gelatenheid en moed stierf hij den schandelijken dood, welke zoo onstaatkundig als nutteloos was aan godsdienst, koning en vaderland (1).

Walburga, gravin van Nieunaar, had Philip van Montmorency eenen zoon geschonken, insgelijks Philip geheeten, doch jong overleden. Zij ging eene tweede echtverbintenis aan met Adolf, graaf van Nieunaar en Limburg, in 1585 gouverneur van Gelderen, voor de Staten der Nederlanden. Philip's broeder, Florens van Montmorency, was dan de vermoedelijke erfgenaam van Nevele en de overige genoemde heerlijkheden (2), doch daar de

(1) Zie, voor nadere bijzonderheden over Philip, graaf van Hoorne en heer van Nevele, de werken van VAN METEREN, STRADA, en andere geschiedschrijvers die over de XVI^e eeuw geschreven hebben.

(2) Volgens het leenboek van Nevele was deze heerlijkheid na de veroordeeling van Philip van Montmorency door den koning verbeurd verklaard. Waarschijnlijk werden de goederen nadien aan de familie teruggegeven.

kinderen, welke hem zijne gemalin Helena, dochter van Hugo, prins van Espinoi en van Joanna van Werchin, geschonken had, vroegtijdig uit het leven gerukt werden, viel de heerlijkheid van Nevele ten deele aan Antoon, heer van Lalaing, graaf van Hoogstraten en Renneburg, die in 1560 in huwelijk was vereenigd met Eleonora van Montmorency, weduwe van Ponthus van Lalaing, ridder van het Gulden Vlies, dochter van Jozef van Montmorency, heer van Nevele en van Anna van Egmond. Bij testament, gedagteekend den 9 Maart 1585, droeg Eleonora van Montmorency de heerlijkheid van Nevele op aan haren zoon Philip-Herman van Lalaing, kanunnik der hoofdkerk van Luik.

Ten jare 1592 werd de heerlijkheid van Nevele gekocht door Marten della Faille, oorspronkelijk van Antwerpen, in dienst bij de aartshertogen Albrecht en Isabella, die hem tot den adelstand verhieven; hij werd ook door aankoop, ten jare 1608, heer van Rebeek. Deze was gedurende de godsdiensttwisten den koning getrouw gebleven, en overleed den 17 Februari 1620, na in den echt te zijn getreden met Sibylla Stechers, gestorven in 1589. In 1610 droeg hij de heerlijkheid van Nevele en die van Maigem, te St.-Jans-Lerne, op aan zijne twee oudste zonen, Jan en Joris della Faille, zich het vruchtgebruik van het heerlijk inkomen en de meubelen van zijn kasteel te Odonk gedurende zijn leven voorbehoudende.

De voornoemde Jan della Faille, heer van Nevele, en schepene der stad Antwerpen in 1619, 1620 en 1622, werd in 1625 tot ridder verheven en trouwde met Adriana Maes, die den 22 Januari 1645, vier jaren vóór haren echtgenoot, stierf (1).

(1) De heeren van Nevele, van het geslacht der Della Faille's, bewoonden te Gent, bij de Koornlei, op den hoek van het Pensstraatje, naar den kant der St.-Michielskerk, *het Hof van Fiennes*, dat hun van vóór 1640 toebehoorde. Vóór hen was het een eigendom van Jan van Brugge, heer van Gruuthuse, en ging later over aan den graaf van Fiennes. Prins Lamoraal, graaf van Egmond, erfde dit hof van zijne moeder, en koning Philip II betrok het gedurende eenige dagen in 1556. Egmond verbleef er nog ten jare 1567, toen hij, namens den koning, de twee schepenenbanken der stad Gent vernieuwen kwam. Het straatje tusschen de Huurdochterstraat en de Koornlei heet heden nog de *Fiennesdreef*.

Na het overlijden van Jan della Faille had er een proces over de erfenis der door hem nagelatene goederen plaats, ten gevolge van den eisch, ingebracht door Jan-Baptist de Doys, ridder, burchtgraaf van Loon, heer van Ruddervoorde, Zandvoorde en Vinkt, echtgenoot van Paulina-Margareta della Faille, oudste zuster van den afgestorvene. De eischer won in de kamer der schepenen van gedeele der stad Gent, den 8 Augusti 1651, en deze uitspraak werd den 20 November daaropvolgende ter vierschaar bekrachtigd. De zaak werd door de tegenpartij in beroep gebracht, en den 20 Juli 1652 door den Raad van Vlaanderen, eindelijk bij gewijsde van 7 September 1655 door den grooten Raad van Mechelen insgelijks te zijnen voordeele beslist.

Volgens die uitspraak werd den voornoemden burchtgraaf van Loon vergund, den titel van heer van Nevele te dragen, zooals zijne tegenpartij, Jan-Marten della Faille, evenwel « sonder prejuditie van 't recht van Engelbrecht della Faille; » hij alleen mocht den titel dragen van « heer van Vinkt, » en had recht op al het inkomen der heerlijkheid van Nevele, te Vinkt, benevens het bezit der heerlijke vermogens, zooals de drie graden van justitie; eene heerlijke penningrent, aan Nevele te Wontergem en Gottem toebehoorende, enz. (1).

Wat het derde deel in de heerlijkheid van Nevele betreft, dit zal na het overlijden van Jan-Baptist de Doys naar den bezitter van het overige deel der heerlijkheid teruggekomen zijn.

Ziehier de leden van hetzelfde aanzienlijk geslacht, die de heerlijkheid van Nevele opvolgenlijk bezeten hebben :

Jan-Marten della Faille, zoon des voornoemden, eerste *baron* van Nevele en vrijheer van Poesele; hij trad tweemaal in den echt, namelijk met Maria de Piersene, en na het overlijden van deze, met Maria-Magdalena de Berry, vrouw van Tilloy en Hermanville. Hij overleed den 15 Augusti 1669;

(1) *Register van de onderfenissen ende erfenissen beghinnende van 1658 tot 1660.* (Prov. Arch.). — Zie verder onze monographie der gemeente *Vinkt*.

Jan-Frans della Faille, zoon des voornoemden, verkreeg bij opene brieven van koning Karel II, den 21 Maart 1670, de bekrachtiging van den titel van baron van Nevele; hij was gehuwd met zijne nicht Joanna-Maria-Catherina della Faille, dochter van Engelbrecht, baron van Esteinpuijs, en van Margareta van Marslaer;

Engelbrecht-Marten, zoon van Jan-Frans; hij trouwde met Francisca-Cornelia Schoyte, vrouw van Kalesberg, en overleed in 1714;

Pieter-Engelbrecht della Faille, zoon van Engelbrecht-Marten, overleden in 1736; hij trad tweemaal in den echt, namelijk in 1718 met Maria-Catharina-Charlotta van Broekhoven, overleden in Mei 1751, en in Juli van laatstgemeld jaar met Anna-Carolina-Theresia della Faille van Huise, die in 1776 stierf.

Jan-Karel-Adriaan, zoon van Pieter-Engelbrecht, uit het eerste huwelijk; hij was te Gent geboren in 1752 en stierf te Antwerpen in 1801, zonder kinderen na te laten van zijne twee huwelijken, het eerste in 1755 gesloten met Maria-Theresia-Josephina de Cano, baronnes van Megem, die te Nevele den 10 October 1784 overleed, en het tweede in 1785, met zijne nicht Maria-Louisa-Josephina du Bois.

Door deze laatste vereeniging geraakte de heerlijkheid van Nevele aan het geslacht der Du Bois, heeren van Vroilande, namelijk aan Karel-Jozef-Maria, baron van Nevele, heer van Vroilande, geboren in 1757, en kinderloos te Ste-Maria-Lerne in 1829 gestorven. Hij was den 18 Februari 1779 in het huwelijk getreden met Maria-Charlotta de Neef, en stond bekend als een groot liefhebber der hofbouwkunst. — De titel van « baron van Nevele » werd door zijnen erfgenaam voortgedragen, wiens dochter een huwelijk aanging met den heer baron Gilman van Zevenbergen.

De heerlijkheid van Nevele bestrekte zich in niet minder dan zeventien gemeenten, onder andere in *Nevele, Poesele, Lootenhulle, Landegem, Vinkt, Meigem, Zeveren, Baarle, Vosselare, Bachte,*

Gottem, Wontergem, St-Martens- en Ste-Maria-Lerne. Zij had niet min dan 585 achterleenen. De rechten en privilegiën, aan de heerlijke bezitting verbonden, waren in den loop der XIV^e eeuw niet juist meer gekend, uit welken hoofde de toenmalige heer van Nevele, Jan van Fosseux, in 1587 van den graaf van Vlaanderen eene « wettelijke gaderinghe of serkemenage » verzocht, ten einde die opnieuw vast te stellen en te erkennen. Na een groot getal der in de heerlijkheid gevestigde ouderlingen, ambtenaren en bijzonderen nopens de gebruikelijke vrijheden en rechten gehoord te hebben, werd door eene vereeniging van drie en twintig der voornaamste Vlaamsche edellieden het hieronder medegedeelde « wettelik verscheet ende denombrement » opgemaakt(1). Uit dit stuk zien wij, dat de heer van Nevele twee

(1) « Int eerste behoort ten voorseyden leene van Nevele het casteel, thofgoet, landt, bosch, meersch, water ende weede, groot zijnde ontrent achten bundren lettelt min of meer, alzoet ghestaen ende gheleghen es. Ende ooc thof ende tgoet te Odon, in lande, bosschen, meerschen, watere ende weeden, groot zijnde ontrent vive ende tachtentich bundre, lettelt min ofte meer, met datter toebehoort. Ende te desen twee hoven behooren corweyden ende diensten, dats te wetene, dat de upzeten laten, die peerden ende waghenen houden, schuldich zijn uut te voerne al tmes van den voorseyden twee hoven ende ooc al thoy inne te voerene alst ghewonnen es, ende therninckhout te voeren in beede de hoven uut mijns heeren bosschen ten oirbure van beede den hoven. Ende de ghene die peerden noch waghenen en houden, moeten al tmes laden in de voorseyde hoven, ende tmes up tlandt breedten. Ende ooc zijn zy schuldich al thoy te vulwinnene alst ghemaeyt es. Ende alle de voorseyde corweyders hebben haren cost in de voorseyde hoven, eene maeltijdt sdacchs, ende al dierghelijcke behoorter toe den bosch te Deurle, metter plaetsen daer de eecken up staen, daer onder groot zijnde deen metten anderen twee bundre, lettelt min of meer. Ende ooc daer ontrent vier hondert bundre lettelt min of meer in versandden lande ende heede, ende in lande, dat es laten varen over de rente, ende daer up eene vrije warande, midsgaders alle den lande van Nevele. Ende eenen forestier. Ende dit up dlijf, up dat de diefte ende misdaet zo groot waere dat slijfs weert ware te verbuerne. Ende ware zou niet zo groot dat tlijf vermochte, zo waert up de boete van iii pond. Ende voort behooren ten voorseyden leene twee veeren, een te Lerene ende een te Baerle; daer toe behoort veerschat met waghenen ende met peerden, gheladen ende ongheladen. Ende ooc een cleen veerschat al dier ghelijcke, ghelijc dat ten beeden veeren ghecostumeert es ten voorseyden steden, ende in ander steden van ghelijcken. Ende ooc alle de visscherien van dlandt van Nevele ende dat daer toe behoort in ghemeene ongheveert

kasteelen had, een te Sinte-Maria-Leerne, dat nog heden onder den naam van kasteel van Odonk bekend staat (zie, voor de beschrijving van dit slot, onze geschiedenis van Ste-Maria-Leerne),

watere, ende de zwanen hem toebehoorende, al waert dat zy overvloghen in de Leye, die gheteeckent zijn met zijnen teekene, die es hy schuldich weder te hebbene, ende al overe binnen den lande van Nevele mach hy die houden. Ende voort van beesten ende andere goeden, den tol daeraf, ende vonden binnen den lande van Nevele ende tcoutsideghelt, alzoot ghecostumeert es, behoort ten voorseyden leene, behouden dien dat onder verclaert staet van der leenmannen vonde ende de ghifte van der cappelrien tOdon, behoort hem alleene toe.

« Voort behoort ten voorseyden leene thooghe heerschap, tmiddele ende tnedere, te Nevele, binnen vrijheden eenen bailliu, vier sergeanten, eenen amman ende zeven schepenen, minen heere van Nevele toebehoorende, ende die af ende anne te doene, alst hem belieft, boeten van tsestich ponden parysis ende alle andre boeten daer andre, ghelijc dat men huseert binnen der stede van Ghendt. Ende dijljf weder te gheven eyst voor vonnesse of naer vonnesse.

« Ende int landt van Nevele buten behoort ten voorseyden leene eenen bailliu, vier gheswoorne sergeanten, eenen amman ende zeven schepenen, die af en anne te doene alst minen heere belieft, boeten van drie ponden parisijis ende al dat daer onder es; ende al thooghe heerschap, tmiddel ende neder, met datter toebehoort, ende ooc dijljf weder te gheven, eyst voor vonnesse ofte naer vonnesse. Ende ooc es te wetene, waert dat men schepenen weerseyde ende daer boeten quamen of ghewijst worden, dat zoude wesen naer den casteele te Ghendt, wandt schepenen hare hooft halen an de mannen van Nevele, ende de mannen van Nevele an de mannen van den casteele te Ghendt, ende al dieorghelijcke zoudt wesen die de mannen van Nevele wederseyde, ende mijns heeren van Nevele ballijnghen es hy schuldich weder te hebbene met zinen costen, waer zy ghevanghen zijn binnen Vlaenderen, alzo men ghesien heeft van ghelijcken, behouden de costen van den bailliu, diese vinck ende diese ghehouden heeft alzoot behoort. Ende ten zelven voorseyden leene ende goede van Nevele behooren dienstlieden, incommelinghen hare have, vooghtlieden, den besten hooftstoel, alle bastaerden ende hare goet, van wien zijt houden, eyst van mijnen heer van Nevele, van zinen mannen of van zijnder mannen in leene of in erven, ghelegghen binnen den lande van Nevele of dat den lande van Nevele toebehoort, zonder wettelic hoir van haren lichame verstorven zijnde. Dit behoort al toe den voors. leene van Nevele, ende andere manieren die staen te mijns heeren zekeren ghemitte eenighe, ende vele personen staende ten twee penn. tsiaers, te zes pennijnghen ten huwelicke ende te twaelf pennynghen ter doot. Ende een ander maniere van vele lieden, die staen ten voors. ghemitte te vijf schellinghen par. ten huwelicke, ende te vijf schellinghen par. ter doot, of min of meer, al dit alzoot ghecostumeert es, welcke ghemitten men voor mijns heeren wet van Nevele ten casteele te Nevele tooghen moet, up dat mijn heere wille. Ende van elcken bastaerd, daer zo vele goets blijft ende verstorven es onder eenen leenman, die leeman

en een te Nevele, dicht bij de kerk, tot hetwelk achttien bunder land, bosch, weide en water behoorden, tot gevangenis en

moet daer af hebben dry ponden par., up dat hy zo hooghe boeten heeft ende mijn heere van Nevele moet hem dat doen innen met zijnder wet, sleenmans coste, up dat de leenman zelve gheen wet en heeft. En de leenmannen, die thooge heerschap hebben, zullen bastaerde goet ende vont hebben gheheel.

« Ende ten voors. leene, mijnen heere van Nevele voorzeyt toebehoorende, behooren vrije maelrien, te winde ende te watere, te alzo vele muelenen als mijn heere stellen wille binnen zinen lande; te dien muelenen moeten malen zinemannen, zijnder mannen mannen, zine laten ende alle de ghueene die binnen den lande van Nevele wonen, eyst binnen der vrijheden of der buuten; behoudens altoos mer Jans van Poucke rechte van zijnder muclene te Loo. Ende dit moeten zy doen up de boete van drie ponden par. Ende die elders maelen, zouden de voorseyde boete verbueren ende tcooren of meel ende den sack. Ende dat alzo dicwels alst mijn heere ofte zijn officiers bevinden moghen ofte dat men dat in wettelicken waerheden bevinden mach. Ende mijn heere es schuldich te doen malene zijne voorseyde laten om haren redelicken multer, ghelic datmen doet in ander steden daer ontrendt.

« Ende ten voorseyden leene behooren kerckgheboden, erven, onterven van leene ende van erven, ende daer af te hebbene trecht; dats te wetene doot-coop van grooten leenen, ende van cleenen leenen alzo ghecostumeert es; thiende pennijne alsment vercoopt ende relief metter camerlingagen alzo daer toebehoort, ende van erve, coop ende steerscoop.....

« Ende ooc behooren te dezen voorseyden leene in de Kerssemstrate te Thielt, met aldien datter toebehoort, eenen bailliu ende zeven schepenen, kerckgheboden, erven ende onterven.....

« Voort.... eenen bailliu ende laten te Sente-Denijs, ende daer ontrent....

« Ende de kelderwaerder van Sent Pieters gheldt jaerliex twalf pennijnghe paris., ende den bode diere omme gaet zinen cost of zes pennijnghe paris. daer voren....

« Ende ooc behooren hiertoe vele ende diversche pennijnghe, diemen heedt wachtpennijnghe, daertoe dat behooren upwoninghe, dats te wetene ten minsten een huus met eender dueren ende met eender veinsteren; ende de voors. wachtpennijnghe moeten betaelt zijn telcken Sente Jansdaghe inden middenzomere elcxjaers, tusschen zonnen upganc ende der zonnen zeldeganc; die se niet aldus en betalen hare upwoninghe es gehouden in de boete....

« Ende de straten, al dlant van Nevele duere, mach de heere beriden telcken zeven jaren, tweewaerf, ende de upwoninghe aldies ghelicke. Ende eyst dat men de upwoninghe niet en vindt, zo wijst men by ghemaenden vonnesse elck upwoninghe in drie ponden paris., daer eenen wachtpennijne up staet, ende alzo voort descenderende in advenante van datter up staet.... Ende es thus vander upwoninghe niet weert drie ponden paris., zo boet de grondt drie ponden paris., of in advenant alzo boven ghezeyt es.

« Voorts zo heeft mijn voors. heere de muclene ende muclenwal te Roosbeke, een mudde coorens tsiaers, ervelic vanden winde, ende anders en

woonplaats van den amman diende. De laten, die op de aan beide kasteelen gevoegde landen woonden, waren zekere dagen in het jaar verplicht, met wagen en paard er ten dienste van den

mochtmer gheen muelen stellen ten ware by hem. Ende van den winde van den muelenwalle te Deinse, daer de hospitaelmuelen up staet, daerof moet mijn heere van Nevele vernoucht zijn, updat mer eenighe muelen stellen zal.

« Ende mijn voorseyde heere behooren toe de ghijften van de provenden van den hospitale binnen Nevele te ghevene, met al datter toebehoort, ende trecht van strekele, ende hier af ende van al datter toebehoort eene meesterighe te makene, ende haer eens tsjaers rekenijnghe te doen doene voor heere ende voor de wet van Nevele binnen, ende te doen doene alle de kerckelicke diensten, ende ander die der toe behoort. Ende te beleedene landt ende renten, ende al datter toe behoort.

« Ende ooc behoort ten voorseyden leene den Oostbrouck, te mijns heeren rechte, ende den lieden van binnen der vriheden van Nevele binnen, ende dat te bewarene met den bailliu van den Oostbroucke.

« Ende ten voorseyden leene behoort tScoutheetdom van Deinse, met alle den rechten diere toebehooren, te wetene es, up den kermesdach te Deinse, dat mijn heere van Nevele toebehoort al dat ghevalt tusschen der zonnen upganck ende der zonnen zeldenganck, dat hy mach doen berechten binnen den zelve daghe, by wette of by composition of payse, uute ghedaen vilaine faicten alzoot ghecostumeert es; emmer den roup tielicken gheropen zijnde van mijns heeren weghe van Nevele.

« Ende ten voorseyden leene behoort toe thouden ende tenement van eenen leene, dat Everaerd Rijnvisch, Philips zone, up desen tijdt houdende es van mijnen heere van Nevele, ligghende binnen der stede van Ghendt, buten der Braembrugghen, daer Renier Hendrick Remers zone de Crude-naere placht te wonene, beghinnende ende streckende up de zide ter Schelden waert, tot eender bruwerien die men heet *thoufzere*, ende de bruwerie daertoe, ende daertoe heeft derfvachtighe van den leene eenen bailliu, erven ende onterven met den laten, ende mijn heere van Nevele daer up te doene alle wettelicheden ende te doen doene met zinen bailliu, mannen ende schepenen als daer toe behoort, sonder vrAGEN van iemande.

« Ende noch houdt men van den voorseyden leene van Nevele een leengoet, ligghende buten der Waelbrugghen, dat Jan Borluut placht te houdene van mijnen heere van Nevele, ende nu houdt Jan Borluuts hoor; daer up dat mijn heere van Nevele doen mach ende doen doen als up cleen dat boven ghezeyt es.

« Ende ooc houdt men van den voorzeyden leene van Nevele d'heelft vanden tolle van der Veebrugghen te Ghendt, ende daer up mach mijn heere van Nevele erven ende onterven, ende wet doen, ende wet doen doen.

« Voort heeft mijn heere van Nevele elcs jaers eene souveraine ducgaende waerhede binnen zijnen lande van Nevele, daer zine lieden schuldich zijn te commen, die binnen zinen lande ghezeten zijn. Ende ooc alle zine

heer van Nevele te zijn, zoo voor het uitvoeren van den mest, als voor het inoogsten van het hooi en het verzamelen van het brandhout. De laten, die wagen noch paard bezaten, waren

laten waer zy gheseten zijn; ende zijne laten en zijn niet schuldich te eenigher waerhede te gaene zonder ter zijnder, het en waere hy specialen orlove van hen of van zinen stedehouder, of elc onder zinen heere, daer hy laet es, behouden mijns heeren rechte van Vlaenderen.

« Voort es sculdich mijn heere van Nevele te zine of zinen stedehoudere te doen zine beschuddere ende bewarere vanden heiligen kercken, staende binnen zinen lande van Nevele, ende daer af rekenijnghe tonfane, metgaders de prochiepape van elcker kercken ende den goede lieden vande prochien van de kerckmeesters van der kercken goede ende datter toebehoort, van den helich geestlieden, van shelichsgeest goede ende datter toebehoort. Ende de kerckmeesters ende helichgheestlieden af ende an te doene, by rade van den prochiepape, ende den goeden lieden vander prochien altoos ten prouffijte van de helige kercken.....

« Ende mijn heere van Nevele heeft kerckgheboden in drie ende twintich prochien, van den welken de zeventhiene prochien hem toebehooren, ende zine kerckgheboden in al de voorseyde prochien hebbende....

« Ende voort behoort den voorseyden leene van Nevele toe eenen bosch, diemen heet tBauhaut, met datter toebehoort, liggghende in Curterijcambacht, groot zijnde ontrent tseventich bundere, letter min of meer, daer mijn heere van Nevele voorzeyt vrije warande up heeft, ende voort up al zijn heerschap liggghende in de casselrie van Curterijcke. Ende daertoe behoort een forestier.

« Ende te desen voorseyden leene van Nevele behooren te desen voorn. steden leenen, die dieveersche mannen houden en diveersche coopen ende steerfcoopen,... diverse renten van coorne, van evene, van gansen, van cappoenen van hoendren ende van gheltrenten; ende diveersche laten, die de voors. renten ghelden ten voorseyden heerschepe, behoorende eenen bailliu, eenen sergeant om wet ende vonnesse te doene, ghelijc dat men doet voor den casteele te Nevele. Ende dit binnen der stede van Curterijcke, ter stede daer ment heet te Cockuuts, ende elders daer 't behoort, ende al dies ghelijcke tallen steden buten up tvoorseyde heerschap daer de bailliu begheeren zal. Ende ooc mach de voorseyde bailliu wet doen met den voors. laten binnen Curterijcke ende der buten up de voors. steden, ende van alzulcken zaken te dinghene, te ervene ende te ontervene, ende van boeten, alzo verre alst den laten toebehoort.....

« Voort es te wetene dat te desen voorseyden leene van Nevele toebehoort een heerschap, hooghe, middele ende nedere, dat men heet te Estampins, liggghende in Tournayssche.....

« Ende ballijngghen ende ander ghevanghenen mijns heeren van Nevele heerschap toebehoorende, of wie zy zijn up zijn heerschap ghevanghen zijnde ende afgevoert, die es schuldich mijn heere van Nevele weder te hebbene met zijnen kosten.....

« Dit was al wettelicken ghedaen int jaer ons Heeren Jesu doe men schreef

gehouden den mest te helpen laden, op het land uit te werpen, het hooi te verzorgen, enz., en gedurende deze karweien was de heer van Nevele hun iederen dag éenen maaltijd verschuldigd.

Tot de heerlijkheid van Nevele behoorde nog de warande te Deurle, met 400 bunder heide, daar omtrent gelegen; twee veeren, namelijk te St.-Maria-Leerne en te Baarle; al de visscherijen in gansch het heerlijk gebied; tol van dieren, en andere koopmanschappen, gevonden goed, de drie graden van justitie, uitgevoerd door eenen baljuw, eenen amman, zeven schepenen en vier gerechtsdienaars, op wie hij recht van aan- en afstelling had; het beste meubel, goed van bastaarden en inkomelingen, heerlijke renten, enz., en het uitsluitelijke recht om, op geheel de uitgestrektheid zijns grondgebieds, molens op te richten, waar al zijne onderhoorige laten verplicht waren hun graan te doen malen; ook had hij het oppertoezicht over het hospitaal te Nevele, enz. De Oostbroek was mede zijn eigendom, en de rechten, die de heer en de ingezetenen van de stad Nevele op dien grond hadden, werden door eenen bijzonderen baljuw gehandhaafd.

Nog bezat de heer van Nevele het Schoutheetdom van Deinze, met het recht, om alle twisten en geschillen, die ten kermisdage van Deinze in die stad van den op- tot den ondergang der zon ontstonden, binnen datzelfde tijdsverloop te verrefenen, ter uitzondering van schandelijke feiten; hij was, van zijnen kant, verplicht al de in zijn gebied staande kerken te bewaren en te beschutten, en had daarentegen recht op het ontvangen der kerkrekeningen, het aan- en afstellen der kerk-

duzent drie hondert ende zevenen tachtich, up den twaelfsten dach van Septembre. »

*(Copie van der wettelicke gaderinghe tserkemannage
enz. van den lande ende heerlicheide van Nevele,
voorkomende in het Leenboek van Nevele, 1460-
1578. — Prov. arch.*

en heiliggeestmeesters, enz. Ook bezat hij het patronaat der kerken van Boekhoude, en Vreemdijk (onder Hulst).

Buiten het eigenlijk land van Nevele had hij nog verscheidene belangrijke leenen, als te Gent, te Kortrijk, omtrent Doornik, en elders, waaronder er waren die jaarlijks een paar handschoenen, ter waarde van 3 grooten, of eenen handboog, enz., moesten opbrengen.

Een der bijzonderste leenen was de *tol van Gent*, later *tol van Ayshove* geheeten, ongetwijfeld omdat het lang aan het geslacht van dien naam toebehoorde. Deze tol, den 13 Juli 1191 ingesteld, werd geheven op al de goederen, « nyet uitge-
« steken noch gesondert, die binnen der stede van Ghendt, den
« poorten ofte vriheden derselver stede, gebrocht wort..., het
« sy te schepe, te waghe, te peerde ofte te voet... (1) » gevoerd werden. Ten jare 1330 behoorde die tol aan den amman van Gent, en was in de XV^e eeuw verdeeld, aangezien de helft der drie vierden toen het eigendom waren van Geeraard van Schoorisse, ridder, gehuwd met Margareta van Steenhuize, die hun aandeel in dit leen vóór het jaar 1460 verkochten aan Pieter van der Stichelen. De geheele tol werd weinig tijds nadien een eigendom der burchtgraven van Gent.

In de oude bescheeden rakende de heerlijkheid wordt deze ook het *Ronsevalsche* geheeten; hierdoor werden eigenlijk de renten verstaan, die tot de bezitting behoorden.

Het inkomen der heerlijkheid van Nevele bedroeg ten jare 1470 de som van 1079 pond 16 stuivers 4 deniers; de uitgave, op hetzelfde tijdstip, 1261-17-3; in 1550 werd ontvangen 2627-6-1, en uitgegeven 2089-4-8; in 1576 ontvangen 8668-9-5, en uitgegeven 5113-18-0; in 1582, ontvangen 7724-17-11, en uitgegeven 15631-6-1; in 1640-1641 was de ontvangst geklommen tot 66382-17-3, en bedroeg de uitgave 10278-9-0; voor de jaren 1631 en 1632 beliep de ontvangst

(1) Register Q der Schepenen van der Keure, blz. 123^v. — Stedel. arch. van Gent.

tot 55380-1-9, en de uitgave tot 16021-9-0; de rekeningen der heerlijkheid over de jaren 1747 en 1748 geven slechts eene ontvangst op van 1812-16-5 tegen 2055-6-9 uitgave.

In 1662 werd den heer van Nevele door den eed van S'-Antoonsgilde, te Gent, een proces aangedaan, omdat zijne officieren een lid van dit gilde gevangen genomen en zijn vuurwapen afgenomen hadden, terwijl hij op het grondgebied der heerlijkheid aan het jagen was « naer ongeprivilegieerde vogelen. » De heer van Nevele beweerde, dat hem allcen de vrije jacht op zijn gebied toebehoorde, doch de tegenpartij bracht hiertegen een grafelijk voorrecht in, aan het gilde van S'-Antoon verleend, en volgens hetwelk al de gildebroeders, nietteastaande de wetten op de jacht en het dragen van wapenen, het recht genoten « met haerlieder stocken oft handtbussen « vrijelyck sonder perycle van caloigne te gaen wandelen achter « lande, om hun plaisier ende tot onderhaudt van hunne conste, « te schieten naer alle ongheprivilegieerde voghelen, ghelyck syn « intvoghels, duyckers, bruwiers, crayen, merlaens, lysters, ende « alle andere dierghelycke voghelen, ghereserveert de geprivili- « gieerde, als syn swacnen, oyevaers, reyghers, putoiren, faisan- « ten, petrijsen ende keetduyven. » De Raad van Vlaanderen bracht in 1668 een gewijsde uit, dat den voornoemden gilde gunstig was (1).

De markies van Deinze had in eenige tot het gebied van Nevele behorende gemeenten het recht, na 'toverlijden van elken ingezetene het beste meubel te eischen, namelijk te Nevele, Lootenhulle, Meigem, St-Jans- en St-Martens-Leerne, Vosse-lare, Landegem, Vinkt, Drongen, Mariakerke, Baarle, Bachte, Zeveren, Ruiselcde en Hansbeke. Maximiliaan-Albrecht, graaf van Merode en markies van Deinze, verkocht dit recht ten jare 1700 aan Engelbrecht-Marten della Faille, heer van Nevele, voor de som van 50,000 gulden (2).

(1) *Acten, decreten en sententien libellen*, 1668, nr 6.

(2) *Register : Wetachtige camer*, 1675—1753, bl. 90. — Archief van den Raad van Vlaanderen.

Wat de eigenlijke rechtspleging betreft, deze geschiedde te Nevele op eene gansch eigenaardige wijze. Dezulken, die met onze aloude rechtsgebruiken nader bekend wenschen te zijn, verzen-den wij naar eene zeer curieuse « Instructie, omme de vierschare « te bannen van den lande van Nevele, ofte andere vierscharen, » met eene « voorwijs van de duergaende souvereynne waer-« hede » en eenen « voorganck van den jaerwaerhede », be-rustende onder de papieren der voormalige heerlijkheid, ten provincialen archieve te Gent. Men moest de vierschaar « aldus « solemnelick bannen, eer men de waerheyde stelt van den « voornoemden lande, ofte als men dynct vóór de noene. » De handeling is in vorm van samenspraak tusschen den baljuw en den burgemeester of voorschepene.

Wij laten hier eenige verordeningen volgen, overgeschreven uit het *Bouck van der personen by namen ende toenamen*, enz., van het jaar 1569, bepaald voor sommige rechterlijke vervolgen :

« *Omme verde ofte vrede te halene van ghequetsten lieden.*
« — So wat manne manne dat wuent binnen der vrihede van
« Nevele, ende dat hy gheraecte te quetsene eenen poortere van
« Ghendt, mach hy niet bet, zo mach hy commen versoucken
« eene vrede ande wet van binnen der vrihede, van zinen vrien-
« den ende maghen, dry veertien nachten lanc ghedurende, tot
« sanderdaeghs dat de zonne rijst. Ende den amman ende de
« scepenen zullen die vrede overdraghen anden amman van
« Ghendt, ende midsgaders den amman zoo zalment overdraghen
« anschepenen van der Kuere. Ende als dat ghedaen es, zo zalmen
« wisen talle messe, dats te Sente Jansmesse, midszomere; daer-
« naer tAlderhelighen messe, ende daernaer te Lichtmesse, ende
« van dan voorts dry jaer verde; daeraf heeft de ammen van
« Ghendt telcken verde x sch. p.; hieraf es ghehaelt een hooft-
« vonnesse te Ghendt an schepenen van der Kuere, int jaer
« duust vier hondert ende xlviii.

« *Noch ander vrihede van binnen.* — Eerst zo wat manne

« dat binnen der vriede treet eeneghe wapene in felhede, dats
« te wetene, zweert, knijf of mes, ende hy daerof bedreghen
« wert, dats up de boete van tsestich pond.; ende eyst dat hy
« daarmede steect, dats up de verbuerte van de vuust. Ende by
« also dat hy sterft, dat es up dlijf.

« Item zo wie bastaert es, ende hy binnen der vriede van
« Nevele woenachtich es, ende niet zinen ghebueren staet te slot
« ende te lote, ende hy steerft, de heere en heeft an zijn goet
« niet.

« Item zo wat manne ofte vrouwe die poorter ofte poortresse
« es van Nevele, en hy steerft, die es gheen beste hoofd schuldich
« gheenen heere.

« Item zo wie eenen poorter van der vriede schult heessen
« wille, die zal hem beclaeghen tSaterdaechs, ende hem dan
« dachdoen tsinen huse van dien daghe up den iii^{en} dach voor
« de noene, ende also voort van acht daghen tacht daghen, ende
« ten hende zo mach de poortre betalen met zulcken goede, als
« hem best af staet.

« Item zo wat manne die compt varene met eenen waghene
« binnen der vriede, tucht hy niet nedere, oft doet hy niemant
« voor zijn paerden staen, dat es up de boete van x sch. p.

« Item zo wat manne dat compt ghevaren binnen der vriede
« van Nevele met eenen waghene, ende up zinen waghene zit-
« tende, zijn paerden voor hem drijft, dat es up de boete van
« v sch. p.

« Item zo wie eenich van de schauheckenen van der vriede
« open laet staen, diere duere drijft, ofte ment ofte gaet, dats
« de boete van v sch. p.

« Item van mijns heeren rente van Nevele die moet men
« bedijnghen van derden daghe te derden daghe. Ende voort zo
« wie vrent es, ende gheen poortere, dats ooc van derden daghe
« te derden daghe.

« Item zo wanneer dat gheboden es uutte te zettene leeren
« ende watere, ende greppen te rumene, ende by also dat mens
« niet en doet, ende die daer inne bevonden es, dats up de boete
« van v. sch. p.

« Item zo wie eenen anderen gheeft eene vuusmete in evele
« ende in felheden, dats up de boete van iii pond parisic.

« Item zo wie eenen anderen slaet ofte steect in felheden, zo
« dat hy ter erden valt, dats up de boete van twaelf dalf ponden,
« dats te wetene xi p. x sch. p.

« Item zo wie binnen der vrihede van Nevele poortere be-
« kendt es, ende hy iemandt brijnght van live ter doot, al waert
« zo dat hy in vanghenessen ware, hy zoude moeten ghetribu-
« leert zijn, eer men wet doen zoude binnen der voorseyde
« stede ende vrihede.

« Item de bailliu van Nevele en mach gheenene poortere van
« Nevele halen uut zijn huus, by daghe noch by nachte, hy en
« quame also hy schuldich ware te commene, dat ware met
« zeven schepenen, ende voor wat slote an het huus, dat hy
« quame, daer en mach hy niet incommen, ten ware by wijs-
« domme van zeven schepenen.

« Item deen poortere jeghens dandere, beede campvast in
« hove zijnde, hebben wet van derden daghe, ende als zy in
« hove niet beede en zijn van zeven schepenen gheseyt te acht
« daghen (1). »

Uit een *Ontfangboek* der heerlijkheid, van het jaar 1545, zien wij, dat een ingezetene van Nevele in dit jaar wegens overspel veroordeeld werd tot eene boet van 5 pond en het doen eener bedevaart naar de II. Drie Koningen, te Keulen.

Het *Ontfangboek* van 1569 vermeldt dat « den vii^{en} dach van
« Junius XV^e neghen en tsestich zo was by scepenen vanden
« lande van Nevele gecondempneert onthalst te wordene eenen
« jonghman van neghentien jaer, ghenacmt Anthuenis Ille-
« waert, f^r Vincent, gheboren van Hichteghem, omdieswille
« dat hy by nachte gheghaen hadde om penninghen, de land-
« lieden zeer verdreeghende. »

Ten jare 1415, zoo meldt de kroniek der abdij van Drongen,

(1) Papieren van Nevele. — *Prov. Archief.*

werd zekere Joost Best, op aanklacht van den prelaat van dit sticht, verwezen tot eene bedevaart naar O. L. Vrouw van Avignon, in Frankrijk, om genoemden kloostervoogd en zijne monniken beleedigd te hebben. Deze veroordeeling werd uitgesproken door de schepenen van Nevele-buiten en de vinderen van Gent, als scheidsmannen en rechters van weerskanten aangesteld.

De voormalige rechters van Nevele schijnen even onpartijdig als streng te zijn geweest. Uit de handelingen der « duergaende waerhede » van 1565 blijkt, dat zes der voornaamste herbergiers van Nevele tot de boet werden verwezen, om, na het luiden der sluitingsklok, met ongeherbergde gasten gezeten, en meer wijn dan door de wettelijke verordening toegelaten was, getapt te hebben. Wij vinden schier al dezelfde namen dier overtreeders als betichters onder de tappers der drie volgende jaren, en nogtans bevond zich onder hen de onderbaljuw Lieven Bultinck en de amman Steven d'Herde(1).

Een inwoner van Nevele, die in de XVII^e eeuw te Wannegem een paard had gestolen, werd verwezen tot het brandmerk en de geeseling. Een andere, die op eenen heiligdag met wagen en paard eenig hout vervoerd had, werd in 1702 met 3 Carolus-gulden geboet.

De hoogbaljuw van Nevele was tegelijk kastelein van het slot van Odonk, en had daar bijgevolg zijne woonplaats.

De bediening van het baljuwschap in de heerlijkheid van Nevele werd gewoonlijk verpacht; de baljuw mocht, te zijnen voordeele, al de boeten innen, gewezen in civiele zaken, tot beloop van drie pond parisis en daaronder, benevens het kamerlinggeld der leenen, de maanpenningen, den tol, het gevonden goed, en het recht dat gevorderd werd van degenen, die de

(1) « Eerst Lievin Bultinck, Steven Derde, Franchois de Wilde, Eloy Clays, Augustin van Wouterghem, Pieter Loonkins, Mauris Daneels' ende Joos de Caesteker, dat zy elck zonderlinghe zate ghehouden hebben naer de clocke van onghelogierde gasten ten contrarie den voorgheboden. »

heerlijkheid verlaten of een huwelijk aangaan wilden. Daarentegen moest hij al het inkomen der leengoederen, met al de daaraan klevende rechten, zooals tienden, verpandingen, bastaards- en verbeurd goed, en de groote boeten, ten voordeele des heeren van Nevele invorderen. In al de rechtsgedingen voor hoogere raden, waar deze laatste aangaande de heerlijkheid van Nevele in betrokken was, moest hij kosteloos zijnen dienst leenen, doch het honorarium van den procureur en de advocaten bleef ten laste van den heer. Onder de andere diensten, waertoe de bediening van baljuw verplichtte, dient nog vermeld te worden, dat hij al de paarden in het land van Nevele moest opsporen en aanbrengen, telkens dat de heer met den graaf van Vlaanderen ten oorloge moest trekken (1).

(1) « Ic Joes de Scoemaker, amman ende wettelic maendere mijns heeren van Nevele van sinen lande van Nevele, ende dat d' toebehoert, ende wy Jacob van Vinet, W^m van Sente Jacobs huus, Michiel van Eynste ende W^m Daelman, scepenen mijns heeren vors. van sinen vorn. lande, doen te wetene ende maken kenlic allen den ghenen die dese presente wettelijke kennesse ende voorwaerde zullen zien of hoeren lesen, dat vor ons comen es als vor heer ende wet Fransoys van Landuut, baeliu mijns vorseits heren, kende ende lijde vor ons wettelic dat hy ghehuert heeft in goeden loyalen pachte ende rechtvorwaerde jeghens hoeghen edelen ende moghenden heere minen heere mer Janne van Montmorency, rudder, heer van den lande van Nevele ende van Lykerke, enz., *de baeliuage van den lande van Nevele*, ghelijc hy dat voortijts bedient heeft, tRonsevaelsche, Poeselsche ende Kersemstrate te Tielt; ende alle andere officien, die verpacht sijn ende mijn vors. heer ghegheven heeft vor de date van deser vorwaerde, bliven buten dese vorwaerde ende verpachtinghen ten proffijte ende orbure van minen vors. heere, omme minen heere daermede sijn gheliefte te doene. Ende dit enen termijn van drie jaren, deen den anderen volghende, beghinnende den vors. termijn up sente Thomaesdach int jaer XIII^o LXXII, ende den selven Fransoys als baeliu sal heffen ende ghebruken zinen termijn gheduerende alle civile boeten van drie pont parisise ende der ondere, camerlincage van leenen, orlove van vertreckene, huwelijke, maenpenninghen, tol ende vont sonder minen heere d'af eenighe rekeninghe te doene. Voert dat de selve Fransoys sal ghehouden bliven sinen termijn duerende alle de vervallen van den leene ende denombremente ende alle andere rechten minen heere vallende en verschijnende binnen den tijde van deser vorwaerde, het sy tiende penninghen, zekere van leenen, confiscaege, straingiers, bastaerde goet, boeten van tien pond twaelf dalponde ende lx p. paris. te vervolghene ende by execucien van vanghene ende vonnessen, naer de ghelegenheit van

Het kasteel of de gevangenis te Nevele, dichtbij de kerk, wordt ook in de oude schriften het *Lanthuys* en de *Amptmannie*

de zake connende te sijnder kennessen. Ende oec es ghehouden de ontfanghere van minen vors. heere te kennen te ghevene den vors. baeliu sijn ghebrec inden name van minen vors. heere, ende dat te bringhene toot der kennessen van mijns heeren ontfanghere of den ghecommitteerden die mijn heere ghelieven sal daertoe te stellene omme dontfanc van dien te hebben. Ende dese vorn. artijelen al te vervolghene sonder eenich cost of last van minen heere. Ende alsoo verre alst angaet den persoon ende recht van den selven Fransoys ter causen van sijnder officie ende oec te vervolghene alle manieren van processen voor minen heere van den Rade ende anderseins, al sonder mijns heeren cost, ute ghesteken tpencyoen van den procureur ende advocaten blivende ten laste van minen heere, ende anderseins ute ghesteken de costen van den vors. Fransoys, ende ghereserveert alst ghebuert dat de selve Fransoys dade wijsen boeten van x p. p. xii dalpont ofte lx p. p. ende tghelt vernocht tot inninghe dat mijn heere ghehouden blijft den selven Fransoys toe te legghene van elker boete iii p. p. Ende es bespreec dat de selve baeliu gheen cloesters oft kerken erven en zal noch in erven noch in leenen, het en sy by consent van minen heere. Ende es bespreec updat de selve Fransoys in ghebreke ware te executere alle de vervallen van minen heere in eenich van den pointe vors., ende anderseins binnen vi weken de leenrechten ende alle andere vervallen binnen redelijker tijt, in also verre als sy redelic sijn van doene, dan mijn heere dan sal moghen anveerden tvoors. officie van de baeliuscepe ende verpachten tsijnder belieften. Ende dese voorwaerde daer mede te niente ende te verhaelen versetene tijt anderen sekere ghedaen by den vors. Fransoys.

« Voert es bespreec, waert dat de vors. Fransoys eeniche ghevanghene brocht tsammans huus, het ware van criminelen zaken oft civile, dat mijn heere niet breeder ghchouden en blijft dan te betalene de costen van drien daghen, het en ware emmers dat de selve ghevanghene worde brocht by rechte toot den justicie ofte banne, van welke persoenen so vervolcht sijnde mijn heere ghehouden blijft te betaelne de vanghenessen costen ende salaris van den baeliu, te wetene van der justicie iii p. p., ende van den banne xlviii s. p., ende van allen vorledene boeten ghewijst ende ghesaet toot desen daghe van deser vorwaerde moet de vors. Fransoys minen heere de inninghe doen up tderde van der boete sonder meer cost oft last van minen heere, behouden waert datter noch eenighe costen van den jaercuere van den jare lxxii stonden onbetaeld, dat mijn heere die betalen moet ende de costen van den jaercuere voert an ende dachwaerhede staende ten laste van den vors. Fransoys.

« Voert es bespreec dat de selve baeliu ende sijn dienaers ghehouden sijn als mijn heere versocht weert ten dienste van minen gheduchten heere de paerden te ghecrijghene ende vervolghene int lant van Nevele, sonder cost of last van minen heere in also verre als sy ghecrijghelic sijn.

« Ende de vors. Fransoys heeft seker ghedaen minen voors. heere met

geheeten, dewijl het gewoonlijk aan den amman verpacht werd. Steven d'Herde, amman in 1567, betaalde daarvoor de som van 56 pond parisis in het jaar, « up conditie dat hy gheen bien-
« faicten haelen en zal van de laten, gheseten onder deser
« heerlichede, als schoofven, vleesch, penninghen ofte anders-
« sins. » — Op het einde der XVIII^e eeuw werd door den amman Carbonelle jaarlijks eene som van 12 pond betaald, enkel voor de woning.

Somtijds diende het kasteel ook tot woonplaats aan den ontvanger der heerlijke renten; immers wij lezen in het Register der rentplichtigen, van 1569, dat die ambtenaar « up den
« xv Januari 1567 quam wonen up *tcasteel ende vanghenesse*
« te Nevele omme den voornomden ontlanck aldaer te bedie-
« nene. »

Nopens dit kasteel, dat in de XIV^e eeuw herbouwd werd, vinden wij aangeteckend, dat het was « een viercante torre, ghe-
« metst van blauwe schorre, » en waartoe in de middeleeuwen 18 bunder onder motte, wallen, land, meersch en weide behoorden. Er waren « twee motten oft gersinghe, rondomme
« bewatert.... de eene palende aen de riviere, die men heet de
« Poecke, daerneffens loopende. » In de XVI^e eeuw stond ook de paardemolen in het kasteel, als blijkt uit het volgende uit-

gronde van erven, waert sijnde xx pont gr., up dat also gheviele dat mijn heere ghebrec hadde van betalinghe, dat ghebrec d'an te verhaelne, ende omme niet ieghenstaende de verpachtinghe vors. verclaerst van der vors. baeliuge elc point boven verclaerst es ghedaen behouden mijns vors. heeren eerlichede ende ervachtichede.

« Item voert dat de selve baeliu gheen processen annemen en sal anghaende minen vors. heere of sijnder eerlichede, het en sy by consente van minen vors. heere of van sinen ontfanghere van den lande van Nevele.

« Dit was aldus ghedaen present Jan van den Brouc ende Heinderic Carpentier, ende in kennessen der waerheden so hebbic amman ende wy scepenen vorenghenoemt dese presente wettelike kennesse ende vorwaerde ter begherte van minen vors. heere ende consent van den vors. Fransoys gheseghelt elc met onser proper seghele uuthanghende, up Sente Thomasdach inde jaer xiii^e twee ende tseventich. »

(Oorspronkelijk stuk in perkament, in ons bezit).

treksel : « Item den gront oft huys genoempt de *Ammanye*,
« in welck huys de peerdemeulen staet (1). »

Behalve de gevangenis en de woonst voor den amman, was er ook de zaal, waarin de vierschaar werd gehouden, en het leenhof van de heerlijkheid. De gevangenen, die hier hun vonnis of het einde hunner straf afwachtten, hadden weinig kans op ontsnapping, want de muren van het kasteel waren meer dan zes voet dik, en van arduin.

De ingangdeur had in de XVII^e eeuw niet min dan 4 duim dikte, en was gansch met breedkoppige nagelen doorspijkerd. De ruime benedenplaats was 30 voet lang en 20 1/2 voet breed; de vensters waren voorzien van ijzeren staven. In den hoek dezer voorplaats was een steenen trap, ter hoogte van twintig treden, die naar de civiele gevangenis leidde. Deze was eene kamer van 19 voet lengte en 11 1/2 voet breedte, voorzien van eenen zeer fraaien schoorsteen; nevens deze plaats waren nog twee andere kamers, waarvan ieder venster ook met ijzeren staven was afgezet.

Eindelijk de crimineele gevangenplaats was acht en twintig trappen hooger, vermoedelijk onder het dak van den toren, waar de opgesloten en zich evenzeer over de ongemakken van koude of hitte als over het verlies hunner vrijheid beklagen mochten.

De overlevering wil, dat in dit kasteel ook putten of kelders waren voor de wederspannige gevangenen, of voor degenen, die tot zulke straf veroordeeld waren. Eenige zware ijzeren haken en ringen, gehecht aan de muren van dit kasteel, en waarvan thans nog één in wezen is, schijnen dit vermoeden te bevestigen.

Daar dichtbij, tegen de straat, langs de zijde naar Poesele, stond de gerechtspaal, van welken men over een paar jaren, bij het bouwen van den kerkhofmuur, de fondementen heeft bloot gelegd.

(1) *Register van gronden ghelegghen int lant van Nevele, vercreghen in den coop van de heerlijkhey, enz.*, (1599), bl. 12. — Prov. Arch.

De schepenen van Nevele hadden, bij hunne aanstelling, den volgenden eed te ontluiken :

« Ick sweire schepene te sijn der stede ende vrijhede van
« Nevele, aen sijne Conincklijke majesteyt als Grave van
« Vlaenderen getrauwe te sijn, oock aen den heere baron deser
« stede ende lande; onderhouden ende doen onderhouden hunne
« placcaten, reglementen ende statuten; het Roomsche Catholijck
« geloove vooren te staen; den heere in alle sijne rechten,
« privilegien ende preëminenten thelpen houden ende mainte-
« neeren; beschermen weduwen ende weezen; alle de saecken
« van het collegie secreet thauden; aen een ieghelick adminis-
« treeren goede expeditie van Justitie, wanneer men my daertoe
« sal aensoecken. Sonder iet van alle tgone voorseyt te sullen
« laeten om iemand ofte om eenige saken deser werelt. Ende
« voorts al te doene dat eenen goeden ende getrauwen schepe-
« nen schuldich is te doen. Dat sweire ick. Zoo wille my Godt
« helpen ende alle sijne heylighen. »

Buiten den baljuw, ontvanger, griffier en amman, en de zeven schepenen, waaronder de burgemeester, waren er nog gezworene taalmannen of procureurs, en vier of vijf sergeanten of gerechtsdienaars. Deze laatsten genoten ieder, behalve hun loon, eene som van 8 pond parisis, voor eenen mantel, en vier halsters koorn in het jaar⁽¹⁾.

Er waren te Nevele verscheidene kleine heerlijkheden ingesloten, waaronder wij noemen :

De *heerlijkheid van Zandvoorde*, bestaande in eene heerlijke rent van ruim 55 schellingen parisis, 12 halsters 5 1/2 achtelin-

(1) « Eerst betaeldt an Jacob van den Steene, Laureyns Buebyns, Adriaen van Belleghem ende Jan de Dobbelare, serganten ende dienaers van dese heerlicheide, de somme van viermael twintich drije ponden, viere schellijnghe parisijs, ende dat ter causen van elc viii p. p. tsiaers, die zy jaerliex hebben tot hulpe van dmaken van huerl. mantels van leverijnghe, metgaders elc over vier halsteren coorens, die zy van ghelijcke tsiaers hebben..... »

(*Rekening der heerlijkheid van Nevele*, van 1379, bl. 37. — Prov. Arch.).

gen haver, 6 hinnen, eene gans en tien eieren 's jaars. Zij had eenen baljuw ter handhaving van het recht des leenhouders, bestrekte zich ook in Leerne, Deinze en Vosselare, en behoorde ten jare 1370 aan Denijs de Zoete, nadien aan Charlotta de Zoete, echtgenoot van Antoon de Grenet, heer van Werp. Philip de Hautepenne, heer van Brenaux, hun erfgenaam, was er leenhouder van in 1616, en in 1633 dezes zoon, Antoon de Hautepenne, ridder. Deze laatste verkocht het heerlijk goed omtrent 1650 aan Adriaan d'Hamere. Jan-Baptist Cornelissens, erfgenaam van Catharina d'Hamere, die gehuwd was geweest met Jan-Marten Cornelissens, legde het denombrement der heerlijkheid over ten jare 1709.

De heerlijkheid van Strijpis, volgens eene notariële akte van 23 Februari 1736 eigendom van Karel-Philip-Jozef-Frans van Lalaing, graaf van Tieldonk, Merlin, enz.

De heerlijkheid van Nieuwenhove, op het Veldeke, in 1594 aan Adriana van Wellebrouck, weduwe van Geeraard Sanders toebehoorende.

Het Dentergemsche, een « vrij eigendom, van niemand gehouden dan van God en de Sonne, » bestaande in eene heerlijke rent van 51 halster haver, gelicht op erfgronden te Nevele, Landegem en Poesele; zij had eenen baljuw en zeven gezworene laten, en de leenhouder genoot, onder andere, het beste hoofd na het overlijden der laten. — In 1701 werd deze heerlijkheid door Philip-Joris van der Burcht, zoon van Eduard, verkocht aan Glaude-Philip van Saint-Vaast, voor de som van 124 pond groote (1).

Het Poeksche goed, aldus genaamd omdat het in leen werd gehouden van de heerlijkheid van Poeke, behoorde nadien aan het geslacht *Van Buxstaele* en *Van Zeveren*, onder wier namen

(1) *Not. acten* van C. van Damme, van 6 April 1701. — (Raad van Vl.).

het ook langen tijd werd aangeduid. Daneel van Zeveren, gehuwd met Catharina van Buxstaele, gaf het in 1424 in pacht voor de som van 6 pond groote het bunder⁽¹⁾. Als latere eigenaars vinden wij aangeteekend : Willem van der Zijpe, zoon van Jan, in 1584; Margareta van der Zijpe, in 1650; Gillis van der Meere, heer van Asper en Singem, zoon der voor-noemde, in 1645; Willem van der Meere, zoon van Gillis, in 1659; Margareta-Antonia van der Meere, dochter van Gillis, vrouw van Asper en Singem, gehuwd met Joris van Crombrugghe, ridder, heer van Loovelde, in 1661. — Het heerlijk goed had eene uitgestrektheid van 4 1/2 bunder, en staat in eene verkoopaankondiging der *Gazette van Gend*, van 25 September 1786, volgender wijze aangegeven : « De heerlykheyd
« genoemd *Poucsche*, zynde leen, gehouden van het leenhof
« der baronny van Pouckes, haer extenderende binnen de
« prochiën van (*Nevele*) Meygem en Vosselare, waervan gehou-
« den zyn dry achterleenen; tot welke heerlykheyd behoort
« eene heerlyke rente van 106 haelsters koorn, 7 hoenderen,
« 2 1/2 hinnen, 10 pond, 16 schellingen, 10 deniers parisis
« penningrenten 's jaers, alsmede recht van doodkoop, ende
« ter verkooping van de gronden, onder de heerlijkheid rent-
« geldende, den xv^e penning voor wandelkoop, ende van de
« achterleenen den tienden penning; hebbende voorders het
« vermogen van midden- en neder-justicie, te stellen eenen
« bailliu, eenen praeter en zeven schepenen, alsmede voordere
« preëminentien; welke heerlykheyd rendeert volgens een
« *année commune*, gemaakt uyt de zestien laatste jaeren, tot
« 58 pond 12 schellingen, 5 grooten 's jaers. » — Deze heerlijk-

(1) « Kenlic etc., dat Daneel van Zeverne commen etc., kende dat hij heeft gegheven in pachte Janne van den Berghe, f^r Jacobs, ende Beatricen zinen wive, svoors. Daneels ende jonevr. Katelinen van Buxtale zijns wettelijken wijsf goed, dat men heet *tPoucsche* oft *Buxtaelsche goed*, tOessche, in de prochie van Nevele, groot in leene ende erve xv bunder lettelt min of meer... omme vi s. gr. siaers elc bunder.... Actum xxii Decembre anno (XIV^e) xxiv. »

(*Jaarregister 1422-24*, bl. 70v. — Arch. van Gent).

heid werd den 3 October 1786 voor ruim 900 pond groote verkocht.

De *heerlijkheid van Kerrebroek*, die zich ook te Meigem bestrekte, behoorde aan de Sint-Baafsabdij te Gent, en had volgens een vonnis, door den Raad van Vlaanderen den 22 October 1515 verleend, het recht op het beste hoofd.

De *heerlijkheid van Reibroek*, leen van den Ouden Burcht te Gent, bestond in eene rent ten bedrage van 16 mudden 4 halster haver, 48 schellingen 6 penningen parisis, 12 kapoenen, 14 hinnen en 6 wachtpenningen 's jaars. Jan van der Meersch was er leenhouder van in 1591; Denijs de Zoete in 1570. — Omtrent 1730 was zij het eigendom van Jan van Branteghem, na wiens overlijden zij voor de schepenen der stad Gent, den 19 September 1736, gekocht werd door Jan Blomme(1). Deze heerlijkheid had eenen baljuw, eenen erfachtigen amman, eene volle vierschaar van zeven schepenen, en gaf recht tot tol, vond, bastaardsgoed en de gewone heerlijke rechten en vervallen.

Voorts waren te Nevele enclavementen van de heerlijkheden van *Bellem*, *Mere* (Vosselare), *Oudegoede* (Meigem), *Vinderhoute*, *Wallebroek*, enz. Ieder had eene bijzondere wet met baljuw en griffier, ter uitzondering der laatstgenoemde, welker baljuw de wet aan Nevele ontleende.

Aanzienlijke leengoederen in Nevele waren :

Het *goed ten Oesche*, groot 28 bunder, in 1595 door Lieven van Waes verpacht voor 5 schellingen 3 penningen groote 's jaars, en 9 schellingen groote « lichtsghelts(2). » De voornoemde eigenaar gaf eenigen tijd nadien de helft van het goed aan zijne dochter Elisabeth, bij gelegenheid haars huwelijks met Michiel van Perenbeke(3). In 1412 behoorde het aan

(1) *Not. Acten*, N^o 319, bl. 103. — Arch. van den Raad van Vlaanderen.

(2) *Jaarregister* van 1593.

(3) *Idem* van 1412 (8 Juli), bl. 89^v.

eenen anderen Lieven van Waes, denkelijk de zoon des voornoemden, en aan Michiel van Hoorebeke, uit hoofde zijner echtgenoot (1).

Het *leen ten Huele*, groot 14 bunder, in 1455 aan Margareta van Brussel, weduwe van Gijsbrecht van Roeselaer; in 1550 aan Jan van Rentergem, zoon van Gerolf, en in 1660, voor de twee derden en de twee deelen van het overige derde, aan Pieter de Bryarde, heer van Halewijn, als echtgenoot van Joanna-Margareta Canis. Ten jare 1692 behoorde een deel van dit leengoed aan Adriaan Wissaert, zoon van Pieter, gehuwd met Maria-Joanna Dicreken, weduwe van Marten Minne. Dit leen had eenen eigenen baljuw met zeven gezworene laten.

Het *leen ten Plassche*, in 1695 aan Frans Callant, als erfgenaam van eenen anderen Frans Callant, die het verkregen had van zijne zuster Jozijne; in 1722 aan Isabella Wille, begijn te Gent, dochter van Gillis Wille en Petronella Martens.

Het *leen te Rietgaver*, bij den Borrewal, groot 14 1/2 bunder, behoorde, voor een derde deel, ten jare 1550 aan Adriaan de Ledeghe, zoon van Joos. Het denombrement, in 1578 overgelegd, noemt Lieven Zoetamijs als den eigenaar op, na wien wij vermeld vinden : Adriana Zoetamijs, Joris en Livina van Driessche. Jan Roose kocht het leengoed van laatstgenoemde, en liet het achter aan zijnen zoon Philip, die het op zijne beurt verkocht aan Elisabeth van Vaernewijk (1600). Na deze noemen de leenregisters Livina Wezemaële, die het van hare moeder erfde.

Een derde deel van dit goed schijnt gedurende eenen langen tijd aan andere familiën te hebben toebehoord, zooals, in 1585, aan Joos de Sto; na hem aan Jan en Margareta van Caneghem; in 1706 aan Jan-Baptist de Guerneval, als erfgenaam van zijnen vader Alexander, en in 1715 aan Maria-Francisca de Guerneval, weduwe van Philip de Briarde.

Tot het *leen te Rietgaver* behoorden renten, tol, vond, bas-taardsgoed, boeten tot 5 pond parisis, « ende inde kereke, naest

(1) *Jaarregister* van 1412, bl. 20.

« den hove, tvooren gaen, tvooren staen, tvooren offeren ende
« tvooren Paeschnemen..... Den selven principalen leene be-
« hoort tcoorenmuellen ter meulen van Nevele, naest mijns
« heeren hove van Nevele, ende den sack die er oppe hanet, ende
« waert dat den mulder meer multer naeme dan het xvi^e vat,
« dat waere van alsuleke verbeurte als naer costuyme en ge-
« lijken geüseert. » De leenhouder van Rietgaver mocht ook
houden « twee loopende honden ende eenen hasewinde, omme
« mede te jaegen binnen mijns heeren heerseepe van Nevele,
« uutgesteken in sijner warande, op dat den erfachtigen van
« deser leene gelieft, tot den wederzeggene van den heere van
« Nevele. »

Het *leen ten Broeke*, groot 25 bunder, onder land, meersch en bosch, behoorde aan de abdij van Drongen, en werd volgens eene wettelijke overeenkomst, aangegaan voor de schepenen der stad Gent, in 1407, verpacht voor eene jaarlijksche som van 84 pond parisis⁽¹⁾. Volgens het *Jaarregister* van 1410 en van 1412 bedroeg de pacht prijs enkel 50 pond parisis⁽²⁾.

Het *hof ten Riede*, groot 9 bunder, op het einde der XV^e eeuw aan Magdalena de Tolleneere, echtgenoot van Pieter Thierin. In 1516 werd het denombrement overgelegd door Lieven de Tolleneere, zoon van Nicolaas; in 1557 door Lauwereins de Tolleneere, zoon van voornoemden Lieven; in 1555 door Jan de Sallaert, en in 1585 door Margareta de Sallaert, Jan's dochter, echtgenoot van Jacob de Bavière, schildknaap. Het hof of goed

(1) « Kenlic zij etc., dat Jan van Buseghem commen es etc., kende ende lijde dat hy heeft ghenomen in eenen loyalen pachte jeghen minen heere den abt ende teouvent van der kerken van Dronghine haerlieder *goed* dat men eedt *ten Broeke*, in dlant van Nevele, groet zijnde xxiii bunre, lettelt min of meer, alsoet gheleghen es in lande, in meersche ende in bosschen, onder hoegh en nedere, metten leene, dat de religieusen voors. af winnen den here van Ramonde den Ruedere, sonder drie sceelen viere peene paris. heerliker renten, die mijn heere vors. te hem waert treet ende datter toebehoort..... elx jaers omme vier ende tachtentich ponde paris..... Actum primo Juni anno XIII^e Septimo. »
(*Jaarregister van 1406-1408*, bl. 64^r).

(2) *Jaarregister van 1410*, bl. 86^r, en van 1412, bl. 75^v.

ten Riede, afhangende, gelijk de meeste der hier opgenoemde leenen, van de heerlijkheid van Nevele, behoorde in 1709 aan Olivier Reylof.

Het *leen ten Briele*, met eene uitgestrektheid van ruim 8 bunder. Dit goed was in de XV^e eeuw het eigendom van Lennoot Tierbout en Margareta van Bruesele, welke laatste gehuwd was met Gijsbrecht van Roeselaere; nadien, door aankoop, aan Jan van Rentergem, van wien het, tot het einde der XVII^e eeuw, en misschien nog later, van vader tot zoon overging. De leen-
denombrementen noemen opvolgenlijk op : Gerolf, Willem, Jacob, Willem en Pieter van Rentergem, de laatste in 1692.

Het *hof ten Doorne*; tot dit goed behoorde een leenhof van veertien laten, een cijnshof, 17 1/2 bunder land en 5 bunder weide. Het behoorde in 1775 aan den baron van Nevele, en droeg destijds den naam van *heerlijkheid ter Dorent*.

De *Braamdonkstede*, een van de heerlijkheid van Reibroek afhangend leen, bevatte in de XVIII^e eeuw 6 bunder bosch, 2 gemeten land en 56 roeden weide en meersch. Anna-Maria Meyne, die het leen erfde van haren broeder Jan-Antoon, zoon van Ignaas-Frans, verkocht het ten jare 1752 aan Eleonora-Francisca Nieuwlandt, weduwe van Cornelis-Arnoùlt Sandelin, voor de som van 950 gulden (1).

Broeckkaerts-bedelf, ter grootte van 4 gemeten, behoorde in 1725 aan Pieter-Norbert Verveer. Hij verkreeg het van zijnen broeder Frans, die te Gent in het klooster der Recolletten trad.

Het *leen ter Eeken*, groot 7 bunder 100 roeden, behoorde aanvankelijk aan de heeren van Nevele, die het ten jare 1551 in cijns gaven aan Willem van Renterghem.

Andere leengoederen van minder belang te Nevele waren : *Reyneers' goed* (vermeld in eene oorkonde van 1575); 't *hof te Veldekens*, omringd van wallen(2); het *goed te Walle*, in 1512

(1) *Not. acten*, N^o 69, akte van 16 Augusti 1752. — (Arch. van den Raad van Vlaanderen).

(2) *Not. Act.*, N^o 275, bl. 654 bis. — Arch. van den Raad van Vlaanderen.

aan Roeland van der Meersch ; het *leen ten Huble* (eene heerlijke rent), in 1572 aan Willem de Rosemont, enz.

Vergeten wij ook niet gewag te maken van het leen, genaamd de *Grute van Nevele*, bestaande in eene belasting van 6 penningen parisis op elke brouwte bier, in geheel de heerlijkheid, en van 2 penningen 1 halink op elk vat vreemd bier, dat in het land van Nevele werd ingevoerd. De grute behoorde in het midden der XIV^e eeuw aan Lieven van Abensvoorde, zoon van Jan, die ze met toestemming van zijne moeder Alise in 1555 aan de St.-Baafsabdij te Gent verkocht. De leenhouder was verplicht te « leveren de grute, teenre zeker stede te halen, in 't land van Nevele (1). »

De tienden van Nevele werden gelicht door de abdij van Drongen. De *Capthiende*, onder andere, die zich over de gansche heerlijkheid uitstreckte, werd door haar ten jare 1411 voor 87 pond parisis verpacht. De *tiende van Renterghem*, door hetzelfde sticht geheven, werd volgens de pachtvoorwaarde van 1416, voorkomende in het *Jaarregister van Gent*, voor eene jaarlijksche som van 56 pond parisis uitgegeven.

De kerk van Nevele betaalde in 1550 aan den koning van Frankrijk eene tweejaarlijksche tiende ten beloope van 15 pond 10 schellingen (2).

Hoogbaljuws en baljuws van Nevele.

Wouter van den Hecke	1285
.	.
Jan van Poelvoorde.	1555
.	.
Jan van der Mersch.	1404
Willem de Bleu	1414

(1) *Charterboek der St.-Pietersabdij*, N^o 3, bl. 90v. — Prov. Arch.

(2) Hs. aan M^r GUST. VAN HOOREBEKE.

Lodewijk van Nevele	1424
Joos Rullens	1430
Alior van Halewijn	1454
Matheus den Haveloozen	1460
Gillis van den Kerchove	1465
Frans van Landuut	1468
Oste van den Berghe	1470
Willem van Sente Jacopshuus	1478
Joos van den Berghe	1496
Lodewijk de Bylocces	1500
Rogier de Meulenaere	1515
Philip Cabillau, <i>hoogbaljuw</i>	1522
Jan Rooze, <i>hoogbaljuw</i>	1550
Joos Bultinck	1550
Marten de Velaere, <i>hoogbaljuw</i>	1545
Hendrik de Hoves, <i>hoogbaljuw</i>	1558
Frans van Prouvins, <i>hoogbaljuw</i>	1565
Lieven Bultinck	1569
Boudewijn Oudegherste	1569
Willem du Jardin, <i>hoogbaljuw</i>	1571
Joos Fiers	1571
Mauris de Ruuc	1575
Frans de Caestekere	1578
Gillis Hebbrecht, <i>hoogbaljuw</i>	1588
Adam van Vorssem, <i>hoogbaljuw</i>	1589
Lieven van der Looven	1591
Lukas d'Hooghe	1592
Jan van den Berghe	1600
Joris de Hondt	1615
Cornelis van den Driele	1658
Adriaan d'Hamere, <i>heer van Reibroek</i>	1647
Alexander van Vaernewijck	166.
Nicolaas-Philip de Labye	1666
Jacob Gijselbrecht Steyt	1681
Gillis de Wulf	1685

Karel-Alexander Pol	1698
Jan d'Hane	1703
Rogier de Meuleneere	1715
Constant Duchatelle	1723
G. van Doornevelt	1733
Frans van Yperzeele	1735
Jozef-Frans Delzoy.	1737
Jan Impens	1775
J. van Melle.	1778
Jacob Beydens	1790

Anmans van Nevele.

Joost de Schoemaker	1472
Lodewijk van Sent Thomas	1577
Steven d'Herde	1567, 1579
Lodewijk Snauwaert	1580
Laurens Lootens.	1585
Joris van den Bussche.	1587
Jan Lybaert	1592
Jan van Deurne.	1595
Willem le Ducq.	1596
.	
Gillis de Wulf	1652
Philip de Wulf	1641
Geeraard de Beudoneq	1645
Jan-Marten Cornelissens	1672
Frans van de Vijvere	1682
Frans de Broux	1697
.	
Frans Bauduyns.	1720
Ignas-Emmanuël Beyaert	1750
Karel-Philip Minne.	1767
Frans de Broux	1775
Carbonelle	1777

Burgemeesters van Nevele.

Mathijs van der Straten	1569
Lieven van Beversluus	1571
Joost van Dijk	1575
Frans van Maldeghem	1576
Wouter van Zachmoortele	1577
Mauris de Ruuc	1577
Cornelis van Parijs	158.
Laurens van Heyfte.	1595
Jan van de Venne	1594
Lanrens van Hecke	1614, 1651
Joost de Meyere	1624
Gillis Zutterman	1629
Lieven Loonkins	16..
Jan van Speybroeck	1638
Joost de Loire	1647
Jacob de Baete	1655
Lieven de Wulf	1659
Gillis Cakaert	1677
Pieter Dusacrt	1719
Jan d'Huyvetter	17..
Karel Martens	1775
Jan Slock	1775
Joost-Jacob van Aken	1778
Jan Seghers	1788
K.-J. Carbonelle	1801
E.-J. Papeleu	1809
Karel-Jozef-Maria du Bois van Nevele	18..
J.-C. Minne-Van de Poele	1819
A. Bosschaerts	1850
J.-B. Loontjens.	1855
A. Cackaert	1861

III.

GESCHIEDENIS. — In de schier onophoudelijke worstelingen, welke gedurende de middeleeuwen op Vlaanderens grondgebied plaats hadden, zijn te Nevele zeer gewichtige gebeurtenissen voorgevallen. Dit was te wijten aan hare nabijheid van de stad Gent, de woelige hoofdstad van het graafschap, en aan de aanwezigheid van verscheidene sterke kasteelen in het land van Nevele, welke in die tijden van ridderlijken moed zoo goed geschikt waren om vijandelijke aanvallen te wederstaan, en waar, bij bestorming en beleg, proeven van heldhaftigheid en krijgswijsheid konden gegeven worden. Nevele zelf voerde hare banier naast die der heerlijkheid van Woestijne, de vierde na den standaard der stad Gent (1).

In den opstand der Gentenaren tegen graaf Lodewijk van Male werd te Nevele een bloedige slag geleverd. De gemeentemacht, aangevoerd door Raas van Herzele, bijgenaamd van Liedekerke, en Jan van Lannoy, zich in het kasteel verschanst hebbende, werd er achtervolgd door den graaf, die niet min dan 20,000 man, waaronder 1500 ridders en schildknappen uit Vlaanderen, Henegouw en Artois, met zich had. Pieter van den Bossche, een ander legerhoofd der Gentenaren, die de kastelnij van Kortrijk doorliep, den nood van zijne stadsgenooten vernemende, spoedde zich in aller ijf naar Nevele aan het hoofd zijner 6000 man; ongelukkiglijk randde Raas van Herzele de grafelijke heermacht ontijdig aan, en zag het grootste deel van zijn leger weldra door de adellijke ruitery uiteengedreven. Pieter van den Bossche, die ondertusschen was aangekomen, kon echter zijne broederen niet te hulp komen, daar hem de weg door

(1) FÉLIX DE VIGNE. *Recherches sur les costumes civiles et militaires des gildes*, etc., 19.

een moeras was afgesneden. De Gentenaren, ziende dat de worsteling tegen het overmachtige leger niet vol te houden was, verlieten het slagveld en gingen zich in de kerk van Nevele opsluiten, denkende hun leven aldaar duurder te zullen verkopen..... Raas van Herzele werd er « overvallen, duersteken ende « ter doot gebrocht; » de Gentenaren, door het verlies van dien bevelhebber tot razernij gebracht, zetteden de worsteling met heviger woede dan te voren voort, totdat graaf Lodewijk, « om langher ghevecht te schuwene, » het vuur in de kerk deed steken, die terstond met de er in opgeslotene dapperen door de vlammen verteerd werd. Zij, die met Jan van Lannoy op het hoogste van den toren waren geklommen en van daar nog met het werpen van pijlen en steenen de vijandelijke rangen dunden, hielden het nog eenigen tijd vol, totdat de hoofdman eindelijk vroeg om met de zijnen op rantsoen gesteld te worden, « pre- « senterende zijnen wapenrock, vol goude ghuldenen te ghe- « vene, indien men hem tleven saulveren wilde; maer wat hy « badt ofte presenteerde, hy en profiteerder anders niet mede « dat dat zijn vianden veel te meer met hem gheeten ende « lavatteden, zegghende dat zy anders gheen rantsoen van hem « en begheerden (omme dieswille dat een groot rudder was), « dat die laetste drupele van zijnen bloede, daer up dat hy « terstont verantworde, (als de ghuene die nu lanex zo meer « van de upercommende vlamme ghepresseert beghonste te « zijne) : *Hout duer dan transoen, dat gylieden begheert, elc « makes hem deelachtigh!* springhende met dien zeer onverdul- « dichlick van boven nedere up een menichte van messen, « hallebarden ende slachzweerden, daer hy voorts mede in « sticken ghehauwen wiert ende int vier geworpen⁽¹⁾. » Andere kapiteins der Gentenaren, als Jan van der Elst, Jacob van der Berst en Matthijs Colmijn bleven met hunne medegezellen op den toren, en kwamen in de vlammen om. « Doen ghinck men « voort, alle die reste van der prochie (*te*) berooven ende

(1) DESPARS, *Chronijcke*, III, 19.

« verbarnen, in sulcker voughe, dat die inghesetene gheel naect
« ende bloot, met wijs ende kinderen, haerlieder veerden
« loopen moesten, ende men slouch er al doot dat Gendsch
« was⁽¹⁾. » De slachting onder de Gentenaren was zoo groot,
dat van de zes duizend man, die naar Nevele gekomen waren,
geen 500 aan den dood ontsnapten. Tot de gesneuvelden behoorden
1200 poorters van Sint-Jansparochie. Deze bloedige slag
werd den maandag 13 Mei 1581 geleverd.

Vier jaren later, omtrent Paschen 1585, lag te Nevele eene
bezetting van Gentsche strijders.

In den oorlog der Gentenaren tegen Philip den Goede, in de
volgende eeuw, waren de Nevelingen met de stadsopstandelingen
vereenigd. Den 18 Mei 1452 verbrandden zij met de Gentenaren
de gemeente St.-Eloois-Vijve, waar de vijandelijke troepen
zich hadden opgehouden, en acht dagen later werd te Nevele
zelf een groote veldslag geleverd. De hertoglijke bezetting der
stad Kortrijk, aangevoerd door den graaf van Estampes, had
gedurende verscheidene dagen gewapende uitvallen gedaan tot
in de nabijheid van Gent, en op haren weg alles vernield.
De Gentenaren gingen de brug, die te Vijve over de Leie lag,
verbranden, ten einde de Kortrijksche bezetting te beletten langs
die zijde aan te rukken, daar zij, naar het scheen, er op uit was
de te Nevele opgeworpene verschansing aan te tasten, waarheen
de kapitein der St.-Michielsparochie, Jan van Melle, den 21 Mei
aan het hoofd van een talrijk legerkorps ter verdediging optrok.
De toegang tot de bruggen, die over de Reigers- en Poekebeck
lagen, werd afgesneden, en de wegen door het landvolk en de
Gentenaren bezet.

Den 25 Mei waagde de graaf van Estampes, aan het hoofd,
naar men wil, van 8000 ridders, den aanval. Dicht bij de plaats
genaderd, stapten zij van hunne paarden en richtten zich, west-
waarts, naar de brug over de Poekebeck. Hier ontstond een
verschrikkelijk gevecht; bij den eersten aanval werden de

(1) DESPARS, *Chronijcke*, III, 20.

ridders teruggeslagen en naar het veld gedreven. Zij gelukten er evenwel in, verder, op eene min versterkte plaats, het water over te steken, en de stad aan te randen. Ondanks den moed der vereenigde Nevelingen en Gentenaren drongen zij in de straten voort, welke hun, dank aan de koelbloedigheid van Jan van Melle, maar overgelaten werden, wanneer de ingezetenen en de troepen den aftocht naar Landegem hadden uitgevoerd. In deze gemeente, evenals in de andere van den omtrek, deed de Gentsche kapitein de noodklok kleppen, opdat alle weerbare mannen zich wapenen zouden, en hij zond tevens het bevel naar Zeveren en Meigem, om de wegen af te sluiten langs welke de graaf van Estampes komen moest, er al de boomen te vellen, en hem gestadig bezig te houden, ten einde hem, kon het zijn, den aftocht onmogelijk te maken.

Jan van Melle zijn legerkorps nu met de bewoners van een aantal gemeenten versterkt ziende, die wel besloten hadden zich over de te Nevele gepleegde wreedheden te wreken, rukte in goede orde vooruit, en viel de Burgondiërs, verspreid in de stad, welke zij bezig waren te plunderen, op het onvoorziens aan. De hertoglijke benden vereenigden zich, zoo goed zij konden, bij de brug, en wierpen er eene verschansing op. Er greep een verwoede strijd plaats, in welke de Vlamingen ten laatste den zegepraal behaalden. De brug werd vernietigd, een aanzienlijk getal ridders verdronk in de beek; de overgeblevenen namen in volle wanorde de vlucht, tot in de Leistraat, alwaar, op verschillende plaatsen, de weg door onderscheidene afdeelingen van gemeentestrijders bezet, en verder door een groot getal gevelde boomen versperd was. Eene nieuwe worsteling ving aan, waarbij de graaf van Estampes zelf het grootste gevaar liep. Hij deed zijne dooden in eene schuur brengen, waaraan hij vervolgens het vuur deed steken, om hun getal voor zijne tegenstrevers geheim te houden. Eindelijk kon een klein gedeelte van dien schoonen ridderstroep, dank aan de ingevallene duisternis, ontsnappen, en naar Kortrijk vluchten.

Nevele had van de beeldstormerij der XVI^e eeuw veel te lijden.

Reeds bij het uitbarsten der religietroebelen, in 1566, werden kerk en klooster geplunderd en grootelijks beschadigd. Den 21 Augusti 1578 rukte eene bende Calvinisten in de stad, en plunderde er opnieuw de kerk en het klooster. De beelden en kruisen werden afgerukt en gebroken, als ook de altaren en het « heligh Sacraments huuske. » De rekening over de heerlijkheid, van het jaar 1579, schetst in eenige regelen den hachelijken toestand af, waarin Nevele, gelijk overigens al de andere plaatsen van Nederland, toen verkeerde. « Item (zoo lezen wij daar), moet de « ontvanger hier uitgheven ter causen ende voor het exersee « ren ende bedienen van desen ontfanck, *dewelcke zeer lastich « ende penible es*, ende wel te meer, mids dat de landslieden « ende laten van den vorn. lande ende heerlichede zo *zeere « ghetravailgiert zijn gheweest van den soldaeten ende oncosten « van der orloghe, mids dat zy oock moeten contributie gheven « an die van Ghendt, ende ande vyanden*, in twee zo drie plaetsen, als Curterijke, Ynghelmunstre, Haultrijve, ende zijn « bovendien noch *daghelicx besocht met diverse benden van « peerdevolcke ende voetvolcke*, zo van vijanden als van onsen « eyghen soldaten, zo dat hem niemandt int voornoemde Landt « ontdraghen en can, duer welke oppressien de pennijnghen, « den ontfanc anelevende, niet moghelijc en zijn te recouvre « rene nochte innene.....(1). »

Hetzelfde jaar was de gravin van Hoogstraten, vrouwe van Nevele, genoodzaakt de schepenen van Gent te verzoeken om de vierschaar van Nevele naar gemelde stad te mogen overbrengen, aangezien het, « overmits de anslaghen ende ghe « welt van den vianden, niet moghelic en es zonder groot « dangier de ghedijnghen ende berecht van justitie van den « voorseyden lande als nu te houden binnen der vrijhede « van Nevele, ter plaetsen ghecostumeert.... » Zij vroeg, bijgevolg, om de vierschaar « gheduerende de ieghenwoordighe

(1) Prov. arch.

« noodt, te houden ende doen houden hier ter stede (*te Gent*),
« ter siege daer de lieutenant-civil plagt regt te doen, namelijk
« up 't Grave kasteel, bekend onder den naem van Oudenburcht,
« waervan Nevele te leene werd gehouden(1). » De schepenen
van Gent verleenden hunne toestemming den 28 Mei 1580.

Als een bewijs en van de armoede der bevolking en van de moeilijkheden van allen aard, waaraan de ontvanger der heerlijkheid te Nevele onderhevig was, kan dienen, dat de renten in geene vier jaren geïnd waren geweest. Men vroeg uit dien hoofde, en bekwam van het Gentsche magistraat, om de gronden te mogen aanslaan dergenen die meest schuldig waren en best betalen konden, « mits dat die duer de troubelen alhier (*te Gent*) zijn wonende. »

De heerlijke rekening van 1585 gewaagt nog van « de *grootte lasten, rooverien ende plunteren*, die de lantslieden van den lande van Nevele *daghelicx* aenghedaen worden van de soldaaten, zoo van die des konings als van de muiters, » terwijl die van het volgende jaar ook nog over 1585 deze regelen aanteeckent: « Alvoren angaende de muclene van Nevele, die en es over de jaerschaere 1585 ten daeghe van de verpachtinghe by nic-mandt inneghestelt, *ghemeerckt de landslieden ghevlucht waren in de besloten steden*, ende dat oock ten zelve[n] tijde zo perijckeus was van de soldaeten, *dat aldaer niemandt wonen en dorste.....* » — Hieruit blijkt dus duidelijk, dat Nevele in dezen hachelijken tijd bijna ten eenemale verlaten was.

Vier jaren later, in 1587, waren de ingezetenen van Nevele teruggekeerd, en hielden zij gezamenlijk met de soldaten wacht ter wering van het omlopend 'gespuis, dat van plundering leefde, en wellust schepte in moord, brandstichting en andere geweldenarijen.

De zoogenaamde godsdienstige hervorming der XVI^e eeuw had ook te Nevele en omstreken, onder andere te Landegem, hare aanhangers, zelfs tot den jare 1629, zoo wij zien uit het

(1) *Rekening over de heerlijkheid van Nevele, 1580.* — Prov. arch.

verslag over een, op bevel van 's lands regeering ingesteld onderzoek, waarin de pastoor van Zomergem verklaarde, dat « deghone, van de secte (*der Doopsgezinden*) besmet, « commende van Lovendeghem, Meerendre, Zomergem, *Lan-« deghem* ende *Nevel*, ende andere omliggende prochiën, « omme te gaan naer de Biesen⁽¹⁾, ghemeenelick heurlieder « wech nemen deur de prochie van Zomergem.....⁽²⁾.

Nevele en de omliggende gemeenten hadden bijzonder veel te lijden in den langdurigen oorlog, die omtrent het einde der XVII^e eeuw door de verbondene vorsten tegen den overweldigenden koning van Frankrijk, Lodewijk XIV, meest op onzen bodem gevoerd werd. De omzwervende Fransche en Spaansche benden zetteden dit gewest onophoudelijk op schatting, namelijk van den winter 1689 tot in October 1697. Eene « *Memorie van de Legers ende passeeringen onderstaen binnen en omtrent Deinze, gedurende den oorlog, gedeclareert den 20 April 1689, midtsgader den oorlog die gedeclareert is binnen Gend, den 10 July 1702,* » waarvan eene oude kopie berust in het archief der stad Deinze, teekent, onder andere, de volgende gebeurtenissen voor Nevele aan :

1691, 10 Januari. De Franschen, onder bevel van markies de Boufflers, slaan hun kamp binnen en omstreeks Deinze op. Den 14 komen zij naar Nevele, Meigem en Landegem, om van daar daags nadien naar Deinze en Kuurne te trekken. Elke stap, dien zij doen, is gekenmerkt door plundering, brand en afbraak van huizen en schuren.

Den 1 October van hetzelfde jaar komt het Fransche leger, aangevoerd door den hertog van Luxemburg, plunderen en krijgschatting vragen te Deinze, Bachte en in geheel het land van Nevele.

1694, 17 September. Een deel van het groot leger slaat te

(1) De *Biezenpolder*, nabij Aardenburg, alwaar in 1629 de Vlaamsche Doopsgezinden ter oefening van hunnen eeredienst vergaderden.

(Zie onze monographiën van *Evergem*, *Waarschoot* en *Lovendegem*).

(2) Archief van den Raad van Vlaanderen.— Kasse van den Raad, n^o 28/2.

Nevele en Vosselare zijne tenten neder, en blijft er tot den 8 October daaropvolgende.

1693, 16 April. Het leger der Verbondenen komt te Nevele en omliggende dorpen kampeeren.

1696. De prins de Vaudemont, die met een legerkorps omtrent Mariakerke, bij de Brugsche Vaart ligt, trekt over Bellem naar Nevele de Franschen te gemoet, die te Vinkt en Gottem liggen.

1697, 1 Juni. Het leger der Verbondenen komt terug naar Nevele, en blijft er tot den 15 Juli, wanneer het naar Aarseele en Wontergem voortrukt.

1706, 27 Mei. Fransche en Spaansche legerbenden komen na den slag van Ramillies, vier dagen te voren geleverd, over Deinze en Nevele gevlucht. Met hen waren de hertog van Beieren, Villeroij, de graaf van Egmont en de prins van Luik.

Den 4 Juni komt het Verbondene leger te Deinze, Nevele en Drongen, en vertrekt van daar den 5 naar Aarseele en Wontergem.

Den 4 December komt de Meenensche bezetting levensmiddelen en voeder halen te Nevele en omstreek. Na haar vertrek bleef er bij de landlieden geen het minste voeder meer over.....

1708. Volgens eene opsomming der geleden verliezen, in de kastelnij van den Ouden-Burcht, blijkt dat Nevele, gedurende dit jaar, aan levering van voeder, afbraak van huizen, velling van hout en plundering, eene som van 4061 pond 2 schellingen verloor, en betalen moest, voor levering van wagens, paarden en hout, 513 pond 9 schellingen 5 grooten.

1709, 17 Juni. Het groot leger der Verbondenen vestigt zich te Nevele en naburige dorpen, en haalt de weinige door den vorst gespaarde levensmiddelen weg.

Den 15 Juli bevonden de beroemde prins Eugene en de hertog van Marlborough zich te Nevele, en namen er hunne troepen in oogenschouw. Zij vertrokken van hier twee dagen nadien.

In die tijden van oorlog en vernieling ging schier geen dag in dit gewest voorbij, zonder dat men van rooverijen, brandstichting, moord en verkrachting hoorde gewagen. Het naburige

Vosselare vooral, zooals men in onze geschiedenis dier gemeente zien zal, schijnt eenen aanzienlijken tol aan den overmoed en de bloeddronkenschap der tuchteloze legerbenden te hebben moeten geven, en, hoewel voor Nevele niets uit die droeve dagen is aangeteekend geworden, gelijk door den pastoor van Vosselare op de registers van den burgerlijken stand werd gedaan, bestaan er redenen om te onderstellen, dat de soldaten niet minder buitensporigheden en gruwelen zullen verricht hebben te Nevele, dat zooveel aanzienlijker was, en bijgevolg meer ter verkoeling hunner vuige begeerlijkheden moest aanbieden.

Tijdens den opstand der Patriotten tegen keizer Jozef II, in 1790, werd te Nevele een vrijwilligerskorps ingericht, dat den 27 September op de Vrijdagsmarkt te Gent den eed van getrouwheid aan de Staten aflegde; de ingezetenen ondersteunden de algemeene volksbeweging ook met geld. De baljuw Beydens, onder anderen, gaf, als « patriotieke gift, » een dragonderpaard aan het leger der opstandelingen.

Na de inlijving dezer gewesten aan de Fransche Republiek, bepaaldelijk tijdens den *Boerenkrijg*, die na de afkondiging der wet op de conscriptie (18 Maart 1798) op verscheidene plaatsen van Vlaanderen en Brabant uitbarstte, was Nevele het tooneel van eenige gewelddadigheden, begaan door eene bende dier ontevreden, welke door de Fransche beheerders met den naam van *Brigands* bestempeld werden. Het bestuur van het departement der Schelde zond uit Aalter en Gent gendarmen naar Nevele, om de oproerlingen uiteen te drijven. De plichtigen werden achterna gezeten, en de gemeente, gelijk al degene, welke het tooneel van onlusten geweest waren, met eene zware belasting geboet.

Tijdens den opstand in de Septembere dagen van 1830 was Nevele ook in Orangisten en Patriotten verdceld. De toenmalige burgemeester Minne handhaafde er de bestaande orde van zaken; hij vereenigde den 29 September de notabelen der gemeente in de *Zwaan*, en daar werd besloten eene burgerwacht in te richten, ten einde de openbare orde te bewaren, hoewel de

partij der Patriotten, waartoe insgelijks notabelen van Nevele behoorden, beweerde, dat men het volk van zijne handelwijze moest meester laten. De tijdingen nopens den voortgang des opstands te Brussel, nog dienzelfden avond door de dagbladen te Nevele aangebracht, veroorzaakte evenwel eene schier algemeene verwarring. Den dag nadien, 50 September, zag men het driekleurig vaandel uit een huis wapperen, hetgeen de gemoederen nog meer ophitste. De omwentelingspartij deelde kokardes uit, en richtte zich bepaald in. Den 2 October, van 's morgens vroeg, liep het gerucht rond, dat Nevele denzelfden avond zoude geplunderd worden. De burgemeester deed de wacht vergaderen in *de Zwaan*; men besloot, niet uit te gaan, tenzij de nood het vergen zou. Omtrent 9 ure werd door eene vrouw in de genoemde herberg het bericht gebracht, dat men in *St.-Huibrecht* gewapenderhand vereenigde. De wacht trok er henen, en ontmoette inderdaad op den Hul eene bende van ongeveer 500 mannen. De eerste magistraat der gemeente verzocht de menigte om rustig te blijven en uitteen te gaan. Ongelukkiglijk ging uit het volk, dat bereid scheen naar dien raad te willen luisteren, eene stem op, die beval: « Blijft staan! » schier onmiddellijk gevolgd van een schot. De wacht, reeds terug op weg naar hare vergaderplaats om verder raad te slaan, keerde zich om en gaf vuur. Een aantal mannen stortte gekwetst ten gronde, en een oogenblik nadien was de Hul geruimd. Een der getroffenen was doodelijk gewond, en bezweek den volgenden dag.

Den 5 October, eenen Zondag, had een groote volkstoeloop te Nevele plaats. Het gepeupel, dat zich bij alle staatsomwentelingen aansluit en slechts plundering in den zin heeft, voorspelde voor den avond heillooze gebeurtenissen, zoodat vele der voornaamste ingezetenen naar Gent vluchtten. De bedreigingen bleven echter onuitgevoerd, maar den geheelen winter was het te Nevele, zoowel als te Gent, ten gevolge der staatkundige verdeeldheid, onveilig.

Den tweeden Paaschdag van het volgende jaar, daags na de beklaglijke mishandeling van den fabrikant Voortman te Gent,

werd te Nevele de « Vrijheidsboom » geplant. Dit greep echter niet zonder tooneelen van gewelddadigheid plaats. Eenige ingezetenen, bekend om hunne verkleefdheid aan de voormalige regeering, werden naar het zinnebeeld der vrijheid gesleurd en gedwongen het te omhelzen. De overdrevenen werden later voor dit vergrijp door het gerecht veroordeeld. De woeling duurde den ganschen dag voort, en stilde eerst omtrent den avond, toen eenige Gentsche pompiers, afgezonden door hunnen bevelhebber Van de Poele, neef van den burgemeester Minne, zich met de wapenen in de hand eenen weg door de menigte baanden, en er in gelukten de kalmte te herstellen.

De laatste gebeurtenissen, welke wij met betrekking tot de geschiedenis van Nevele weten aan te halen, staan in verband met de verschrikkelijke ellende, welke vóór een twintigtal jaren de Vlaamsche gewesten zoo wreed beproefde. In 1848 was de armoede hier zoo groot, dat niet minder dan 127 sterfgevallen op slechts 70 geboorten werden aangeboekt; eindelijk bij het delven der Vaart van Deinze naar Schipdonk ontstond onder de daaraan gebezigde aardewerkers een oproer, dat insgelijks de groote hongersnood tot oorzaak had, doch gelukkig door de openbare macht spoedig gedempt werd.

IV.

KERK VAN NEVELE. — De stichting der kerk van Nevele, toegewijd aan sint Maurits en zijne gezellen, klimt tot eene zeer hooge oudheid op. Mogelijk werd de eerste kapel hier gesticht door sint Amand, die te dezer plaatse het Evangelie verkondigde, zooals wij zien in de berijmde levensschets van dien geloofspreliker, geschreven door GILLIS DE WEVEL :

- « Oudenaerde, Duenze, NEVELE mede,
- « Tielt, Muelnebeke ende Ruselede
- « Ende andere dorpe, die ic niet al
- « Can ghenoeemen noch ghetal (1).

Het *Spicilegium* van ACHERY noemt ze, met die van Deinze, onder het getal kerken, waarvan het patronaat door Boudewijn met den Baard omtrent 1007 hernomen werd. Dit patronaat was vroeger aan Wendelmar, bisschop van Doornik, geschonken door keizer Lodewijk, tot vermeerdering van het inkomen des kapittels. In 1027, bij de vereffening van een geschil tusschen den koning van Frankrijk en den bisschop van Doornik en Noyon, door den graaf van Vlaanderen, Boudewijn den Jonge, werd aan laatstgenoemde door gemelden kerkvoogd, tot loon dier bemiddeling, al het inkomen en recht, dat hem op een aantal kerken, waaronder die van Nevele, toekwam, voor hem en zijne nakomelingen, tot den derden graad inbegrepen, afgestaan. Honderd jaren later werd dit recht door Simoen, bisschop van Doornik en Noyon, teruggeëischt, maar de wederafstand bood groote moeilijkheden aan; daar het inkomen van al die kerken door de opvolgende graven van Vlaanderen aan

(1) Eerste deel, v. 3141-3144.

hunne voornaamste edellieden in leen was gegeven geworden. Ten jare 1146, bevestigen de kronieken, was het bezit reeds tot het elfde geslacht overgegaan ! Het patronaat over de kerk van Nevele was intusschen, mogelijk door gift of erfenis, overgegaan aan Erard, den eersten bedienaar der kerk van Nevele, die met zijne ambtgenooten Boudewijn, Geeraard, Philip, Elias, meester Lambrecht en Wulmar, al kanunniken der abdij van Drongen, die hier de zielzorg hadden, tot abt van voormeld sticht verkozen hunnen medebroeder Gozewijn, en hem en zijne opvolgers, met toestemming van Anselm, bisschop van Doornik, de pastoreele zorg over Nevele opdroegen (1). De paus Eugeen III bekrachtigde den afstand nog hetzelfde jaar.

Uit de bisschoppelijke bekrachtigingsakte blijkt, dat de kerk van Nevele tot dan toe door reguliere geestelijken bediend was geworden (2).

(1) « 1146. Erardus, praepositus Nivellanus, laudabilem sanctamque reverendi patris ac domini Gosuini abbatis Trunchiniensis, ac fratrum suorum conversationem videns, matura admodum cum canonicis suis habita deliberatione, cum dominis Palduino, Gerardo, Philippo, Helia, magistro Lamberto ac Wulmaro, concorditer ac unanimi suffragio et consensu, eundem in praepositum elegerunt ac devote susceperunt, eidem simul et curam pastorem loci ejusdem libere resignarunt, ea tamen conditione, ut ipsi ad vitam praebendis solitis gauderent, post vero obitum, omnia monasterio Trunchiniensi cederent bona. » (*Descriptio de origini conventus postea abbatiae Trunchiniensis.*

— *Corpus chronicorum Flandriae*, I. 606).

(2) « 1147. Anselmus tuis, frater Gosuine, venerabilis abbas S. Mariae Trunchiniensis ecclesiae, confratrumque tuorum justis petitionibus annuentes, ecclesiam de *Nivella* a clericis et regularibus hactenus possessam, liberam tibi tuisque successoribus reddimus, ita tamen ut decedentibus secularibus regulares substituuntur; et ne ista redditio in posterum refragatione pravorum hominum valeat turbari, cum caeteris possessionibus quas ecclesia Trunchiniensis ab omni exactione liberas in dioecesi Tornacensi juste et canonice possidere dignoscitur, scripto nostro et proprii sigilli impressione confirmamus, salvo jure Tornacensis ecclesiae, et ut firma et rata permaneant, propriis exprimenda vocabulis dignum ducimus. *Peteghem, Hasten, Landeghem, Vurslaer, Verrebroeck, Nivella, Ansbeke*, etc. Idibus Julii. »

(*Descriptio de origine conventus postea abbatiae Trunchiniensis. Idem*, I, 710).

De aanleiding tot deze wijziging wordt door de kroniek van het O.-L.-Vrouwesticht te Drongen volgender wijze verhaald.

Iwein van Aalst, heer van Drongen, had omtrent 1158 het oorspronkelijk kapittel van kanunniken, te dier plaatse tot stand gekomen, vervangen door Premonstratenzer-kanunniken, herkomstig uit Laon, en die bestuurd werden door eenen prelaat, met name Gozewijn, wiens vroomheid, verstand en ijver wijd en zijd beroemd geraakten. Erard, de toenmalige geestelijke overste der kerk van Nevele, door het voorbeeldig leven en streven van Gozewijn getroffen, stelde zich met zijne broederen de kanunniken onder dezès gezag, en droeg hem de geestelijke zorg over Nevele op, met al de goederen en inkomsten der kerk, zich enkel het genot der gewone prebenden voorbehoudende, welke na hun overlijden aan het Drongensche sticht zouden overgaan (1).

Sedert dien tijd, tot aan de afschaffing van voorgemeld sticht, zond de abt van Drongen eenige zijner kanunniken naar Nevele, wie hij met de zielzorg over de bevolking gelastte, en die door eenen proost bestuurd werden.

De kapelnij van Nevele, vermoedelijk de eerste begiftiging der kerk, werd ten jare 1222 door Walter, heer van Nevele, benevens al de daartoe behoorende goederen en inkomsten, aan de voormelde abdij opgedragen, met last, dat de kloosteroverste eenen kapelaan zoude aanstellen, om er de diensten te doen, die tot dan toe door wereldlijke priesters waren verricht geworden; dat ten eeuwigen dage in het sticht van Drongen een jaargetijde zou gezongen worden voor de zielrust van Walter van Nevele en zijne echtgenoot Maria, en dat een der kloosterlingen alle dagen in de kapel des heeren van Nevele de mis lezen zou (2).

(1) *Descriptio de origine conventus postea abbatiæ Trunchiniensis*, voorkomende in het *Corpus chronicorum Flandriæ*, I.

(2) « Ego Walterus, dominus de Nivella, universis Christi fidelibus scriptum hoc inspecturis, notum facio quod de plenaria voluntate dilectæ uxoris meæ Mariæ, ad meum et ipsius anniversarium singulis annis in ecclesia Trunchiniensi in perpetuum observandum, divinæ pietatis intuitu, eidem ecclesiæ in puram elemosynam contuli donationem capellaniæ de Nivella,

In het jaar 1267 ontstond een geschil tusschen Everard-Radolf, heer van Nevele, en de kerkbedienaars, nopens de verplichtingen dezer laatsten. De heer van Nevele eischte van de te Nevele verblijvende kanunniken, dat zij dagelijks drie missen, waaronder eene gezongene, celebreeën zouden; ook, dat twee hunner op de voornaamste feestdagen den Epistel en het Evangelie zouden lezen, en dat de abt van Drongen eens in het jaar, bepaaldelijk op het patroonsfeest, de hoogmis zoude komen doen. Tot bemiddelaars van het geschil werden aangesteld de aartsdiaken van Doornik en de proost van S^{te}-Pharaïldekapittel te Gent; zij beslisten, dat door eenen der kanunniken, driemaal in de week, namelijk den maan-, woens- en vrijdag, na de gezongene mis, eene mis moest gelezen worden voor de arbeiders en behoeftigen, tenware op die dagen een groot feest in de kerk gevierd werd; de kapelnij- en de hoogmis moesten plaats hebben als naar gewoonte; een der kanunniken moest, gekleed met een overhemd, manipel en stoel, onder de hoogmis den Epistel en het Evangelie lezen op Kerstdag, Besnijdenis- en H. Driekoningendag, te Paschen, op Christus'-Hemelvaartdag en te Sinksen, op Nevele's patroons- en kerkwijdingsfeesten, op Allerheiligendag, op de vier feestdagen van O. L. Vrouw, St.-Jansdag en het feest der apostelen Pieter en Pauwel. Nopens het celebreeën der mis op het feest des patroons werd beslist, dat de abt van Drongen daartoe niet verplicht, maar zulks aan zijne welwillendheid overgelaten

quam mei statuerunt antecessores, quae ad me hactenus pertinere dignoscatur, libere et solute perpetuo possidendum. Ita tamen, quod memorata ecclesia mihi de uno canonico Trunchiniensi presbytero providebit, qui, sicut capellanus meus secularis usque modo consuevit, singulis diebus in capella mea de Nivella divinum tenebitur officium celebrare. In hujus igitur donationis meae memoriam et firmitatem, praesentem paginam subscribi feci, sigillo meo et sigillo abbatis et ecclesiae appensione ac testium subscriptione corroboratam. Testes Gosuirus prior, Walterus praepositus, Wilhelmus, Walterus sacerdotes, Walterus diaconus, canonici Trunchinienses, Hugo canonicus Nivellensis, Ramundus de Prato, Henricus de Caneghem, milites, Guihelmus, Balduinus Macer, homines mei. Actum anno Domini MCCXXII. »

(*Descriptio*, etc. 714.)

was. — Het jaar nadien erkende de heer van Nevele, dat het slechts uit bijzondere gunst van den prelaat van Drongen was, dat een kanunnik van dit sticht den goddelijken dienst in het hospitaal van Nevele verrichtte (1).

In 1408 werd met toestemming van Jan van Fosceu, heer van Nevele, het getal kanunniken, die te Nevele wonen moesten om den geestelijken last uit te voeren, tot drie verminderd, met de verplichting, dat de proost bij het overlijden van hem of van zijne mannelijke en vrouwelijke opvolgers, eene mis voor de rust hunner ziel lezen zou (2).

Het « hof ter Muncken was niet sculdigh nog ghehouden te « ghevene upperjaghers, valckenaers, souverains dienaers, noch « gcenderande dienaers, het en zy by speciale graciën. »

De « Munken van Nevele, » gelijk zij in de oude schriften doorgaans genoemd worden, bekwamen nog in de XV^e eeuw van het Drongensche sticht « bier-, wijn-, lijnwaed-ende naeigeldt, » alsook tarwe, hout, en andere levensbehoefden (3). De gift van bier, welke jaarlijks tot zeven en twintig tonnen beliep, werd naderhand door den prelaat van Drongen door eene jaarlijksche rent in Nevele, Landegem, Vosselare en Vinkt, vervangen (4). Jaarlijks genoten zij ook van den abt 5 halster en 2 achtelingen haver, uit hoofde van het jaargetijde van Olivier van Poeke.

Tot de kerkelijke inkomsten van Nevele behoorden nog : *tgeleede van den Cauter*, eene tiende, ook door den abt van Drongen aan de kerk afgestaan, en die in 1547 waard was 7 pond 4 schellingen parisis; de *Captiende*, op hetzelfde tijdstip

(1) *Descriptio* etc., bl. 612.

(2) *Idem*, bl. 624.

(3) *Idem*, 626-628.

(4) « Dese naervolghende rente heeft her Willem Huuchs, prelaet van Dronghene, toegheleit den meestere van Nevele, in den tijt van her Pieter Colins, ter causen van zevens ende twinticht tonnen biers, die de zelve meestere jaarlicx placht te haelene int cloestere te Dronghene. »

(*Ontfangboeck van Drongenabdij*, 1583, (n^o 12). — Prov. arch.)

10 pond, en de *Reeptiende*, waard 9 pond 12 schellingen; de *tiende te Veldekene*, waard 5 pond, en *St.-Mauritstiende* te Vinkt, ook in 1547 waard 48 pond.

Ziehier eene beknopte opgave der kerkelijke inkomsten, getrokken uit de rekening over het jaar 1578: van erfelijke renten, 25 pond 2 schellingen 4 denier parisis; van tienden, pachten, erven, losselijke renten, 151 pond 16 schellingen, onverminderd eene zekere som, als buitengewone ontvangst van fruit, gras, enz.

De H.-Geest- of armendisch der parochie bezat op hetzelfde tijdstip: in erfelijke renten, 98 pond 11 schellingen 4 deniers, in pachtgoederen, 18 pond 12 schellingen; van den pacht des gronds, waarop voortijds het Gasthuis had gestaan, 45 pond 4 schellingen 21 deniers parisis, en drie zakken rogge; in renten, aan hetzelfde Gasthuis toebehoord hebbende, 7 pond 1 schelling; voorts 27 halster 6 achtelingen rogge, en eene rent van 9 pond parisis's jaars.

Volgens CASTILLON, die zijne aantekeningen op de tot het Gent-sche bisdom behorende parochiën omtrent 1710 opstelde, was te dien tijde te Nevele een pastoor en een onderpastoor. De tiendcheffers waren de prelaat van Drongen, als bezitter van het patronaat, en de pastoor. Deze laatste had het derde deel der tiende en den cijns van 20 bunder land, die hem ongeveer 1500 gulden opbracht. Hij ontving ook de offerpenningen, bewoonde een schoon onbelast huis, en had de vleeschtiende, benevens eene weide in Meigem en Vosselare, groot twee gemeten.

De onderpastoor ontving van den pastoor 12 pond Vlaamsch. De koster genoot de bijvallen en de collecte.

Er waren destijds te Nevele 1050 communicanten. —

In 1629 vinden wij nog gewag gemaakt van den kapelaan. Het inkomen der kapelnij moest zeer gering zijn, daar wij in de kerkrekening van voorgemeld jaar lezen: « Item ghegheven « aen den capelaen om een bedeckte aelmoesse, de somme van « vi schellingen. » Op zekere feestdagen was de proost van Nevele hem eenen stoop wijn schuldig.

De kerk van Nevele heeft in de middeleeuwsche oorlogen, en ook later, veel te lijden gehad, namelijk in 1381 en 1432, tijdens den opstand der Gentenaren tegen hunnen graaf; in 1566 en 1575, door de beeldstormers, en tijdens de oorlogen, door Lodewijk XIV in deze gewesten van 1658 tot 1696 gevoerd. Ook vindt men er weinig sporen van hare vroegere pracht en schoonheid. Aan de toegemetselde vensters op het verdiep des torens is nog de stempel van het Romaansche tijdvak op te merken, evenals aan de modillons die het buitenste van den kruisbeuk versieren, en aan de rechte altaarnis, waarmede de kerk eindigt. De beuken schijnen op het einde der XIV^e eeuw herbouwd en in de XVIII^e eeuw aanzienlijk gewijzigd te zijn geweest. De binnen zuilen werden in 1665 rond gemaakt, of liever vernieuwd; de spitsbogen verbreed. Er werden niet min dan achttien voeren arduin aan de pilaren verwerkt, namelijk 5600 groote Armen-tière-steenen en 5000 andere. Het gewelf, in volronden boog, in den linkerbeuk, nu die van O. L. Vrouw, werden gemaakt in 1726; men ziet er de wapenschilden van den toenmaligen baron van Nevele en die van de familie Van de Vivere, welke laatste wij ook in de ten jare 1751 herstelde kerk van Meigem hebben aangetroffen.

Het inwendige van den bouw biedt weinig merkwaardigs aan; de beuken, die vierkant eindigen, zijn laag en kort. Ook het hoekig koor is niet diep genoeg. De toren, ondersteund door vier pijlers met geëngageerde kolommen, rijst te midden van den kruisbeuk (1).

De kerk is gebouwd in kareel-, en de toren in veldsteen; inwendig is zij 20 meters 40 centimeters lang; de middelbeuk meet, van axe tot axe, 7 meters 20 centimeters; de zijbeuken, 6 meters 60 centimeters.

(1) Het Register van de gronden, ghelegghen int lant van Nevele, vercreghen in den coop van de heerlickheyt, enz., maakt op de 12^e bladzijde gewag van « een casteel, of viercanten toren, ligghende binnen de vrijheyt van Nevele, « achter den hoogcoor van de kercke. » — Volgens deze woorden zou dus het koor van voren naar achter gebracht zijn, daar het kasteel gestaan heeft langs de zijde der kerk, die nu de achterste is.

De kerkrekening van 1547 maakt gewag van een venster, dat op dit tijdstip in St.-Mauritskoor gestopt werd. Tot in 1629, zooals uit de kerkrekening van dit jaar blijkt, was het koor afgesloten(1). Langen tijd na het einde der godsdienstwisten waren kerk en toren nog in eenen zeer slechten toestand; immers de ingezetenen van Nevele bekwamen ten jare 1626 van den koning oorlof om op elk bunder land, door hen gebruikt, eene belasting te heffen van drie gulden, ten einde met dit geld de dringend geworden herstellingen te doen uitvoeren(2).

De toren onderging eene nieuwe herstelling ten jare 1712,

(1) « Betaelt aen Joos Goethals ende den knecht van Cornelis Furniers voor het afdoen van het temmerwerk *boven de coorduere*, de somme van 11 sch. gr. »
(*Kerkrekening van 1629*).

(2) « Philips, bij der gratien Godts Coninck van Castillien *enz.* Alle den ghene die dese ieghenwoirdighe sien sullen, saluyt. Doen te weten, dat wy ontfanghen hebben d'oitmoedighe supplicatie ende requeste van de notable prochianen ende ghemeyne inwonders der stede ende prochie van Nevele, inhoudende dat hun kercke dese voorlede troublen van oirloghe ten diversehe stonden afgebrant is gheweest by de soldaeten, aldaer in de forten gelegen hebbende, ende nyetegenstaende dat sy alreede merckelijcke somme van penningen gedebourseert hebben tot restauratie van den toren ende choor daermede sy hun tot noch toe beholpen hebben, is nochtans de reste van de selve kercke teenemael desolaet ende geruincert liggende, tot ontstichtinghe van de ghemeynte, ende andere omliggende gebeuren, soo dat sy gheerne soudon de voors. kercke tot decoratie van den dienst Godts voorts eensdeels opmaecken, waer toe sy hem daeghelycx vermaend vinden by den Bisschop van Ghendt, ende omme te vinden de penningen, daertoe noodich, hebben geraeden gevonden omme te stellen op elk bunder, by de inwoonders der selve prochie gebruyckt, ende beseten, drye guldens, te furniren in drye egale paymenten.... Zoo eest, dat wy tghene voorschreven over ghemeret genegen wesende, *enz.*, hebben de selve ghejundt, geconsenteert ende geotroyeert, jennen, consenteren ende octroyeren, uyt onse sonderlinghe gratie midts desen, dat sy sullen moghen ommestellen op elk bunder, by de inwonders der voorschreven prochie van Nevel gebruyckt, ende beseten, drye guldens te furniren ende betalen in drye paymenten, *enz.*, op conditie nochtans dat sy supplianten die penninghen, van de selve impositie procederende, sullen alleeneelyk besteden ende employeren tot het opmaecken ende restaureren van hunne voorschreven kercke..... Brussel, den 23^{en} Novem-ber 1626. »

(*Papieren rakende de voormalige baronie van Nevel.*
— Prov. arch.).

en de kerk in 1718, wanneer er voor 121 pond groote aan hardsteen van Armentières verwerkt werd.

Er zijn twee sacristijen. Langs de muren der zijbeuken, tot aan de hoogte der vensters, merkt men eene schoon eikenhouten bekleedsel op. De drie biechtstoelen, in Valencijsch hout, dagteekenen van 1728, of daar omtrent. Zij zijn zeer verdienstelijk, en werden vervaardigd door JACOB SALENS en LIEVEN VAN HELDENBERGH, beeldhouwers te Gent (1). De frontons, versierd met een medaillon, verbeelden *den Goeden Herder*, *Maria-Magdalena* en *Sint Pieter*; zij bevinden zich te midden van twee engelen, ook in hout gesneden en wel uitgevoerd.

De predikstoel, mede in Valencijsch hout, werd omtrent het jaar 1725 vervaardigd door den beeldhouwer JACOB COLLYN, te Gent, die het hout benuttigde van den ouden predikstoel, welke voortijds tegen den muur stond 2). De arabesken, die den trap versieren, zijn niet zonder verdienste. De kuip wordt gedragen door de zinnebeelden der vier Evangelisten, en is versierd met medaillons, waarin *St. Cornelius*, *St. Maurits* en *St. Pieter* afgebeeld zijn. Het geheel is echter te zwaar, en het werk niet met fijnheid uitgevoerd.

(1) « Item betaelt aen Jacq. Salens en Livinus van Heldenbergh, meesters belthauwers ende schrijnwerkers, de somme van thien ponden en vier grooten, par reste ende in voldoeninghe van het maecken ende leveren van eenen nieuwen biechtstoel. »

(*Kerkrekening van 1728-1729.* — Gemeentearchief van Nevele).

Het jaar te voren was daarvoor eene som van 35 pond groote besteed.

« Item betaelt aen den voornoemden Jacobus Salens de somme van dertigh ponden neghen schellynghen en vier grooten, over de leverynghe van eenen tweeden biechtstoel..... xxx p. ix sch. iv gr. » (*Idem*).

(2) « Item betaelt aen sr Jacques Collyn, m^{re} Schrynwerker binnen de stadt van Ghendt, de somme van een hondert vyfthien ponden vyf schell. en thien grooten over het leveren ende maecken van twee nieuwe kerckdeuren, met een ghelycke aen de sacristye, met de nieuwe casse, het *ermaecken van den predickstoel*, midts hy te voorent hadde ghestaen jegheens den muer, met verschoot aen den beeldesnyder over het snyden van de medaillien aen de deuren, oock de gonne aen den predickstoel met de vier evangelisten etc...^{ic} xv p. v s. x gr. »

(*Kerkrekeningen van 1723-24.* — Gemeentearchief.)

Het witmarmeren hoogaltaar is versierd met een goed medailon, ook in marmer, voorstellende het borstbeeld van *St. Maurits*, door den beeldhouwer INGHELS; het draagt het jaartal 1808. In 1712 werd het hoogaltaar, nog in eikenhout, door GEEROLFS geschilderd en verguld, voor eene som van 9 pond 10 schellingen groote; het werd volgens eene aankondiging van 15 December 1766, voorkomende in de *Gazette van Gend*, toen aangekocht door Philip Bekaert, baljuw van Barelvelde (in Drongen), en weder te koop geboden. Ten jare 1719 werd eene houten communiebank geplaatst, die later vervangen werd door eene ijzeren, voorzien van eene witmarmeren plaat.

De zitbanken in het koor zijn in eikenhout.

St.-Mauritsaltaar prijkt met een tafereel van DE CRAEYER, voorstellende den *Marteldood van het Thebaische legioen*. — Aan O.-L.-Vrouwaltaar hangt een goed tafereel, verbeeldende *de Bezoeeking van Maria aan Elisabeth*. Deze beide kostelijke tafereelen zijn, ongelukkiglijk, in de handen van onbedrevene « herstelers » gevallen, die ze een groot deel van hunne oorspronkelijkheid hebben doen verliezen. Betreurlijk vandalisme, dat wij, eilaas! maar te dikwijls hebben aan te teekenen!

De beide genoemde zijaltaren, of liever de tafels, zijn van marmer; het overige is in geschilderd, marmernabootsend hout.

De kruiswegtafereelen zijn gebrekkig.

In den linkerbeuk ziet men eene schilderij van het H. Hart; in het achterdeel der kerk hangen drie doeken, voorstellende eenige trekken uit het leven van den H. Norbert, stichter der orde van Premonstreit, die in de XII^e eeuw de abdij van Drongen bevolkte, en welke schilderijen hoogstwaarschijnlijk uit gemeld sticht gekomen zijn.

Het orgel, gesloten in eene schoone eikenhouten kas, is uitmuntend, werd in 1755 vervaardigd door VAN PETEGHEM, van Gent, en in 1865 door L. LOVAERT, van Nevele, vermeerderd.

De kerk van Nevele schijnt vroeger rijk aan inwendige versieringen te zijn geweest. In de vrees van door de Beeldstormers, die hier reeds in 1566 geplunderd en vernield hadden,

nogmaals te zullen beroofd worden, verkocht het kerkbestuur den 12 Augusti 1578 al het ijzer, dat van de eerste braak was voortgekomen, benevens alles, wat in de kerk kon afgedaan worden, tot beloop eener som van 26 pond 4 schellingen groote (1).

Het belang, dat de Nevelsche kerkschat opleverde, blijkt duidelijk uit de omstandigheid, dat bij de algemeene kerkbe-rooving, die in 1578 op bevel van het Gentsche magistraat plaats greep, de befaamde staatsman, dichter en schilder, **LUCAS D'HEERE**, zelf naar Nevele de ciboriën kwam afhalen (2). Het magistraat verzocht aan de wethouders van Gent éenen kelk te mogen houden, tot het celebreeeren der misse, en gelastte omtrent dienzelfden tijd eenen ingezetene, om bij den hoogbaljuw Provijn het gewicht in zilver te dragen van de overige kerkju-weelen, namelijk eenen kelk en twee andere ciboriën, welke het waarschijnlijk in ruiling van deze voorwerpen overleverde (3).

Ten jare 1663 werd door **JAN DE LEUVELE** voor de kerk eene nieuwe fiertel voor de reliquieën van St. Huibrecht gemaakt; hij ontving daarvoor de somme van 8 pond 10 schellingen groote. Het voor deze fiertel benoodigde zilver werd geleverd door **LODEWIJK POLLEYN**, tot eene waarde van 17 pond groote, en **JACOB DE CLEERCQ**, te Brugge, leverde de zilveren trompkens,

(1) « Sondaeghs naer den XII^{en} sondach naer Trinitatis, den XII^{en} Augustus 1578, so was by Martin Humate, costere van Nevele, by consente ende met accorde van den pasteur ende dhoochbailliu, vercocht an Joos Wittevronghele, smet, totten nombre van vijf hondert ende vierentwintich ponden audt ijsere, dat inde keereke was, *zo van in de brake van int jaer LXVI*, als duer het ysere dat men moest afdoen *duer de brake diere up handen was....* »

(Kerkrekeningen van 1577-1578. — Prov. arch. van Gent.)

(2) « Desen keercmeester heeft betaelt an Hansken Mueleman, voor dat hy hem quam halen als Lucas de Heere, hier voren ghecordonneert, quam de ciboiiren halen..... 1 sch. »

(3) « Noch betaelt an Daneel ende Joos van Houcke, by laste van den onderbailliu van dat zy hem de botsclap deden dat hy zoude gaen tot Ghendt, bi den hoochbailliu Provyn, ende hem draghen het ghewichte van de juweelen van der keereke, te weten van eenen kilck ende van twee ciboriën..... vi sch. »

(Kerkrekeningen van 1577-78.)

waarvoor hem de som van 6 pond 7 schellingen 10 grooten betaald werd.

Volgens de kerkrekeningen over 1732-1755, vervaardigde de zilverdrijver SIMOEN-LODEWIJK DELVAUX eene zilveren ciborie, met vergulde kuip, van eene groote waarde⁽¹⁾. Op hetzelfde tijdstip bestelde het kerkbestuur van Nevele aan den beeldhouwer JAN DE GRE een in hout gesneden Christusbeeld, eenige vazen en andere versierselen⁽²⁾.

Onder de oude kerkversierselen, tot heden bewaard, hebben wij eene reliquiedoos aangetroffen, in zwart leder, met zilveren bekleedsel, en versierd met het beeld van St. Maurits, in verguld zilver, alsmede met ingeëtste wapenschilden. Deze reliquiedoos, waarbij de staf behoort, die, in de gewijde olie gedoopt, aldus aan het oor der dooven werd gebracht, voert het volgende opschrift :

SANCTE MAURITI ORA PRO NOBIS. SIT MEMORIA MAURITII
IN BENEDICTIONE ET OSSA EJUS PULLULENT DE LOCO
SUO. (ECCL. XLVI).

Deelen wij thans eenige bijzonderheden mede over de oude kerkgebruiken en diensten.

Volgens de rekening van 1547 was er in de kerk van Nevele eene S^{te}-Catharina-, S^{te}-Barbara- en S^{te}-Annamis ingesteld. Te dien tijde waren de altaren toegewijd aan den *H. Geest*, aan de

(1) « Item betaelt aen sieur Simoen Ludovicus Dellevaux, meester silversmet, de somme van 29 ponden 17 schellingen 1 groote en 6 deniers, over restat ende voldoenijnghe van het maecken ende leveren van eene silvere ciborie voor dese kercke met het fatsoen, ende vergulden van de cuype. »

(Kerkrekeningen van 1732-1755.)

(2) « Item betaelt aen Jan de Gre, meester beelthauwer, de somme van seven ponden thien schellingen ende twee grooten over het snyden van eenen Christus, dry lysten tot canons, dry coppelen vaesen tot de throonen ende het verschot van yzerwerck ende vracht..... vii p. x s. ii gr. »

(Kerkrekeningen van 1732-1755.)

H. Catharina en den *H. Maurits*. Zekere Olivier van den Briele stichtte de Maandagsche H.-Geestmis.

Vande confrerieën of geestelijke broederschappen, oudtijds in deze kerk bestaande, was die der *H. Drievuldigheid* de belangrijkste. Men weet dat dergelijke vereenigingen in een zeker getal parochiekerken van Vlaanderen tot afkoop van Christene slaven waren opgericht. Die aartsbroederschap, te Nevele in 1642 tot stand gebracht, was in het begin der XVIII^e eeuw ten gevolge der oorlogen zeer verflauwd. De abt van Drongen, Claude Steuperaert, patroon der kerk van Nevele, herstelde het ten jare 1708 met groote plechtigheid, te welker gelegenheid eene schoone processie uitging, die door genoemden prelaat werd bijgewoond. Het broederschap bestond slechts uit zestien leden, doorgaans de voornaamste ingezetenen des dorps. Zoo noemt het register van 1655 de namen op der edele familiën Della Faille, d'Hamere, d'Hanc, Van Alsteyn, Wouters, enz. De proost (pastoor) was geestelijke deken, en de wereldlijke deken werd telken jare gekozen. Om den anderen Woensdag had eene gezongene misse plaats, door den proost en den onderpastoor kosteloos gedaan. Elke gildebroeder was verplicht dezen dienst bij te wonen, op verbeurte van 6 grooten; hij moest ook elken derden Zondag der maand in de hoogmis, en daarna, met flambeeuw en schild, in de processie aanwezig zijn, op de boet van 16 grooten. De tegenwoordigheid der gildebroeders was ook op andere feestdagen verplicht. Na het overlijden van elk medelid werd te zijnen inzichte eene mis gezongen, hetgeen insgelijks plaats had daags na het H.-Drievuldigheds- en St.-Huibrechtsfeest.

Wij nemen uit de oude statuten dezer broederschap de volgende bijzonderheid nopens hunne gebruiken over :

« Iederen confrere sal moeten op sijnen hoed, naer oude
« usantiën, draegen een silveren trompken met een silveren
« ketentjen, op St.-Hubertsdag, en gedurende die novene.

« 't Gonne in de schaele op de voorschreven daegen sal
« worden ommeghehaelt, sal gesteken worden in den block van

« de slaven, behoudens dat sal ommeghehaelt worden in de
« novene van S' Hubrecht, sal gesteken worden in den block
« van S' Hubrecht.

« De block van de slaven zal alle maenden gelicht worden. »

Voorts lezen wij daarin, dat op elke vergadering der leden niet meer dan *een pot wijn, per man*, mocht gedronken worden, « ten sy eens sjaers op den recreatiedag, als wanneer oock sullen « moeten *begroet worden ter taefele de huisvrouwen van de « confreres.* » — De gildeknaap trok 20 schellingen groote in het jaar.

Van 1665 tot 1665 werd met de bus, ten behoeve der slaven, 1 pond 10 schellingen opgehaald (1), en van 1765 tot den 27 Mei 1771, 51 pond 1 schelling 1 groot. Deze som werd gestort in handen van den ontvanger der broederschap, vanouds in de St.-Jacobskerk te Gent met het voorschreven doel ingericht (2).

De broederschap van de H. Drievuldigheid, die reeds in 1714 haren standaard had, bestaat hier nog, doch niet meer zooals vroeger. Viermaal in het jaar genieten de leden thans het voordeel der algemeene absolutie. —

De broederschap van *St. Huibrecht* werd ingesteld door den bisschop Triest, den 5 September 1655.

Behalve deze, bestaan thans in de kerk van Nevele de broederschappen van *den Zoeten Naam*, *den Rozekrans*, en *St. Maurits*; de genootschappen van *St. Franciscus-Xaverius*, *St. Jan-Baptist* en *St. Vincent a Paulo*, en twee congregatiën (mannen en vrouwen).

In de XVI^e eeuw bestond hier nog op Goeden Vrijdag de gewoonte, de geloovigen naar het H. Graf te laten kruipen, waar

(1) « Item gheruymt den block ofte busse van de aelmoesen toegheëyghent aen de aerme Christene slaven, die van den Turek ghevanghen syn, ende daerinne bevonden ter somme van i pond x schellingen. »

(Kerkrekening van 1663-1665. — Kerkarchief van Nevele.)

(2) *Papieren der kastelnij van den Ouden-Burcht*. Domaniaal, N^o 90. — Prov. arch.

zij het kruisbeeld kusten, en daarvoor eenen kleinen offerpenning gaven (1). Den ganschen Allerzielennacht, althans met tussenpozen, werden de klokken geluid om de geloovigen tot bidden te nopen voor hunne afgestorvene magen en vrienden (2). Op Kerstnacht deelde men in de kerk *vollaards* aan de kinderen uit, waarvoor ten jare 1547 eene som van 2 pond 18 schellingen werd uitgegeven. Te Paschen en op de andere hoogtijden werden den communicanten koeken en wijn uitgereikt (3).

Jaarlijks had een groote ommegang ter eere van St. Maurits, den kerkpatroon, plaats.

In de XVI^e en XVII^e eeuw werden in die processie het kruis, de vanen, standaarden en beelden gedragen door de pijnders, of lastdragers, waarvoor deze gewoonlijk eene hesp en een roggen brood ontvingen (4). Deze processie, die ook de naburige gemeenten, onder andere Poesle en Landegem doortrok, werd in de XVII^e eeuw meer luister bijgezet door de aanwezigheid

(1) « Item ontfæn van cruupghelde up den goeden Vrindach, xx s. iii d. »
(*Kerkrekening* van 1547. — Arch. der kerk van Nevele.)

(2) « Item betaelt den luders up aldersielen nacht van ludene naer d'oude costume, ii s. gr. »
(*Kerkrekeningen* van 1547 en 1566.)

(3) « Item ontfæn van Jan de Vlieghere van pachte van vijftich roedens mersche liggende in Oossche brouck, die Ghyselbrecht van Vinct ende zijn wijf der kercken ghegheven hebben thulpe van den coucke en wijne te Paessen.... »
(*Kerkrekeningen* van 1547 en 1566.)

(4) « Item betaelt voor ses potten biers die ghedroncken waeren in den ommeganck van Nevele, by de mannen die S^{te} Mauritius ommedroughen, de somme van xxi gr. »
(*Kerkrekening* van Poesle, 1607-12. — Kerkarchief aldaar.)

« Item betaelt over bier, ghedroncken in Sinxen ommeganck xvi^e xii by de pynders, die S^{te} Mauritius in den ommeganck van Nevele ommedroughen, de somme van xxi gr. »
(*Idem.*)

« Item betaelt Lubrecht Danins, weert te Landeghem, van dat de pynders tsynen huuse verteerden in den ommeganck van Sinte Mauritius boven tghuent dat met seynene den lieden ghegheven hadde, de somme van xxiii s. »
(*Kerkrekening* van 1547.)

van schutters, die bij wijlen hunne vuurroeren afschoten (1).

Op bijzondere feestdagen, zooals op hoog- of kermistijd, werd de kerk met meien en strooisel versierd (2). Reeds in de XVII^e eeuw werd op het feest der kerkwijding, of kermis, een mei op den toren uitgestoken.

Voorheen was hier een groote toeloop tot St. Maurits. In het midden der XVI^e eeuw was de gewijde olie, die, zoo wij reeds gezien hebben, met een stafje in het oor der dooven werd gebracht, ter bewaring toevertrouwd aan eenen wereldlijken persoon, die de gelden en giften van allerlei aard, zooals graan, vleesch, boter, brood, hofgevogelte, appelen en andere vruchten, door de pelgrims ter cere des heiligen opgedragen, ontving en voor de kerk verkocht. Het groot getal pelgrims, dat de kerk van Nevele alsdan bezocht, is af te meten naar het bedrag der voorgemelde giften, welk in 1547 niet min dan 119 pond 4 stuivers 6 deniers beliep (3). Te dien tijde werd door de ingezetenen ook vlas aan de kerk geofferd, dat verkocht werd en eene som van

(1) « Item betaelt aen Jan Reyniers over leverynghen van een tonne biers ghedaen aen de schutters op den II^{en} Synxendach 1663, midtsgaeters noch een tonne bier aen de schutters op den II^{en} Synxendach 1663, ende een halfve tonne bier aende costers ende sanghers ten selven daghe.... »

(*Kerkrekeningen van 1663-1666, en volgende.*)

(2) « Betaelt an Laureyns Wulput over thaelen van stroysele voor de kercke van Nevele ten twee diversche reysen, te weten up den kermesdach ende als zyn eerweerdicheyt quam vormen, tsamen totter somme van xii sch. »

(*Kerkrekening van Nevele, van 1629. — Prov. arch.*)

« Betaelt Laureyns Wulput over het haelen van stroysele, ten twee diversche reysen, up den Sinxendach ende heylich Sacraments dach, om de kercke te stroyenc, enz. »

« Betaelt an Willem van Renterghem over leverynghen van meyen tot vercierssele van de kercke te Sinxene met het haelen tsamen tot vi s. gr. »

(*Idem.*)

(3) « Item ontfanen van Mauris Bekaert, bewaerdere van Sente Mauricius olye, die de pilgrims besurght, daer commende van apparte ende al datter binnen desen jare incommen es zo wel in ghelde, grane, vleessche, botre, broot, poulaige, appelen, rapen en andersins niet uutghesteken, de somme van cix p. iv s. vi d. »

(*Kerkrekening van 1547.*)

10 pond opbracht. Zooals op andere bedevaartplaatsen, werd er den pelgrims een « teeken, » vermoedelijk eene print, uitgereikt (1).

De rekeningen van 1575, en andere, vermelden een kerkelijk inkomen, voortspruitende uit het verhuren van achttien schragen, achttien tafelen en zes en dertig banken, die voor bruiloftsmalen geleend werden. In die van 1663-1665 vinden wij het bewijs, dat te dien tijde in de herbergen van Nevele bussen waren geplaatst, in welke de bezoekers hunne jonst voor het huis Gods plachten te storten, en die tweemaal in het jaar geledigd werden (2). Het plaatsen van bussen in onze dagen, in de herbergen onzer groote steden, met het doel om aalmoezen voor de behoeftigen in te zamelen, blijkt dus geene nieuwigheid te zijn.

De orgelist van Nevele genoot in 1547 eene jaarwedde van 4 pond groote, en de man, die « de honden uut der kercke » smect, » 16 schellingen. De oude rekeningen vermelden insgelijks belooningen voor lieden, die eenen uil in de kerk vingen.

Wat de klokken van Nevele betreft, hieromtrent hebben wij de volgende bijzonderheden kunnen vereenigen.

Ten jare 1435 moest er reeds meer dan éene klok hangen, daar de hieronder medegedeelde wettelijke akte, tusschen Pieter Boone en de kerkmeesters van Nevele, gesloten voor de schepenen van de Keure, in Gent, over het onderhouden van een *uurwerk* op den toren, door eerstgenoemde, gewag wordt gemaakt van eenen nieuwen klepel « *in eene clocke.* » Ware er maar één be-

(1) « Item betaelt Jacop Faelge ter causen van drie en vyftich dosinen teeken van Sente Mauricius, omme den pilgrem, die den zelve commen verzochten.... » (Idem.)

(2) « Item noch ontfacen ende gheproffyceteert in het ruymen van de bossen, hanghende inde herberghen binnen Nevele, ten twee reysen..... xi s. vii gr. »
(Kerkrekeningen van 1663-1665. — Archief der kerk van Nevele.)

dewekker geweest, men zou die meer bepaald hebben aangeduid (1).

De rekening van 1547 gewaagt van drie klokken, van welke er den 17 februari 1578 door LUCAS DE HEERE, met eenige Gentsche werklieden, op last van het magistraat dier stad, werden beneden gehaald met het overige metaalwerk, in de kerk aanwezig, als kandelaren, bellen, enz., en naar Gent gevoerd (2). De beide aangeslagene klokken hadden een gewicht van 1922 en 954 pond.

Ten jare 1654 werd door Frans de Lespine en Nicolaas Saboteau, klokgieters te Gent, eene nieuwe klok geleverd, op kosten van Jan della Faille, heer van Nevele, die het er toe benodigde koper leverde, tot een gewicht van 3000 pond. De klok werd gegoten op de dorpsplaats van Nevele, en kostte, voor het gieten, de som van 40 pond groote (3).

(1) « Kenlic etc. dat Pieter Boene commen es etc. ende heeft achtervolghende der voerwaarden voertijts ghemaect tusschen hem an deen zijde ende den kermeesters vander kercken van Nevele, huten name vander selver kercken, ende der ghemeendere prochien an dander zijde, van een orloege en voert van eenen clepele in eene clocke belooft tselven oorloeye te houdene ghelijc dat nu staet in de vors. kerke, den termijn van xx jaren lanc, van al dat selven orloege toebehoert, uutghedaen der slete ende voert den clepele den vorn. termijn lanc, het en ware dat hy by versuymthede van den genen, diere te bewaerne hadden ofte andere te breken worde, al dit heeft de vorn. Pieter bekent ende versekert etc. Actum xiii October anno xxxv. »

(Jaarregister van Gent, 1455 bl. 18v.)

(2) « Betaelt an Joos Wittevronghele voor xiii voeten rebben, die verbesicht waren in tstoppen van den gate, dat de weerclieden ghesonden met Lucas de Heere, als ghecommiteert van de edele ende notable der stede van Ghendt, om het afdoen van twee clocken, die naer Ghendt ghevoert waren inde maendt van Februarius xve ende lxxviii.... xii sch. »

(Kerkrekeningen van 1577-1578.)

(3) « Voor my Thomas de Mets, openbaer notaris, residerende binnen der stede van Ghendt, ende de ghetuyghen onderghenompt, compareerden in persone Mr^e Franchoy de Lespines s. Frans, ende Nicolaus Saboteau, s. Franchoy, beede clockgieters wonachtich binnen dese stede, welcke bekenden veraccordeert te wesen met mher Jan della Faille, rudder, heer van de stede, lande ende vryhede van Nevele, etc. nopende tghieten van eene clocke, omme te hanghen up den toren aldaer, in der manieren dat de selve heere van

In het jaar 1700 hingen er nog twee klokken, van welke de kleinste in 1712 hergoten werd. Thans zijn er weder drie, die de volgende opschriften dragen :

Groote klok, gegoten op den koer der *Roos* :

LORS DE MA BÉNÉDICTION JE FUS NOMMÉE — JACQUÉLINE
ISABELLE — PAR MON PARRAIN JACQUES-CHARLES MINNE,
ADVOCAT, ET PAR MA MARRAINE DAME ISABELLE ROSE
VAN MELLE, VEUVE DE FEU PIERRE JACQUES KOHAERT.
ALORS ÉTAIT MARGUILLIER J. MEGANCK DEPUIS 21 ANS.
FAITE PAR J. HABERT EN L'AN 1812.

Middelbare klok :

A REV^d D^{no} C.-L. VAN DE WIELE, PASTORE DECANO IN
HON. B. M. VIRGINIS, PATRINUS FUIT D^{nos} AUG. CAEKAERT
BURGIM^{tro}. ET MATRINA D^{sa} LOONTJENS SUB AEDITUIS
P. BULTINCK, J. SUTTERMAN, L. DIAS, J.-B. COPPENS,
H. BOSSCHAERT.

JAM DEO CURANTE REV^{do} ADM. D^{no} ANNOCQUÉ PASTORE
DECANO ET D^{no} J.-B. LOONTJENS EXBURGIMTRO TANDEM
A^o Dⁱ 1860. — LOVANII FUSA A.-L.-J. VAN AERSCHOOT
MAJOR SUCCESSOR A.-L. VAN DEN GHEYN ET BENEDICTA
IN NEVELE.

Nevele daertoe alleene schuldich sal syn te leveren de stoffe, totte selve clocke dienende, soo van root Honghers coper als Inghels blocksteen, suffisant om daer af te ghieten eene clocke, weghende tot drye duisent pont, wel meer maer nyet min, dewelck de vorn. comparanten beloven te macken ende ghieten uutte selve stoffe binnen eene maendt naer date deser, ter plaetse van Nevele voors., van gheen minder ghewichte dan totte voorschreven drye duisent pont ende bet,..... midts ende voor de somme van veertich ponden grooten..... Actum binnen de voors. stede van Ghendt den sesten dach van Meye XVI^e XXXIV. »

(Not. Act., N^o 541, bl. 267. — Arch. van den Raad van Vlaanderen.)

Derde klok :

A. R^{DO} ADM. D^{NO} C.-L. VAN DE WIELE PAST^E DEC^O IN HON.
SS. MAURITII ET SOCIORUM. PATRINUS FUIT D^S L. DIAS,
SCABINUS ET FABRICÆ SECRETARIUS AC D^{NA} DIERICK
MATRINA. SUB ÆDITUIS P. BULTINCK, J. SUTTERMAN,
J.-B. COPPENS, H. BOSSCHAERT ET BURGIM^{TR}O AUG.
CAEKAERT.

JAM DEO CURANTE REV^{DO} D^{NO} ANNOCQUÉ PASTORE DECANO
ET D^{NO} J.-B. LOONTJENS EX-BURGIM^{TR}O TANDEM A^O D^{NI}
1860. — LOVANII FUSA A.-L.-J, VAN AERSCHOOT MAJOR
SUCCESSOR A.-L. VAN DEN GHEYN ET BENEDICTA IN
NEVELE.

Wat de grafzerken betreft, de belangrijkste zijn uit de kerk verdwenen. Onder den toren was de grafplaats der barons van Nevele, van het geslacht der Della Faille's. In het koor, aan de linkerzijde, ziet men het grafmonument van Jan-Marten della Faille, in wit en zwart marmer, waarop een witmarmeren engel, die met de eene hand eene trompet houdt, en met de andere naar het volgende opschrift wijst :

Viam pergit viator perillustris ac generosus Dominus Joannes Martinus Della Faille, baro territorii de Nevele, toparcha liberii dominii de Poesele, etc. regius ad renovandos Flandriae magistratus commissarius, Joannis equitis aurati, et Martini (regi ac serenissimis archiducibus Alberto et Isabella a consiliis et ab iisdem ad Jacobum I, magnae Britanniae regem cum Philippo principe Arembergio delegati), ejusdem territorii baronum filius ac nepos; vixit annos LIX, menses VII, dies IX. In opulentia moderatus. In dignitate privatus. In honore submissus. In omnibus christianus. Aeternam ut vivat beatus. Precare defuncto idib^{us} Augusti M.DCCLXVIII. piaë patris, avi et abavi, memoriae, posuit Joannes Franciscus della Faille, baro territorii de Nevele, toparchiae liberii, diminii de Poesele, dominus de Laecken.

Dit schoone denkmaal, bekroond door het wapen der Della Faille's, en aan de beide zijden van zestien wapenkwartieren voorzien, is gebeiteld door VAN HUFFEL.

Vóór O.-L.-Vrouwaltaar liggen twee groote blauwe zerken, welker opschrift uitgesleten is. Ook in den buitenmuur der kerk zijn enkele steenen met opschriften gemetst.

Het kerkhof werd ten jare 1867 opnieuw afgesloten door eenen muur, met fraai ijzeren hek, en, langs de zijde der straat, naar Poesele, versierd met eene schoone afkondigingsplaats, in vorm van eenen toren, rustende op vier arduinen zuilen. Dit alles is gebouwd naar de teekening van den bouwmeester Van Assche, van Gent.

Kapel in den Oostbroek. — In den Oostbroek rijst eene kleine kapel op, die, volgens de aanduiding op den gevel, ten jare 1651 gesticht of herbouwd werd. Eene legende geeft den volgenden oorsprong voor deze kapel op. Zekeren dag vond een koeiwachter, die zijne kudde op den Oostbroek liet grazen, aldaar een kapelleke of beeld van O. L. Vrouw, dat hij meê naar huis droeg. Groot was echter zijne verbazing, toen hij den volgenden ochtend het beeld te zijnen huize miste, en terugvond op de plaats, waar hij het den vorigen dag gevonden had. Hij droeg het opnieuw mede, doch tot driemaal toe lag het beeld des ochtends vroeg op de bewuste plek in den Oostbroek. De bevolking, die van dit wonder onderricht werd, zou dit feit hebben beschouwd als de veropenbaring van den wil des Heeren, om te dier plaatse eene bidplaats te bouwen, waaraan dan ook gevolg gegeven werd.

Deze kapel heeft eenen spitsen gevel, en aan weerskanten een spitsbogig venster. Het venster in den gevel, alsook de ingangdeur, zijn rondbogig. Vooraan op het dak, bij den gevel, staat een torentje, samengesteld uit vier pijlers, koepelvormig gedekt, en bekroond met eene peervormige spits. Vóór den ingang is, vermoedelijk op een later tijdstip dan dit der bouwing, eene soort van portaal gebouwd, bestaande uit vier ronde, zware pilaren van arduin, met vierhoekige bazis, ondersteunende een spits met pannen belegd dak. Tegenwoordig dient zij enkel om bij de processie op den 2^{en} Zondag na Sinksen en op den

15 Augusti de zegening met het Allerheiligste te geven. Tijdens den « beloken tijd » was deze bidplaats bewoond.

Kapel van het voormalig Gasthuis. — Schriften van de XVI^e eeuw maken gewag van eene kapel, te dien tijde nevens het gasthuis staande, waarin wekelijks eene mis gelezen werd. De wethouders van Nevele verzochten ten jare 1571 aan den abt van Drongen, deze bidplaats, die door ouderdom dreigde in puin te vallen, te mogen afbreken, en den grond ten voordeele der behoeftigen te mogen verkoopen. De kapel kon slechts met groote kosten hersteld worden, dewijl hare inkomsten zeer gering waren, en het magistraat voor het overige niet te zeggen wist, of ze wel gewijd was geworden. Uit latere rekeningen van het armwezen blijkt, dat de abt van Drongen dit verzoek zal ingewilligd hebben. De mis, wekelijks in de gasthuiskapel gelezen, had voortaan, op voorstel van het Nevelsche magistraat, in de parochiekerk plaats (1).

Pastors van Nevele.

Arnold van Dronghene	1269
.	
Gillis van der Looven	1500
Jan Triest	1502
Pieter Coelins	1505
Boudewijn de Moor	1544
Frans van Gavere	1545
Sebastiaan van den Hecken	1550
Jan Claeys	1550
Gerolf Borluut	1572
Bussaert de Stoppeleere	1578
Frans de Landtheere	1624
Norbert de Waghenaere	1625

(1) *Descriptio de conventus Trunch., etc.*, 637.

Laurens Goethals	1625
August Merlijn	1637
Nicolaas Lust	1641
Maurits Dufour	1642
Jozef Jacobi	1663
Laurens Goethals	1669
Gillis Paret	16**
Willem Dumoulin	167*
Joost van Laere	1693
Lieven van der Meeren	1694
Adriaan Nerinx.	169*
Herman Jacobs	1700
Pieter de Caesemacker.	1721
Siard van der Meulen	1732
Hugo Claes	1732
Frans de Rycke.	1762
Eugeen Somers	1790
Frans Lammens	1792
J.-C.-J. Nuytens	1810
D.-E. Annoqué	1833
K.-L. van de Wiele	1838
K.-J. van de Perre	1866

V.

KLOOSTER DER GRAUWE ZUSTERS OF PENITENTEN-RECOLLETTINEN.
 — Deze geestelijke gemeenschap werd op St.-Bartholomeus-
 dag van het jaar 1502 gesticht door Jan van Montmorency,
 heer van Nevele, en zijne echtgenoot Margareta van Hoorne,
 welke laatste in de kerk van het klooster derzelfde orde te Gent
 begraven werd. De stichtingsakte legde ten laste der gemeen-
 schap, « boven het goddelijk officie, ter intentie van den

« fondateur, ceuwelijck te doen celebreren twee ghelesen missen
« ter weke. »

Enige jaren na de opening van dit vrouwenklooster begunstigde de stichter het met de helft der tiende te Vinkt, onder beding, dat de Zusters « in der eeuwigheyt zouden staen ten « dienste van de heeren ofte vrouwen van den lande van Nevele, « in alle zieckten, smettelijke ende anderssins. » De andere helft der vermelde tiende was afgestaan aan zekeren Willem de Rozemont, om, gedurende zijn geheele leven, op het kasteel te Odonk eenen kapelaan te onderhouden, die er alle dagen eene misse lezen moest. Boudewijn Goethals, zoon van Hendrik en van Catharina van Lembeke, gehuwd met Maria van Raveschoot, begiftigden het klooster in 1526 met twee proven van vier schellingen parisis ieder, in het jaar, waarvoor, gedurende honderd jaren lang, twee nonnen op elken 5 December naar Vosselare moesten komen ter bijwoning eener requiëmmis, na welke zij met den priester op het graf des begiftigers een gebed moesten lezen (1).

(1) « Ick Jan de Weert, f^r Jacops, h. Geestmeester van der prochie van Vosselare, by Nevele, in desen tijden, kenne ende lijde over my ende over alle mijne naercommers h. geestmeesters binnen der voors. kereke wesende belooft hebbende ende by dese letteren al noch belove tsavens te voren te besoorghene ende sendene ten onsen dischenape als men tsanderdaechs den dischs stellen ende cleeden sal, de religieusen van den cloostre binnen tvoors. Nevele, twee tekenen van de dischs van dertich proven, weerdich zijnde elke prove vier schell. paris., ghefondeert bij joncheer Balduinus Goethals, f^r Heindriex, ende van Cathelijne van Lembeke, ende jonevr. Maria van Raveschoot f^r jr Adriaen, zyne gheselnede (S. M.) dewelcke dischmeesters de h. gheestmeesters ghehauden zijn te stellene telcken up Sinte Balduinudach, dat es den vijftienste dach van Decembre, nemaer quame die dach up eenen Sondach, zo zalmen den zelven dischmeesters stellen sdaechs daernaer, waer of men den eersten dischmeester stellen zal den V^e dach van Decembre XV^e zes ende twintich eerstcommende. Dies worden twee van den voorn. religieusen ghehauden te commen offeren alle jaere, hondert jaren ghedurende, toeten voors. daghe, tusschen den viii hueren ende neghen hueren, een lesende messe van requiem ende doen zal over de ziele van den voorn. jr Balduinus zijne gheselnede ende huerlieder dochtere Maria, alsoeck huerlieder beide zonen jr Gheerot ende Jan Goethals, als zy van leven ter doot

Het klooster werd in 1578 door de Calvinisten geplunderd en het jaar nadien afgebroken. De zusters Penitenten scheidden van elkander totdat betere dagen voor den godsdienst zouden aanbreken. Rijk zal hun sticht wel niet geweest zijn, want de staat hunner goederen, opgemaakt door de « Moeder » *Anna de Keiser*, geeft slechts het volgende op :

« Eerst dbegrijp van den voornoemden Susterhuyse, gestaen
« binnen Nevele, ter eender zijden aen de strate, west Kathe-
« lijne van Reybrouk, noort de gemeente, oost de Brabantstrate
« tot aen Pr Loonkens, groot omtrent twee aude bundere, com-
« mende van fondatie by wijlen mer Jan de Montmorency, heer
« van Nevele, *nu vacant liggende ende ter ruynen gaende*.

« Item een thierendeken streckende binnen die prochie van
« Vinet, die in pachte heeft Gheerolf van der Meersch voer xxiii
« pond groete, twee craweyen, xxiii carpers ende een lam
« tsiaers.....

« Item een huys binnen die stede van Ghent, bij de Brugsche
« Waelpoerte, dwele ghebruyet Jan Vervenne, voer vijf pont
« groete tsiaers, *een camere gereserveert thuerliedder gebruycke*,
« ende zeker gaerne te twijnen, welck huys by heurlieden
« geconquesteert es met pennijnghe van gemeenen arbeit.

« Verclaert voorst, nyet meer te wetene roerende noch onroe-
« rende den voerseiden Susterhuyse competerende⁽¹⁾. »

Uit het stuk blijkt dan, dat het kloosterhuis ten jare 1578 in puin dreigde te vallen, en dat de Zusters in een hun toebehoorend huis, bij de Brugsche poort, te dien tijde eene

zullen ghecommen zijn, ende thender messe metten priestere te gane ter sepulture van den voors. fondateurs, ende aldaer mede te lesene een miserere mei deus, ende daarnaer met huerliedder twee trecken ten dische te commen om te ontsaen de twee provenen, elk weerdich zijnde iiii seelen paris. tstick voors. In teeken der waarheyt hebbe ick h. geestmeester voors. dese lettren ghesegheelt met mijnen zeghele. Dit was ghedaen up den eersten dach van Septembre int jaer Ons Heeren als men schreef duust vijf hondert zes ende twintich. »

(*Kerkarchief van Vosselare.*)

(1) Archief der kerk van Nevele.

kamer als refuge, als stapel- of rustplaats op hunne uitstapjes naar Gent, bezigden. — In dezen tijd woonden in het klooster 21 zusters, de dienstvrouwen medegerekend.

Toen de staatkundige beroering wat gestild was, kochten zij van Frans Rijn, heer van Hundelgem, een huis nevens of aan de Zandpoort, te Gent, voor de som van 600 gulden. Het gebruik van den toren, of der vertrekken van de overwelfde versterkte Zandpoort, werd hun door de schepenen van Gent afgestaan, onder beding, er bij de opeischung van het magistraat weg te trekken. Weinig tijds nadien werd hun het bevel tot ruiming van de bedoelde plaatsen gegeven, maar de Zusters waren niet haastig om heen te gaan, daar zij gewichtige verbeteringen en veranderingen aan het stadsgebouw hadden toegebracht, en er in het rustige bezit van waren, als het huis gekocht hebbende « op vaste hope ende betrouwen dat zy, religieusen, « al tselve zouden blyven ghebruucken, zoo de voorn. heere « van Hundelghem ende zijne voorzaten als proprietarissen van « den zelven huuse ende erfve dat ghebruuct hadden, ende over « dertich, veertich jaren ende meer verhuert tot ghebruuck van « hoghe ende particuliere personen, tzelfs om wijn ende bier te « tappen ende closbane te houdene. » De Raad van Vlaanderen, die over het geschil uitspraak doen moest, gaf den 1 April 1598 een gewijsde, dat den Zusteren beval den Zandpoorttoren te verlaten, mits door de schepenen van Gent voor de verbeteringen, door hen aan het gebouw toegebracht, vergoed te worden (1).

Volgens eene notariëele akte, verleden voor Mr Thomas de Mets, te Gent, ten jare 1635, verbond zich Karel della Faille, ridder, secretaris van den Raad van State te Brussel, om het klooster jaarlijks eene som van 167 gulden te betalen tot onderhoud van zekere Anna de Craeyere (2). Te dien tijde werd het

(1) *Acten, decreten en sententiën*, 1597-99, N° 43. — Arch. van den Raad van Vlaanderen.

(2) *Not. Act.*, N° 341, bl. 227. — Arch. van den Raad van Vlaand.

klooster bestuurd door *Catharina van Bollaert*. Zij had tot opvolgster *Florence de la Tombe*, die leefde in 1642.

In 1782 werd het klooster door keizer Jozef II afgeschaft. Uit den staat van goed, toen op last der regeering door Karel-Philip Minne, griffier van Nevele, opgemaakt, blijkt, dat het arm was aan meubelen. De 16 nonnen, 5 lecke- en 2 novicezusters, die toen de gemeenschap uitmaakten, bezaten gezamenlijk slechts eene som van 262 gulden 5 stuivers 9 deniers. In het jaar der sluiting beliep het inkomen tot 1518 gulden 1 stuiver; de jaarlijksche lasten bedroegen 103 gulden 5 deniers. Het grootste inkomen was de tiende te Vinkt, die doorgaans ongeveer 826 gulden opbracht⁽¹⁾. Te Nevele zelf bezaten de nonnen, zoo wij reeds beknoptelijk mededeelden, den grond van het klooster, rondom met muren afgesloten, groot met den boomgaard en hof 979 Gentsche roeden; daarnevens een stuk lands en vier huizen, waarvan het laatste, met 84 roeden land, het *hospitaal* werd genaamd en ter somme van 60 gulden werd verpacht. Dit huis stond in de Poekestraat.

Binnen het kloosterbeluik was eene brouwerij, en voor het landbouwgebruik werden drie koeien en twee kalveren gebezigd. De refter was versierd met elf schilderijen van geringe waarde, en eene houtene, vermoedelijk zeer oude « altaertafel, » verbeeldende het *Laatste Avondmaal*. In de spreekzaal waren twee goede schilderstukken, namelijk eene op hout, voorstellende *den Moord der Onnoozele kinderen*, en de andere op doek, *de Afdoening van het Kruis*. Ter kerk waren : in het koor, zes slechte schilderijen, en eene zilveren outerlamp; voorts veertien

(1) Wegens deze tiende vinden wij aangeteekend in den voormelden inventaris, dat zij was « een derde der tiende van de geheele prochie, wisselende jaarlycx met de gone der *capellanye van Oydonck* en de vicarissen van Doornyck en den heer pastoor van tselve Vynckt tot een derde, beloopende anno commune naer deductie van d'oncosten der selver verpachtinge in proffyte van tgemelde klooster, tot 826 guldens 17 stuivers. »

(Papieren toebehoorende aan mevrouw de weduwe Minne, te Nevele).

gemouleeerde kruiswegtafereelen, en vijf schilderijen, waaronder nog eene *Afdoening van het Kruis*; een zilveren troon met vergulden voet, boven een zilveren kruis, lang twee voet, dat in 't midden versierd was met een klein gouden kruis, hetwelk een deel van het H. Kruis inhield; eene vergulde remonstrans met twee diamanten kruiskens en vier gouden slingers; zilveren missegerief; een klein beeld van den H. Jozef, en eene reliquiedoos van St. Antonius, ook beide in zilver. De laatste overste of moeder der Nevelsche Grauwe-Zusters-Recolletinen, die den regel van Sint Franciscus volgden, heette *Maria-Francisca Pardon*.

De kloostermebelen werden den 14 Juli 1784 openbaar verkocht. De kerkversierselen werden overgevoerd naar het Penitentenklooster van Oudenaarde, en aldaar in de maand November van hetzelfde jaar insgelijks in openbare veiling aangeboden.

Het voormalig klooster en kapel der Penitenten bestaat heden nog voor een groot gedeelte, en wordt gewoonlijk het *Begijnhof* genaamd.

Daarnevens stond het huis van den geestelijken bestuurder, die een monnik was der orde van St. Franciscus. Oude gemeenterekeningen maken zelfs gewag van verscheidene paters Recolletten, te Nevele verblijvende.

Zustershuis van St. Vincent a Paulo. — Deze gemeenschap, in het voormalig kasteel van Nevele ten jare 1855 opgericht, bestaat thans uit twaalf Zusters, afhankelijk van het klooster te Destinge. Gedurende twee jaren werd hier het noviciaat voor deze orde gehouden, doch nadien weder naar Destinge overgeplaatst. De Zusters, die den regel van St. Vincent a Paulo volgen, houden eene school voor behoeftige meisjes, die heden door 110 leerlingen wordt bijgewoond, en eene betalende meisjesschool, die 170 leerlingen bevat. Zij houden ook eene bewaarschool voor kinderen van de beide geslachten.

Voormalig Gasthuis, en hedendaagsch Armenhuis. — Het stichtingsjaar van het oud Gasthuis van Nevele is ons niet bekend.

Zeer waarschijnlijk zal het geslacht geworden zijn met de kapel, die er aan paalde, en ten jare 1571 op verzoek der wethouders van Nevele werd afgebroken — zooals wij hooger meldden. Immers, het magistraat vroeg daarbij, « oock 't incommen van « den selven Gasthuysse te appliceren tot den ghemeenen oor- « boore van den armen. »

Het tegenwoordige armenhuis, opgericht ter plaatse van de oude pastorie, bevatte den 31 December 1865: 50 ouderlingen, 25 weeskinderen, 5 blinden, 4 krankzinnigen, 18 pensionnair en 15 werklieden, te zamen 115 personen. Het is een gemeentelijk gesticht, dat weldra, schijnt het, zal bediend worden door geestelijke Zusters.

V.

VOORMALIGE EN HEDENDAAGSCHE GILDEN EN GENOOTSCHAPPEN. — *De Rederijkkamer van Nevele*, met kenspreuk: *Die leerd, vermeerd*. Nopens deze vereeniging is ons weinig bekend. In het jaar 1784 behaalde zij te Gent, op den prijskamp door de *Fonteinisten* uitgeschreven, den tweeden prijs, met de opvoering van het treurspel *de Weduwe van Malabar*, door J.-F. VAN DER SCHUEREN; den 26 en 29 Juni 1785 vertoonde zij ditzelfde stuk, opgedragen aan Jan della Faille, baron van Nevele, op haar eigen tooneel. In het begin dezer eeuw had de Nevelsche rederijkkamer haar tooneel in de herberg *St.-Huibrecht*. Waarschijnlijk werd zij tijdens de inlijving dezer gewesten bij Frankrijk ontbonden.

Omtrent het jaar 1827 werd door den inboorling Van den Braembussche, thans te Waarschoot gevestigd, eene andere tooneelmaatschappij opgericht, die echter niet lang in stand is gebleven.

Een derde tooneel- en letterkring kwam te Nevele tot stand in het jaar 1846, met de kenspreuk: *Moedertaal en Broedermin*,

en betoonde gedurende verscheidene jaren eenen voorbeeldig grooten ijver tot aanmoediging en bevordering der vaderland-sche letteren. Ten blijke hiervan dienen de wedstrijden, door haar geopend, onverminderd een groot getal van tooneelkundige prijskampen op andere plaatsen, waarin leden dezer vereeniging palmen verwierven. Sedert een paar jaren, ten gevolge van het vertrek uit de gemeente van een der ijverigste leden, den secretaris Jozef Tessely, bestaat dit genootschap nog slechts bij name.

Handbooggilde van Sint Sebastiaan. — Tien ingezetenen van Nevele, wier namen wij hieronder mededeelen⁽¹⁾, gildebroeders van St. Sebastiaan te Gent, kwamen in het jaar 1756 op het denkbeeld, in hunne gemeente eene dergelijke vereeniging tot stand te brengen, die onder hun gezag zoude staan, en gevestigd zijn in de herberg *de Zwaan*. Te dien einde stelden zij de regelen voor het in te richten gilde op, en vroegen aan den heer van Nevele, den pastoor, het hoofdgilde van Gent en den koning oorlof om hun ontwerp ten uitvoer te leggen.

De hospes uit *de Zwaan* stelde voor, te zijnen koste de tot de oefening noodige doelen op te richten, op voorwaarde, dat zijne woning voor eeuwig het gildehuis zoude zijn.

Of deze voorstellen aangenomen werden, is ons niet bekend, maar de toestemming tot het oprichten des genootschaps bleef niet lang achterwege. Ziehier de voornaamste verordeningen van den *Regel ende Ordonnantie*, voor het gilde aanvaard, volgens een eventijdig handschrift, door ons aan het archief van het gilde geschonken :

1. « Alle gildebroeders alreede in het gilde sijnde, ende degonne noch willende gildebroeder worden, sullen verobligeert wesen op een register, 't gonne daertoe sal onderhouden worden, te teecken en hunne admissie, ende te stellen voor doodschtuld

(1) Philip Bekaert, Jan en Pieter Lampe, Frans van der Cruyssen, Jan-Frans d'Huvelter, Joris Missiaen, Jan Desseyn, Lieven Dujardyn, Norbrecht-Jacop van Compostelle, Jozef Claeys.

ten minsten elck thien schellijngen grooten wisselgelt, in prof-fijte van den selven gilde, mitsgaeders te doen den volgenden eedt :

2. « Dat sweire ick gilde broeder te sijn van den geotroyeerden gilde van den edelen Ridder St. Sebastiaen binnen de stede ende vrijhede van Nevele, de Catholijcke Roomsche religie te onderhouden ende vooren te staen, den Keyser ende Conijnck onsen souvereynen heere als graeve van Vlaenderen, mitsd' den heere Baron, bailliu, burgemeestere ende H^{en} deser stede, goet ende getrauwe te sijn; de rechten, vrijheden ende præminentiën van den selven gilde te beschermen ende onderhouden, ende voorts al te doen dat eenen goeden ende ghetrauwen gildebroeder schuldich is te doen. Alsoo moet mij Godt helpen, alle sijne heyligen en den edelen Ridder S^{te} Sebastiaen.

6. « Ende waer het saecken dat iemant, naer dien hij gildebroeder geworden is, infaem quaeme te worden (dat Godt wille verhoeden), sal bij den greff^e deser gilde, ter ordonnantie van de proviseerders, sijnen naem ter register worden gerayeert, ende ter margie van sijne admissie notitie gehauden vande reden der selve ratiatie.

7. « De gildebroeders van desen gilde, niet sieck ofte absent sijnde van dese stede, sullen, den noodt sulcx vereysshende ende daertoe van den heer Baron, bailliu ende H^{en} deser stede van Nevele vermaent, ofte door den enaepe deser gilde gedagvaert sijnde, gehauden sijn te comparereren met behoorelijke waepen, ten sulcken dienst als heer ende weth hem sal believen t'employeren, op peyne dat degonne in faute blijvende telckens sullen verbeuren elck eene boete van vijfthien stuyvers ten proffijtte van desen gilde.

8. « Telcken jaere xiv ofte beth voor den dagh van den h. Ridder Sebastiaen, sal men kiezen ende vernieuwen den eedt van dit gilde, die sal bestaen in vijf proviseerders, dewelcke daertoe by billiette door den knaepe gedagvaert sijnde, gehauden sullen wesen hunnen dienst te aenveiden ende als proviseerders te dienen, den tijdt van een jaer, mitsgaeders moeten

betaelen in de kosten ende ordinaire tractementen, die binnen den selven jaere van hunnen dienst sullen gehauden worden, weder dat sij comparereren ofte niet.

9. « Wel verstaende, dat elcken gildebroeder maer en sal geobligeert wesen als proviseerder te dienen alle seven jaeren eens, ten waere datter geene genoegsaeme gildebroeders en waeren binnen dese stadt woonachtig, om seven consecutive jaeren t'elkens vijf nieuwe ende binnen de seven jaeren niet gedient hebbende proviseerders te kiezen; in welck geval sullen gekosen worden degonnc, wiens dienst langst gecesseert is, ende oversulex en sal elck maer moeten als proviseerder dienen op sijnen toer.

11. « Reserverende de presente deken ende eedt over hun ende hunne naercommers de faculteyt (in gevalle sulex tot utiliteyt van desen gilde naemals geraedigh gevonden wort) van naer genomen resolutie den geheelen eedt daer op behoorelijk gedaghvaert, te kiezen ouderlingen in der manieren naervolgende, te weten: uyt den afgaenden eedt sullen gekozen worden twee afgaende proviseerders als ouderlingen, waer van den eenen sal moeten dienen een jaer, ende den anderen twee jaeren, ende sal alsoo uyt elcken afgaenden eedt gekosen worden eenen ouderling, die sullen verobligeert wesen te dienen twee jaeren, mitsdg^{re}. in de tractementen ende andere oncosten te contribueren als alle de andere van het gonnc de dienende proviseerders moeten becostigen; ende sullen d'outste ouderlingen eerst afgaen.

12. « Alle de gildebroeders woonende binnen dese stede, sijn gehauden ende geobligeert (daer toe door den cnaepe behoorelijk tijdt te vooren bij billicte gedaghvaert sijnde) t'elcken jaere op den dagh van dese edelen Ridder St. Sebastiaen s'morgens ten 9 uren te compareeren op de gildecaemer ofte ander plaetse, daer toe bij billicte te designeren, soo lange desen gilde van geen gildecaemer voorsien en is, om te hooren lesen dese ende andere ordonnantien, bij den eedt op het adveu van heer ende weth te maecken, op peyne van te verbeuren twaelf gr. in proffijt van desen gilde, ten wære dese gildebroeders

siek ofte niet present en waeren binnen dese stede, even of sij d'advertentie sullen moeten doen gebeuren anden eedt.

13. « Vermogende niemant gedurende het aflesen van de gemelde ordonnantien te spreken ofte rumour te maecken, op peyne van te verbeuren eene boete van vier gr. ten proff. als vooren, ten waere tot het doen van de voorschreven advertentie.

14. « Soo oock alle de gildebroeders woonende binnen dese stede gehauden sullen wesen ten voornomden daege te compareren in de ord^e misse, die ter eeren van h. ridder Sebastiaen sal gecelebreerd worden in de capelle van desen gilde, ende des anderen daegs in de misse van requiem, ende aldaer ter offerande te gaen, telkens op de boete van twaelf gr. ten proffijte als vooren, tot laste van elcken absenten, waer van niemant en sal exempt wesen, ten sij om sieckten ofte absentie buyten dese stede als vooren; ende sal van deselve boeten notitie gehauden worden door den gonnen bij den eedt te committeren.

15. « Op de maeltijden ende alle andere sal elcken gildebroeder moeten compareren, door den Coninck, deken ende eedt met de proviseerders geresolveert sijnde, ende als den Coninck, deken ende proviseerders goet dunckt, om met consent van den heer Baron, bailliu, burgem^e, officieren deser stede te schieten naer het Conijnckschap ofte prijzen, sullen daer toe alle de gildebroeders, binnen dese stede wonende, behoorelijk gedaghvaert worden, gehauden sijn te compareren ten daege ende plaetse bij den eedt te designeren, op de boete van twee schellijngen, ten proffijte als vooren, sonder excusie te accepteren ten sij omme sieckte ofte absentie buyten dese stede.

16. « Alle de gildebroeders binnen dese stede ende prochie van Nevele sullen schieten naer het Conijnckschap, maer niet de gildebroeders daer buyten woonende, ten sij met consente vanden eedt; nemaer sullen degonne buyten woonende, mogen schieten naer de prijzen, mits doogende hun contingent in deselve ende voordere tairc.

17. « Die Conijnck bedijdt van desen gilde, sal d'eerste plaetse ende voix hebben in den eedt, soo lanck hij Coninck blijven sal.

18. « Ende indien het gebeurde dat eenen gildebroeder drij achter cenvolgende reysen den Coninckgay afschoote, die sal Keyser bedijden, ende sijn leven lanck voor al sitten, oock vrij wesen in alle banquetten ende andere oncosten, den gilde aengaende, ende sal oock t'sijnen proffijte behauden de keten, deweleke die van den eedt sullen vermogen te lossen voor vijftigh Carolus guldens, indient hemlieden belieft.

20. « Den gonnen die binnen het hof inde maeltijden ofte andere congregatiën van den eedt ofte gildebroeders sweirt bij den naem Godts, sijne heylige Sacramenten, doet diergelijke ofte andere eeden, ofte wel noemt den Boosen geest, sullen verbeuren de boete van twee gr., in proff. als vooren, alles soo lanck men schiet ofte gildewijs vergaedert is.

21. « Iemant die ter plaetsen ende gedurende den tijdt als voorseyt eenige onheerlijckheyt bedrijft met woorden ofte werken, tsij met het vertellen ofte singen van onkuyssche discoursen, liedekens ofte anderssints, sullen verbeuren de boete van twaelf gr. ten proffijte als vooren.

23. « Welcke boete oock sal incurreren den gonnen binnen den hove, camer ofte verg. den anderen confrere injuriceert ofte blame seyde, van man ofte vrouwe, weder sij present sijn ofte niet, boven d'arbitraire correctie van den eedt.

24. « Ende waert bij aldien datter in het hof ende de voorschreven verg. den eenen den anderen aggresseerde met slag, stoot ofte anderssints, ofte wel quaemen te vechten, sullen degonne sulcx doende, verbeuren elck een boete van x s. ten proff. als vooren, alles onghemindert d'actie van den heer bailliu van dese stede, lande, roede ende barronnie van Nevele ende arbitraire correctie als vooren.

25. « Die schiet, sal gehauden sijn al vooren te roepen ende afwachten tot dat den tekenaer geantwoort heeft, ende van voor den doel vertroocken is, al eer hij sijne pese treckt, op peyne van te verbeuren iv gr. in proff. als vooren, boven de voldoeninge van schaede ofte intrest, indien hij iemant griefde.

26. « Soo iemant staet om te schieten ende geroepen heeft den

gewoonelijcken roep, niemant en sal sigh vervoorderen te spreken ofte eenigh rumour te maecken, voor dat den wijser ofte teekenaer de scheute sal aengewesen hebben, op de boete van twee gr., ende sal den gonnen gheschoten hebbende, gehauden sijn sijnen pijl te volghen, emmers sigh te retireren uyt het doelhuys, van waer hij gheschoten heeft, op geldboete.

47. « Den gonnen doende eenige callaigne, sal gehauden sijn de selve te vervolgen, op peyne dat de boete bij den ghccallangeerden verbeurt, op hem callaigneleggter sal verhaelt worden, waer toe elcken presenten gildebroeder hem sal vermogen bij callaigne te bedwijken, welcke callaignien ende alle andere verbaelen sonder schrijven sullen worden gedecideert oock sonder te comen met advocaet, procureur ofte notaris, op peyne van te verbeuren acht schell. gr., ten proff. als vooren.

51. « Eenieder naer dat men ter kaemer recreatie ofte bijeenkomste gehauden heeft, moet sich ter behoorlijcker ure vertrecken, in der manieren datter geene clachten en comen, op de verbeurte van een pont wasch in proff. van de cappelle.

52. « Alle degonne, commende binnen den hove van desen gilde, tsij om te sien schieten ofte anderssints geene gildebroeders wesende, sullen gehauden sijn hun te reguleren naer de vooren staende pointen ende articulen, op peyne van te verbeuren de boete, daer bij gecommeneert.

56. « Eyndelijnge sullen den Connijneck, deken ende provi-seerders, tot beter directie van het gilde, vermogen te stellen ende maecken al sulcke ordonnantien, ende kieszen de plaetse van hun hof, stellen van de peirse ende doelen, als het haerlieder goet duncken sal, met adveu van den heer baron der voorn. stede ende lande, ofte bij sijn order met de gonne van den heer bailliu ende H^{er} der stede ende vrijhede van Nevele. »

Deze verordeningen, geschocid op die van het hoofdgilde der stad Gent, waren, zoo men ziet, hoofdzakelijk opgevat om eendracht, broederlijkheid en genoegten onder de leden te onderhouden, en ademen dienzelfden geest, door welken de voormalige

genootschappen hier te lande, hetzij ze tot een doel van kunst of uitspanning waren ingericht, zoo zeer bloeien mochten.

Reeds vroeg werden de jaarlijksche prijschietingen der St.-Sebastiaansbroeders van Nevele door talrijke vreemde schutters bezocht. Op het laatst der vorige eeuw (zooals, onder andere, den 22 Fructidor jaar VI), was op de hoogste prijsvogel eene som van 24 Fransche kronen, op den tweeden en derden, 12 kronen, en op de overige zijvogelen 18 gulden gesteld. Op dit tijdstip vergaderde het gilde in de herberg *het Land van Nevel*. Ter schieting van 7 September 1806 stond op den eersten vogel eene som van 15 Fransche kronen, en op de twee andere de helft van dien prijs (1).

Tijdens de Fransche overheersching veel verzwakt, evenals de meeste gilden van Vlaanderen, werd de schuttersvereniging onder het Nederlandsch bewind, bepaaldelijk ten jare 1818, heringericht, met Joost-Albrecht Seriacop tot hoofdman. Twee der inrichters van dit tijdstip zijn heden nog in leven, namelijk de heeren Karel-Marten Seriacop, tegenwoordige hoofdman, zoon des vorengenoemden, en Amand van der Cruyssen. Sedert beleefde het gilde nog wel dagen van verslauwing en ontmoediging, doch telkens stond het weder krachtig op, en bloeit het tot in onze dagen met een veertigtal leden voort. Behalve de gewone oefeningen, houdt het alle jaren een groot schietfeest, den derden Zondag na Sinksen, hetwelk doorgaans door vele schutters van wijd en zijd wordt bijgewoond, en Nevele's schoonste volksfeest is. Dien dag biedt de Oostbroek, waar de gildepers is opgericht, en die deels met tenten en kramen bedekt is, een bijzonder levendig uitzicht aan door de talrijke volksscharen, zoo vreemden als ingezetenen, die de schieting bijwonen.

Ten jare 1838 besloot de maatschappij eene bijzondere kleedij aan te nemen, bestaande in eenen groenen jas, eene witte broek en eene zwarte muts, om daarmede op de schieting te Aalter naar den prijs voor de schoonste kleeding te kunnen mededingen. Te dezer gelegenheid werden ook, ten koste der vereeni-

(1) Zie de aankondigingen in de *Gazette van Gent*, van gemelde tijdstippen.

ging, twintig pijlkokers geschilderd, die bij de mededinging naar eereprijzen gedragen werden. In gemelde kleding uitgedoscht, behaalden de Nevelsche schutters eereprijzen te Aalter en te Astene, in 1858, en te Loochristi in 1859. — Bij ieder schuttersfeest in hunne gemeente waren de leden van St.-Sebastiaan van Nevele verplicht, het gildekostuum aan te trekken.

Van het Nevelsch Sint-Sebastiaansgilde zijn nog verscheidene oude voorwerpen bewaard gebleven. Zoo hebben wij bij den heer Dias het zilveren schild gevonden, dat den stok des *Recreatiefmeesters*, zoo men in de vorige eeuwen zegde, versierde. Dit stuk, kunstig gegraveerd, verbeeldt, aan de eene zijde, het wapen der gilde, met het jaartal 1757, en aan de keerzijde, *de marteldood van Sint Sebastiaan*. Ditschild is thans des heeren Dias eigendom.

Het gilde zelf bewaart nog een klein zijden vaandel of banier, vervaardigd in het jaar 1819. Het bezit nog een ander, dagteekende van 1842.

Het onderscheidings- of cereteeken van den koning bestaat uit eenen zilveren vogel en eene medaille; het werd in 1819 door den burgemeester Minne aan het gilde opgedragen. In 1852 voegde de tegenwoordige hoofdman, ter gelegenheid zijns huwelijks, er eene zilveren borstplaat bij.

Harmoniegenootschap van Ste Cecilia. — Deze maatschappij werd gesticht den 1 Januari 1806, en nam aan een dertigtal prijskampen en festivals deel (1). Zij zelve opende eenen wedstrijd in 1859 en 1857, alsmede eenen festival in 1846.

(1) Namelijk te Pithem, in .	1809	Baarle	1852
Zomergem	1839	Meulebeke	1856
Dentergem	1839	Gent.	1857
Oudenaarde	1839	Vinkt	1858
Aarseele	1840	Gent.	1858
Aalter	1842	Eine.	1859
Poeke	1844	Drongen	1860
Oedelem	1844	Exaarde	1863
Oudenaarde	1846	Aarseele	1863
Gent	1846	Oostkamp	1863
Aalter	1831	Sint Martens-Lerne	1863
Oostkamp	1832	Vinkt	1863

Koormaatschappij : De Vrijheidsvrienden. — Zij werd opgericht den 14 Maart 1859, en verkreeg van haren eerevoorzitter den heer De Kerckhove van Oeselgem een schoon vaandel. Zij verscheen op de festivals van Deinze in 1858, van Oudenaerde en Brussel in 1859, en op den zangwedstrijd te Gent in 1860.

Eene nieuwe *Fanfarenmaatschappij* werd in 1867 onder voorzitterschap van den heer Leonce Mulle van Ter Schuren tot stand gebracht. Zij heeft tot leuze genomen : *Tot nut van 't algemeen.*

De *Oudwapenbroeders van Napoleon I* vereenigden zich ten jare 1844 in maatschappij. Jan 't Kindt was er een der inrichters en eerste voorzitter van.

VI.

VERDIENSTELIJKE MANNEN EN VROUWEN, TE NEVELE GEBOREN. — *Jehan li Nevelois.* De gevoelens nopens de plaats, waar deze Fransche dichter geboren is, zijn verschillend. DE LA SERNA SANTANDER (*Mémoire sur la bibliothèque de Bourgogne*, 117) houdt het voor Nevele, en grondt zijne bewering op het Dietsche woord *grams* (*gram*), door den dichter in den proloog van eenen zijner zangen gebruikt. DE REIFFENBERG (*Philippe Mouskès*, I, CXLVII) en VAN HASSELT (*Essai sur l'histoire de la poésie Française en Belgique* p. 8-9) deelen in dit gevoelen.

De heer C.-A. SERRURE (*Geschiedenis der Fransche Letterkunde in Vlaanderen*) houdt het met DINAUX, die *Jehan-li-Nevelois* niet onder de *Trouvères de la Flandre* opnoemde, en zegt, dat de denkwijze van DE LA SERNA SANTANDER door talrijke schrijvers « zonder nader onderzoek » gevolgd werd. Zonder een bepaald oordeel over dit punt te kunnen uitbrengen, meenen wij evenwel te mogen doen opmerken, dat hier zeer weinig stof tot onderzoek

is, en slechts gissingen in het midden kunnen gebracht worden. Het vraagstuk is niet voor Nijvel opgelost, met te weten, dat « Dietsche woorden of wendingen, (zooals SERRURE, overigens te rechte, aanvoert) ook bij de Walen, « vooral bij dezulken « die niet verre van de grenzen van het Dietsche gedeelte onzes « vaderlands woonden, inslopen. » Veeleer zou men, om die reden zelve, de keus op Nevele moeten laten vallen, alwaar het woord *gram* volop in zwang was, eerder dan op Nijvel, waar het *misschien* het burgerrecht verkregen had, of bekend was. Onzes inziens pleit nog voor Nevele de omstandigheid, dat, volgens den door DINAUX medegedeelden tekst van eene brok uit *Jehan's* dichtstuk (1), er *Nevelois* en niet *Nivelois* staat, welke vorm, tot zoover ons bekend is, nooit voor het Brabantsche *Nivelles* gebezigd werd, terwijl, zooals wij vroeger gezien hebben, in de meeste middeleeuwsche charters, *Nivelles* zoo goed voor Nevele als voor Nijvel geschreven werd.

JEHAN LI NEVELOIS bloeide omtrent het einde der XII^e eeuw. FAUCHET (*Sur les anciens poètes français*), zegt dat hij schreef vóór 1193. Hij kwam op een tijdstip, dat de Fransche literatuur reeds een zeker getal groote dichterlijke scheppingen bezat, als daar zijn: de poëmas behoorende tot de kringen van Alexander, Karel den Groote, der Tafelrond, enz. Zijn gewrocht, *la Vengeance d'Alexandre* geheeten, is niet zoo verdienstelijk als vele andere van zijnen tijd, en vooral verre beneden de gedichten, door Alexander ingeboezemd, inzonderheid onder betrek van versificatie. Ziehier eene ontleding van dit werk, dat onder de hand eens meesters schoon zou geworden zijn :

Porus is door Alexander overwonnen, en gesneuveld. Zijne echtgenoot Candace overleeft hem, en wordt bezocht door den overwinnaar, terwijl zij te bed ligt. Zij ontvlamt in liefde voor den held, wiens drift ook door hare schoonheid wordt opgewekt, en die haar bevrucht. Hun zoon Allienor of Alior groeit op met

(1) *Trouvères, Jongleurs et Ménestrels du nord de la France et du midi de la Belgique* (1863). IV.

het ontwerp, zijnen vader, dien men beweert vergiftigd te zijn, te wreken. Hij vereenigt zijne twaalf pairs, trekt met deze en zijne wapenknechten tegen de schuldigen op, en gelukt er in, hen te verslaan en gevangen te nemen. Thans droomt hij nog alleen van de middelen, om de misdaad naar verdienste te kastijden, en vindt ten laatste — dank aan 's dichters inbeelding — de wreedste foltering en zwaarste pijniging om zijn ontwerp uit te voeren. In dit gedeelte van zijn werk toont de zanger zich wezenlijk op de hoogte zijns onderwerps. Wij laten hier, tot een staaltje van 's mans dichtwijze, den aanhef van *la Vengeance d'Alexandre* volgen :

Seigneurs, or faites pés, un petit vos taisiez,
S'orrez bons vers nouviaux, car li autre sont viez :
Jéhan li Névelois fult moult bien afaitiez (1)
A son hostel se sied : si fu joyans et liez.
Un chanterre li di d'Alexandre à ses piez.
Et quand il l'a oï s'en fu grams et iriez (2)
Du fins qu'ot de Candace en a vers comenciez,
Bien faiz et bien rimez, bien dicts et bien dictiez,
Encor sera du comte Henri molt bien loiez.

EMMANUEL COMPARÉ, te Nevele in 1750 geboren, waar hij gedurende 50 jaren eenen uitgebreiden linnenhandel dreef, en in 1836 op 86jarigen ouderdom overleed. Hij was gedurende een lange reeks van jaren secretaris eener burgermaatschappij, de *Eendracht* genaamd, uit talrijke voorname ingezetenen van Nevele samengesteld, en onderhield het daartoe betrek hebbende register, dat verslagen, rekeningen, redevoeringen, gedichten, immers al de handelingen des genootschaps van 1790 tot 1827 inhield, op eene wijze, die hem als eenen voor zijnen tijd niet onverdienstelijken Vlaamschen letteroefenaar en beminnaar der moedertaal doet kennen, uit welken hoofde hij door de nakomelingschap dankbaar verdient herdacht te worden. Opmerkelijk

(1) Bien appris.

(2) Irrité.

is het, dat geen enkel dier talrijke stukken in het Fransch is opgesteld, hoewel COMPARÉ deze taal machtig was, en het gebruik der volkstaal gedurende al den tijd der Fransche overheersching hier van hoogerhand door allerlei middelen godwarsboomd werd. COMPARÉ heeft zich dus even verdienstelijk gemaakt als de moedige leden der Rederijkkamers uit die dagen van geweld en verdrukking, die met inspanning van kracht en vereenigde pogingen het dierbaarste van wat een volk bezit, in eere hielden. Men leert hem uit de gemelde schriften op de gunstigste wijze kennen als gezellig, menschlievend, den aartsvaderlijken Vlaamschen zeden getrouw, en meer nog als Christen wijsgeer.

De volgende uittreksels zullen, meenen wij, voldoende zijn, niet alleen om den man als prozaschrijver en dichtoefenaar te doen kennen, maar ook om zijne hoedanigheden te bewijzen, voor zooveel die uit zijne schriften kunnen opgemaakt worden.

De eerste brok is uit eene huwelijksrede getrokken, en luidt aldus :

« Vervolgens en konden wij niet nalaeten van aen UE. huwelyk te wenschen den hemelschen vrede, geluk, vriendschap en voorspoed.

« Emmers, de selve wenschen die Jesus dede aen de nieuwe getrouwde in de bruyloft van Cana in Galileen, alwaer hy in persooone zich heeft gewcerdigd deel te maeken van 't gezelschap.

« Men soude hier kunnen verwonderd wezen, hoe onsen Saeligmacker heeft willen tegenwoordig syn en bywoonen eene trouwfeest? alwaer men gemeenlyk te veel libertyd gebruikt van oncerbare redekavelinge, en vrypostige manieren.

« Hier jegens diend voor antwoorde : dat aen onsen Sacligmacker bekent was, dat syne tegenwoordigheyd in dito bruyloft den oprechten gencesmiddel was, om te verydelen en doen verdwynen alle onsuivere discoursen en aenvallen, strydig aen d'eerbaerheyd en goede zeden.

« De bruyloft van Cana in Gallileen is geeyndigd met blydschap en gestichtigheid in den Heere.

« Men kan hieruyt bemerken hoe aengenaem het is, aen God eenen blyden geest te hebben en vroylyck te syn in alle gezelschappen, als sulks geschied volgens zeden en religie; jae dat het eene groote deugd is, dat respectable en rechtveerdige lieden hun laeten vinden in gezelschappen, alwaer sy gelooven dat hunne tegenwoordigheyd eenen middel is om de ondeugd en 't quaed te beletten, mitsgaeders d'onwetende te leeren christelyk leven. Dat dan de tegenwoordigheyd van ons corps van Eendragt, jae een gezelschap van meer als tachtig personen in deze bruyloftfeest diene, om te beletten alles hetgonne strydig is aen de deugd en goede zeden, enz.

« Even gelyk gedaen heeft de tegenwoordigheyd van onsen Saligmaeker in de Bruyloft, alwaer hy present is geweest.

« Daerby ons gelukkig achtende, dat wy onsen Saligmaeker niet kunnen navolgen, om van water wyn te maeken; terwyl wy weten dat de menschelyke crankheid ons soude bedriegen, door den overvloed, en oorsaek geven tot dronkenschap.

« Daer integendcel onsen Saligmaeker de uytdeeling van wyn heel sober en maetig heeft doen geschieden. »

Het volgende is een uittreksel uit eene redevoering, door COMPARÉ in zijn genootschap uitgesproken, en met goed gevolg bekroond, om twee medebroeders te verzoenen, van welke de eene uit hoofde van laster tegen den anderen, voor de rechtbank was gedaagd :

« Als wy onder ons zouden broeders vinden, die eenige fauten begaen hebben, en laet ons niet genegen syn om die seffens rigoureuselyk te straffen sonder bermhertigheyd, laet ons eerst alle middels van beternisse aanwenden, om die het misdaed begaen heeft, te doen sien syn ongelyk, om daerover berouw t'hebben en vergiffenisse te vragen.

« Laet ons daertoe dienen voor exempel 't gonne aen Jesus is vooreengevallen als de joden hem eene vrouwe aenbrachten, die in overspel was bevonden, seggende : Heere, wy brengen u dese vrouwe, in overspel bevonden, sy moet gesteenigd worden : siet,

Heere, wy syn alle daertoe gewaepend met steenen. Jesus, de bedrukte vrouw aensiende, die groot berouw en leedwezen hadde, heeft aen het groot getal opleyders geseyt : Hoort, vrienden, let hier wel op, den gonnen sonder sonde is en sonder gebreken, die werpt den eersten steen om haer te dooden.

« De stemme van Jesus, als eenen donderslag, doordringd het hert van alle degene met steenen stonden gewaepend.

« Een ider staet verbaesd en verslaegen ; elk spreekt syn eygen aen, en segt : Sal ik den straffer syn, die ook een sondaer ben ? In dese verlegendheyd, elk wordt in syn hert beschaemd ; sy laeten hunne steenen vallen, en vertrekken stillekens. Jesus segt aen de vrouw, die alleen bleef staen : waer syn uwe beschuldigers ? Heer, segt de vrouw, vol schaemte en berauw, sy syn al vertrocken. Jesus antwoord : gaet gy ook in vrede en sondigt niet meer.

« Hier siet men hoe den mensch, blind in syn eygen sonden,
Die van syn evenmensch aen ider wilt verkonden,
Jae daarvan rechter zyn met d'allergrootste straf,
Sonder te denken eens wat les hier Jesus gaf ;
Hij, die den loonder is der volgers van syn wetten,
Is ook den straffer van die hun daer tegen setten.
Denkt dat wy bloot staen voor die ons geschapen heeft :
Hy kent het diepst gepeys van alles wat hier leeft,
En geen schynheiligheyt kan by God voordeel geven.
God kent te wel ons hert, ons goedoft ons kwaed leven ;
Laet ons dan, Christen volk, malkander hulpe bien ;
Aen andren jonnen 't gon men wenscht ons te geschien ;
Laet ons dan met malkaer als waere broeders leven ;
Wyl niemand is volmaect, malkaers fauten vergeven,
Aen hun, die syn verdoold, wysen de rechte baen,
Om van de goedheydt Gods daarvan den loon t'ontfaen.
Als boosheyd van de quade ons ongelyk doet lyden,
En men door goedheyd sig geensints en kan bevryden,
Laet ons dan met geduld al lyden wat men kan ;
't Is beter onrecht lyen als andren dat doen aen.
Laet God den trooster syn van ons nootwendigheden ;
Hy bereyd grooten loon voor die heeft wel gestreden ;
God schept een waer plaasier in die syn wille doet,
Een hert, dat deugdzaam is, betracht ook niet als goed. »

Eene bijzonderheid, welke gewis niet onbelangrijk zal worden geacht, is dat de eenig overblijvende dochter van COMPARÉ, thans reeds bejaard, maar nog vol levenskracht en de Nederlandsche taal met gemak schrijvende, de moeder is van jufvrouwen ROSALIE en VIRGINIE LOVELING, alsmede, uit eenen eersten echt, van jufvrouw SOPHIA FREDERICQ (thans gehuwd), en van LODEWIJK en CESAR FREDERICQ, alle verder vermeld (1).

LEONARD LOVAERT, orgel- en beiaardmaker, geboren te Nevele, in 1805, doch sedert verscheidene jaren te Gent gevestigd, waar hij met goed gevolg de kunst van orgelmaken uitoefent. Een groot getal kerken van Oost- en West-Vlaanderen bezitten orgels, door hem vervaardigd. Hij is tevens uitvinder van het nieuwe stelsel om de beiaarden te bespelen, dat door de alleszins vernuftige wijze, waarop het samengesteld is, bij kunstenaars en liefhebbers veel opgang maakt. Deze vinding is, inderdaad, een groote vooruitgang in het beiaardspel, dat voortaan niet alleen door krachtige mannen, maar ook door zwakke kinderen kan uitgevoerd worden. De uitvinding bestaat hoofdzakelijk in de toepassing van het piano-klavier aan den beiaard; zoo zijn er geene zware pedalen meer in beweging te brengen, maar kan ieder, die de piano speelt, al de arias van dit speeltuig, hoe ingewikkeld die ook zijn zouden, zonder de minste vermoedenis op den beiaard uitvoeren; in één woord, het lichte en gemakkelijke toetsen op de piano vervangt het oude afmattende en moeielijke beiaardspel. Een ander voordeel van LOVAERT's vinding is, dat al de tonen met volkomene zuiverheid en netheid gehoord worden, en niet meer verward geraken, zooals met de oude doenwijze gebeurt, tot zooverre, dat het weleens moeilijk was de melodie te erkennen. Ook is men, sedert de toepassing van het piano-klavier aan den beiaard, niet langer genoodzaakt op het hoogste des torens te klimmen, om te spelen, daar het nieuwe toestel, even zoo goed als eene piano, in de benedenplaats kan gesteld worden.

(1) Zie de *Eendracht*, (letterkundig tijdschrift), 2 Juni 1861.

De eerste beiaard, volgens dit stelsel vervaardigd, was die van den toren der voormalige abdijkerk van Boudeloo, waar thans de boekzaal der Hoogeschool van Gent gevestigd is. Het gemeentebestuur vergemakkelijkte de taak des uitvinders door dit klokkenspel te doen herstellen en volledigen. De uitslag was, zooals LOVAERT, zeker van zijne vinding, had voorspeld, en stellig is het te betreuren, dat het uitmuntend bevonden stelsel niet toegepast is geworden op den grooten beiaard van het Belfort. Dit laatste, wij twijfelen er niet aan, kan mettertijd niet missen tot stand te komen, vooral nadat het stelsel, waarmede weldra de beiaard van den stadstoren van Roeselare en andere in beweging zullen gebracht worden, als het beste en tevens het gemakkelijkste erkend zal zijn. — LOVAERT's drie zonen, Evarist, Lodewijk en Xaveer, ook te Nevele geboren, zijn insgelijks orgelmakers.

HERMAN MEGANCK, geboren te Nevele den 20 November 1792, van eene achtbare familie, die er reeds van in de XVI^e eeuw deel maakte van het magistraat. Hij was zoon van Jan-Frans Meganck en van Joanna-Louisa Maenhaut.

De studie der humaniteiten in het bischoppelijk college van Roeselare geëindigd hebbende, trad hij ten jare 1812 in het Seminarie van Gent, waar hij den 25 Juli 1813 met de andere leerlingen op bevel van Napoleon I uitgejaagd werd, uithoofde hunner getrouwheid aan den wettigen bisschop Mgr. de Broglie. Bij het leger ingelijfd, werd hij als kanonier in de sterkte van Wezel opgesloten. Hij betrapte er eene besmettelijke ziekte, die hem op den boord des grafs bracht, maar van welke hij gelukkiglijk genas, echter niet zonder dat zijne sterke gezondheid er zeer door ondermijnd en verzwakt werd. De val des keizerrijks hem aan de vrijheid en zijne roeping teruggegeven hebbende, verliet hij het Seminarie den 31 Juli 1814, om in de orde der Jezuïeten te treden, welke door Pius VII was hersteld geworden.

Den 16 Juli 1816 werd de orde der Jezuïeten, zoo men weet, door koning Willem I in zijn rijk afgeschaft. Meganck begaf

zich met eenige gezellen naar Hildesheim, in Hanover, ten einde er zijne theologische studiën te voltrekken; hij werd er den 13 Juni 1819 priester gewijd door Mgr. De Wendt, en werkte gedurende eenigen tijd in de zendingen in Duitschland. Weldra, evenwel, werd hij door zijne oversten naar Brig, in Zwitserland, geroepen, alwaar hij opvolgenlijk de wiskunde, de wijsbegeerte en de godsgeleerdheid onderwees.

Ten jare 1823 in België teruggekeerd, verbleef hij, aanvankelijk, te Luik, en vervolgens te Namen, in welke steden en omliggende plaatsen hij zijne heilige bediening uitoefende, er aan de geestelijken retraite gaf, en vooral werkzaam was in de leiding en het beheer van verscheidene opvoedingsgestichten.

Hij gaf, in dien tijd, talrijke vlugschriften in het licht tegen de dwalingen van die dagen, en in 't bijzonder tegen het philosophisch college van Leuven, dat door Willem I tegen de rechten en belangen der katholieke Kerk was opgericht geworden. Al deze vlugschriften verschenen zonder den naam des schrijvers.

Na de omwenteling van 1830 riep het Nationaal Congres opnieuw de vrijheid van onderwijs en vereeniging uit. Pater Meganck opende te Namen het College van den Vrede, en bleef er tot in 1856 de overste van. Het was hij, die de plans opvatte van dit schoon gesticht en deszelfs kerk, en die er de uitvoering van bestuurde.

Deze bouwkundige proef gaf pater Meganck de gelegenheid, zijne ingeborene neiging voor de bouwkunde, die hem steeds bijgebleven was, te volgen en te ontwikkelen. Weldra droeg men hem de taak op der herstelling van de voormalige refuge der abdij van het Park, te Leuven, en hij veranderde die in de schoone verblijfplaats voor de scholastieken zijner orde, die men er thans ziet. Tot overste benoemd ter verblijfplaats van Gent, waar hij tien jaren verbleef, bouwde hij er de nieuwe kerk van O. L. Vrouw. Men is hem ook het plan verschuldigd van het college en de kerk van St. Michiel, te Brussel.

Volgens de getuigenis der eerw. paters Jezuïeten zelfen, heeft geen lid dier orde, sedert hare herstelling in België, haar grootere

diensten bewezen dan pater Meganck. Niettegenstaande zijne veelvuldige bezigheden voor den bouw van verscheidene hunner huizen, waarmede hij gelast was, en ondanks zijne zwakke gezondheid, bestuurde hij nog gedeeltelijk de studieprefecten, en boezemde hun dien grooten ijver in, die hun van dien tijd af in de examina schoone uitslagen heeft doen bekomen.

Herhaaldemaal werd pater Meganck gekozen tot onder-provinciaal, en het is in deze bediening dat hij in de maand Juni 1833 getroffen werd door eenen bloedvloed, aan welke ziekte hij, van tijd tot tijd, sedert vele jaren leed, en die een gevolg zijner ziekte te Wezel was. Hij stierf als een vroom, voorbeeldig kloosterling, in het St.-Michielscollege te Brussel, den 24 September, en zijn lijk werd op het kerkhof der abdij van Park, te Leuven, ter aarde besteld.

Pater Meganck liet eenen broeder achter, die insgelijks den geestelijken staat aannam, namelijk de ccrw. heer JAN-LIEVEN MEGANCK, geboren te Nevele den 4 Januari 1804, en die tegenwoordig pastoor en eerekanunnik is der hoofdkerk van St. Baafs, te Gent.

LODEWIJK-AUGUST FREDERICQ, doctor in de geneeskunde, geboren te Nevele den 3 October 1815, en te Kortrijk overleden den 11 December 1853. Op zeventienjarigen leeftijd was hij reeds gezworen landmeter. Na zijne studie in de Hoogeschool van Gent geëindigd te hebben, vestigde hij zich als genees- en heelmeeester te Meenen, waar hij in den echt trad met jufvr. Flora Mac Leod. Ten jare 1847 ging hij naar Kortrijk wonen, en gaf er van 1850 tot 1853 een geneeskundig tijdschrift uit, getiteld : *L'Observateur, journal des sciences médicales*. Hij gaf ook eene brochure over den cholera in het licht.

Zijn broeder, CESAR FREDERICQ, geboren in 1817, vestigde zich ook als geneesheer tot Gent, en deed zich kennen als schrijver van de volgende werken :

1. *Inleiding tot de Kruidkunde*. Met platen. Gent, I.-S. van Doosselaere, 1856, in-12, 192 bladz. (Uitgegeven door het Willems'-Fonds.

2. *Handboek van gezondheidsleer voor alle standen.* Gent, C. Annoot-Braeckman, 1867, in-12, 250 bladz. (Bekroond door den Provincialen Raad van Oost-Vlaanderen.)

Beide deze schriften, meer voor het volk dan voor den geleerde bestemd, worden met het er in verhandelde en de vatbaarheid des lezers overeenstemmend geacht. Zij vullen eene wezenlijke leemte in die wetenschappelijke vakken onzer letterkunde aan.

SOPHIA FREDERICQ, zuster, en ROSALIE en VIRGINIE LOVELING, halfzusters van de twee vorengenoemden, alle te Nevele geboren, hebben zich in de vaderlandsche letteren eenen glansrijken naam verworven. SOPHIA FREDERICQ beoefent bij voorkeur den ongebonden stijl. Zij deed zich, tot hiertoe, kennen door eenige in literarische tijdschriften verspreide stukken, onder andere door eene novelle, getiteld : *Aldegondeke* (1867), die laat zien hoe fijn de schrijfster de menschen af te spieden, en hoe meesterlijk zij de lieve frissche natuur af te malen weet.

ROSALIE en VIRGINIE LOVELING hebben hunne plaats verworven op het gebied der dichtkunst. Beiden beoefenen dezelfde vakken en hebben eenen gelijken trant, hoewel ieder van hen hare oorspronkelijkheid behoudt. Het zijn eensluidende stemmen, die treffen door helderheid en liefstalligheid, zonder ooit tot centonigheid over te slaan. Onder de Nederlandsche dichters van dezen tijd zijn er misschien geene, die zóo uitmunten door zachten toon, frissche gemoedelijkheid, diep gevoel, lieve teekening der détails. ROSALIE LOVELING leverde ook eene Nederduitsche vertaling van *Trina*, naar het platduitsch van den beroemden KLAUS GROTH (Antwerpen, Schotmans, 1864, 104 bl. in-8°). — Wij laten hier, als proeve en ter waardeering van de dichtgave dezer beide jeugdige schrijfsters, van elke een harer schoone stukjes volgen :

HET HUISJE IN DE DUINEN.

Het scheepsvolk lichtte de ankers,
En hief een kreet van heil :
Het schip schoot door de golven ;
De zeewind zong in 't zeil.

Hoog, in den top der masten,
Stak eene kleine hand
Vooruit, door vlag en zeilen,
Naar 't verre vaderland.

Daar zat de jonge scheepsknaap ;
Een lach zweefde om zyn mond.
Och ! hij dacht aan zijn huisje
Dat in de duinen stond ;

En aan zijn zieke moeder,
Die daar bij 't venster zat ;
Aan 't Lieve-Vrouwen-Beeldje
Waarvoor zij 's avonds bad.

Hij dacht aan 't broklig muurken,
Dat d' engen tuin omsloot,
En aan den violierstruik
Die uit de kloven schoot.

En hoe zijn moeder weende,
Den avond vóór 't vertrek.
Sinds zonk zoo menig avond
In scheemring over 't dek.

Hij wreef een traan uit de oogen,
En 't arme kind begon
Een oud vergeten liedje,
Dat zijne moeder kon.

Daar boven was er iemand
Die naar hem nederkeek :
Het was 't gelaat der mane,
Zoo ernstig en zoo bleek.

Zoo zag zijne arme moeder
Hem zoet en zwijgend aan,
Toen ze onder ruwe zeeliën
Den jongen knaap zag staan.

Maar thans komt hij weér rusten
Bij haar, na al den last,
Gelijk de moede zwaluw
Komt rusten op den mast.

Hij had een traan in de oogen ;
Maar hoop en heil in 't hert,
Toen weér het ijzren anker
Aan 't land geworpen werd.

Daar stond het vriendlijk huisje
In roode schemertint,
En blikte naar de baren
Als wachtte 't op het kind.

De stormen zijn vergeten,
De huiskomst is zoo zoet !
Hoe schittert 't kleine venster
In d'avondzonnegloed !

Hij komt ; hij stoot aan 't deurken
Dat hem geen weêrstand biedt,
En staart, en zoekt in 't ronde ;
Maar vindt zijn moeder niet !

Hij zag er slechts een zonstraal
Die door een spleetje scheen,
Waar in de stofjes glansten
En wemelden dooreen.

Hij zocht in 't eenzaam hofken ;
Waar was zijn moeder, waar ?
Zijn lip dorst het niet vragen,
Zijn herte woog zoo zwaar.

Ach ! 't gras groeide op heur terpje,
En of nu 't onweér woedt,
Het kan haar rust niet stooren ;
Zij sluimert er zoo zoet !

De wind blies in de zeilen,
Het schip vertrok weerom ;
Maar niemand dacht aen 't knaapje
Dat langs het scheepstouw klom.

Alleen een groote sterre
Keek door den mist hem aan,
Gelijk een oog vol weemoed,
Verduisterd door een traan.

Hij vlood, gelijk de vogel
Die, door een pijl bezeerd,
Nog bloedend voort wil vliegen ;
Maar nooit naar 't nestje keert.

Daar staat 't verlaten huisje
Nog in het distlig duin :
Het kruid schiet uit de steenen ;
De mol wroet in den tuin.

ROSALIE LOVELING.

(Nevele, 1857.)

DE MOLENZEILEN.

De mulder droeg zijn zoontje,
Zijn vreugd, zijn levensheil,
Met zich soms op den molen,
Langs trappen smal en steil.

Wel schrikte 't in den eerste,
Wel was het soms vervaard,
En hield zich vast aan vader,
Als 't nederzag naar de aard'.

Maar 't was een recht genoeg
Daarboven voor het kind,
Zoo bij die groote zeilen
Die ronkten in den wind.

In 't draaien van de wielen,
In 't bonzen en 't gekraak
En 't springen op de zakken
Vond 't jonge kind vermaak.

Daar keek het uit den molen,
Verwonderd , naar beneên ,
En sloeg de handjes samen,
Hoe klein dit alles scheen :

De menschen op den akker,
De boomen in het rond,
De zwaar beladen ezel
Die aan den molen stond.

De najaarswinden bliezen ,
Het rijpe fruit viel neêr ;
De molenzeilen vlogen
En draaiden heen en weêr ;

Het knaapje speelde buiten,
En zag zijn vader staan,
Die door het kijkgat loerde,
En keek hem lachend aan.

Zijn zoontje bij de zeilen :
Wat ijslijk oogenblik !
De mulder staert en siddert,
Verstomd van angst en schrik.

De zeilen vliegen rasser
In feller, wilder vlucht,
En raken 't arme knaapje,
En slingren 't in de lucht.

Het stortte tuimlend neder
En spartelde op den grond ;
Dat zag de bange vader,
Die op den molen stond.

En hoe hij kwam geloopt,
En 't lijkje in de armen sloot,
En het met woeste klachten
En tranen overgoot,

Dat is verward en duister
Hem in 't geheugen ; want
De wanhoop van zijn harte
Verdwaalde hem 't verstand.

Sinds stoven twintigmalen
De najaarsbladen neêr ;
Sinds bloeiden twintigmalen
De groene velden weêr.

Nog staat en huis en molen
Zooals het vroeger was ;
Nog speelt de morgenzonne
Op maluwbloem en gras ;

Maar soms, by zomeravond,
In stil en helder weêr,
Zit de oude mulder, zwijgend,
Voor zijne woning neêr.

Het rustig uur des avonds
Verkwikt en geest en hert ;
Hij stuurt, als onverschillig,
Zijn blikken in de vert'.

Maar als de zeilen draaien
En dat hij kinderen ziet,
Dan zegt hij schielijk schrikkend :
« Genaakt den molen niet. »

VIRGINIE LOVELING.

(Nevele, 1856.)

ADHEMAR-CAMIEL VAN DER CRUYSEN, geboren te Nevele den 10 Februari 1856, beoefent insgelijks de Nederduitsche letterkunde. Hij gaf vier novellen in het licht : *de Zoon des Dronkaards* (1856); *het Huisgezin Drijvers* (1860); *de Vondeling* (1864), en *de Jonge Kunstenaar*, tafereelen uit onzen tijd (1867). Hij is thans onderwijzer aan de stadsschool te Kortrijk. Een zijner broeders, JAN-FRANS VAN DER CRUYSEN, vroeger hulponderwijzer ter gemeenteschool van Nevele, thans postbeambte in zijne geboorteplaats, schreef twee dramas : 1° *Dirk van den Elzas en Godfried III*; 2° *Loon naar werken*, en vertaalde, onder andere, GERSTACKER's uitgebreiden roman : *Ein Augenblick des Glücks* (nog onuitgegeven), terwijl zijne broeders PIETER en ADOLF zich in de tooneelkunst eenen naam hebben gemaakt.

NALEZING.

In 1757 en 1767 waren er te Nevele 226 weefgetouwen , welk getal in 1846 tot 300 vermeerderd was. Op dit tijdstip lag echter de helft van die getouwen stil, uit hoofde der crisis, welke voor die oude machtige nijverheid van Vlaanderen zoo noodlottig was.

Volgens berekening van de oudste ingezetenen der gemeente moeten de schoone lindeboomen, die de dorpsplaats versieren, omtrent 400 jaren oud zijn.

Vroeger was er op die plaats ook een openbare steenput.

Volgens eene oude overlevering was de Oostbroek het eigendom van drie godvruchtige dochters van Nevele, die hem aan de gemeente afstonden. Wij kunnen dit gezegde niet bevestigen.

Jan van Montmorency, heer van Nevele, en zijn broeder Lodewijk, heer van Fosseux (vermeld op bladz. 23), streden in 1449 in Normandië aan de zijde van koning Karel VII, tegen de Engelschen. Hun vader ging ten jare 1454 een nieuw huwelijk aan met Margareta van Orgemont, uit welken hoofde hij te hunnen opzichte geheel van gevoelens veranderde. De verbittering werd van weerskanten zoo groot, dat Jan en Lodewijk, uit afkeer voor hunne schoonmoeder, tot de partij van den graaf van Charolois overgingen, en, zoo wij gezien hebben, met dezen aan den veldslag van Monthléry tegen hunnen wettigen vorst deel namen. Jan van Montmorency, hun vader, was over dit gedrag zoozeer verontwaardigd, dat hij, na vruchteloos zijnen oudsten zoon geboden te hebben tot zijnen plicht terug te

keeren, hem den naam van *hond* toewierp en hem van al zijne goederen beroofde ter gunste van zijnen zoon Willem, dien hij had van zijne tweede vrouw. Het is vandaar, beweert pater ANSELM (*Art de vérifier les dates*), dat het overbekende spreekwoord gekomen is : « *Il ressemble au chien de JEAN DE NIVELLE, qui fuit quand on l'appelle.* »

Meer dan één schrijver, evenwel, is het met genoemden monnik nopens den oorsprong van dit spreekwoord niet eens. ARTHUR DINAUX, onder anderen, meent, dat die JEAN DE NIVELLE de eene of andere middeleeuwsche gek zal geweest zijn, in dienst bij eenig vorstelijk hof, gilde of stad, en zooals er vroeger zooveel in deze gewesten bestonden.

Bij de lijst der *baljuws* van Nevele, Vosselare, enz., moeten nog gevoegd worden :

Jan Impens	1705
Karel-Frans-Jozef van der Weeden . . .	1741
Boudewijn de Coninck.	1751

Bij de *burgemeesters* :

Herman van der Vennen	1650
Gillis Boonen	1705
Joost de Loire	1756
Pieter Sierens	1746
Jan-Frans van Landegem	1721
..... Meganck	17**
Karel Martens	1760

De stadsrekeningen van Gent, voor het jaar 1580-1581, behelzen eenige wetenswaardige bijzonderheden over de heirvaart naar Kortrijk en Nevele, waarvan op bladzijde 57 gewag gemaakt is. Het is de opgave van hetgeen voor dien krijgstoct door de gemeente betaald werd. Zij laat ons, als 't ware, de

gemeentemacht stap voor stap volgen, en getuige zijn van hare uitrusting, optocht, kampeering, enz. Ziehier het daartoe betrek hebbende gedeelte der stadsrekening :

Dit sijn de coste doe ons goede liede trocken te Curterike waert ende te Nevele.

Teerst scepenen Jacop Heecker, Philips van Meerendre, Willem Steenmaer ende de dekenen Rase van Liedekercke, Pieter van den Bossche, Lievin Walraven, die ute trocken te Curterike waert, saterdagh iiii daghen in Meye, van den coste die zij daden, ende die met hemlieden waren binnen xi daghen xxxi p. xiii s. v d. gr.

Item van iii pipen wijns die daerwaert ghesent waren, costen xvi p. vi s. ix d. groten, van dewelcke de twee weder brocht waren, ende vercocht, golden viii p. ix s. groten, ende van der derder pipe, die daer bleef, was ontfacen xxvii s. groten; dus dat de wijn, die daer gedronken was, mids den verliese van den voers. ii pipen, die min golden dan zij costen vi p. x s. ix d. gr.

Item van den vullen wijne, doe de ii pipen vercocht waren, xviii groten. Item den cupre van verlatene, ende den scroeders van uten kelre te doene, ende van ladene ende ontladene, ende weder in den kelre te doene, ende den bode die metten wijne eerst och voer van al xi s. iv d. gr.

Item van andre proviants, die hemlieden ghesent was, van brode, van biere, van vlegghen, van eerweten, van kase, soffer, poeder, scotelen, potte ende ander dinc, dat ter kuekinen toe behoort, ende van evene, die onder weghe ghecocht was xviii p. x s. ii d. gr.

Item van den costen die Wouter van den Vivere d'leende mids Jacob van der Berst ende sinen ghezellen xxxiii s. gr.

Item van der wagheneers ende perde costen, die de provantse ende engiene voerden, ende van den costen die zij daden doe theere weder in quam, ende van lincenherden ande waghene, ende van perden te beslane xxix s. vii d. gr.

Item den coninc ende sinen ghezellen die mede ute trocken ende provantse ende waghene bewaerden . . . xxviii s. gr.

Item Jan de Tolneere haren roc up sinen dienst . . xii d. gr.

Item Ghijs Thooft ende Jacop van der Hulst, mette stede baniere, elken x s. gr., comt xx s. gr.

Item Loenis van Luevene, die metten donrebusse trac. xl s. gr.

Item Sijmoen Gomaer, als deken van den scutters, ii s. gr. sdaghes. Jan Vranke, Alays Lampins, banierdraghers, ende x constavele, elke xii groten sdaghes, ende xc scuttren, elke viii groten sdaghes. Dat comt hare soudeye van den voerseyden xi daghen xl p. xiv s. gr.

Item Thomaes van den Eerweghe, van xxiii daghen dat hy binnen Ghend bleef, als deken van den porters over Rasen van Eersele, ii s. gr. sdaghes, comt xlvi s. gr.

Item van den xii scepen ende xxxvi persoenen die mede voeren, van vi daghen vii p. iv s. gr.

Item den sciplieden die metten vrectscepen voeren, xxvii s. gr.

Item den sciplieden van den ii baergien xii s. gr.

Item Lievin van Aersele ende sijn ghezellen die up de baergien laghen metten meesters van der donrebussen iv s. gr.

Item den iv ghezellen die up de scepe metter vitaelgien voeren. xx s. gr.

Item de wedeghe Van den Dale die metten belceders was up sinen dienst vi s. viii d. gr.

Item Gillis de Lijnmaker van ziere perde hure van xi daghen. vii s. iv d. gr.

Item Gheeraert van der Heyden van ziere perde hure van xi daghen vii s. iv d. gr.

Item Thomas Colpaert van ziere perdehure van de voers. daghen vii s. iv d. gr.

Item van drie scepen die de Doinse verloren waren, ende weder gheloost iii p. xii s. gr.

Item Lieven de Costre, Willem de Hert ende x van haren ghezellen, van der scaden die zy adden van hare scepen ende ghewande, lxxix p. vi s. gr., vergolden in minder . . xvi p. gr.

Item Jan Boele ende Jacop van Maelte, van ii lasten Omborchs biers, die zy te Doinse verloren om dat de brugghle up hare scepe ghemaect was viii p. viii s. gr.

Item Pieter de Abdt, van vi vaten Omborchs biers, ele v s. gr., ende ii vaten Oesters biers ele vi s. gr., comt beede xlii s. gr.

Item Philips Slachtmakers dochter van hure van amelaken, dwalen ende andren allame, xviii s. v d. gr., ende van dat daer verloren was ix s. xi d. gr., comt beede . . xxviii s. iv. d. gr.

Item Lievin Walraven van eenen perde dat hy Jacoppe van der Berst leende, ende dat te *Nevele* verloren bleef . . iv p. gr.

Item van eenen perde dat jeghen scipliede ghecocht was, coste xxviii s. gr.

Somme van den costen, dat ons lieden trocken te Curterike waert ende te *Nevele* clv p. xvi s. vii d. groten.

Hoe noodlottig de oorlog, die omtrent het einde der XVII^e eeuw in Vlaanderen gevoerd werd, voor *Nevele* was, zal uit de volgende opgaven, aan officiële bronnen geput, blijken.

In de tweede helft der maand Mei van het jaar 1668 legerden de Franschen, aangevoerd door generaal De Crequi, te Bellem en Hansbeke. Zij plunderden de naburige dorpen, persten ze met krijgsschattingen af, en dwongen de aanzienlijkste ingezetenen een vrijgeleide te betalen. Voor *Nevele* bedroeg de daardoor veroorzaakte last de som van 1551 pond 7 schellingen 4 grooten.

Ten jare 1683 moest de bevolking van *Nevele* aan de Franschen, in hun kamp te Harelbeke, vee, granen, voeder enz., leveren, tot beloop eener som van 54,118 gulden. In dit jaar werd *Nevele*, vooral de wijk *Veldeke*, door de Franschen geplunderd. De ingezetenen behielden schier niets dan het leven. Een andermaal kwam de vijand, te midden van den nacht, negen personen van hun bed halen en als gijzelaars wegleden.

Het jaar nadien werd door de gemeente aan het bestuur van den Ouden Burcht, als aandeel in de krijgsbelasting, niet min dan 9882 gulden opgebracht, zonder de aanzienlijke sommen te rekenen, die zij had moeten betalen voor koeien en voeder.

In den Paaschnacht van het jaar 1686 ontstond er te Nevele brand, ten huize van de kinderen Braet. De vlammen verbreidden zich met zooveel geweld, dat dien nacht niet min dan 54 huizen met hunne schuren, stallen, enz., in assehe gelegd werden.

De pastoor van Nevele werd in 1798 door de agenten van de Fransche Republiek in hechtenis genomen, om niet gehoorzaamd te hebben aan de tegen den godsdienst strijdende dwangwetten der vreemdelingen. Hij werd veroordeeld om, gelijk zoo vele zijner ambtgenooten in dien droeven tijd, gedeporteerd te worden, doch in het gevang te Gent ziek geworden, bleef hij er opgesloten.

De overlevering schrijft de schoone schilderij in de kerk, voorstellende *den marteldood van het Thebaïsche legioen*, aan DE CRAEYER toe. Nadat de 77^e bladzijde afgedrukt was, lazen wij in den *Nieuwen verlichter der konstschilders*, enz., gedrukt te Gent in 1777, dat dit tafereel, aanvankelijk voor het hoofdaltaar der kerk van Nevele bestemd, vervaardigd werd door den Antwerpschen schilder GODFRIED MAES, die van 1649 tot 1700 leefde.

Deze schilderij zal niet lang, misschien nooit, boven het hoogaltaar geprikt hebben, want in het begin dezer eeuw stond daar een levensgroot houten beeld van den kerkpatroon, dat toen al van ouderdom verging, en eindelijk is moeten neergehaald worden.

Vroeger waren er te Nevele ook heremieten. Hunne omwalde kluis stond niet ver van de motte, waarop naderhand het lustgoed gebouwd werd, hetwelk thans door den heer Mulle van Ter Schuren wordt bewoond.

Buiten het oude St.-Sebastiaansgilde is er te Nevele sedert 1864 eene andere schuttersvereeniging met den titel van *de Eendracht* opgericht. Zij oefent zich in het beluik van den stichter, den heer notaris Bernaard Dierick.

ERRATA.

VIJFDE DEEL.

Merendre, bl. 5, staat : *de Vaart van Nevele naar Schipdonk*. — Lees : *van Deinze naar Schipdonk*.

Idem, bl. 5, staat : *de Vaart..... gedolven in 1751 en 1752*. — Lees : *In 1852 en 1853*.

Olsene, bl. 3, staat : *Zandbeek*. — Lees : *Zaubeek*.